Издательства ЦК. КП. Узб.
Инв. № ______ 19 г.

ОКТЯБРЬ БАЙРАМИНГИЗ ҚУТЛУҒ БЎЛСИН!

БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ ВА ЎЗБЕКИСТОН ССР МАДАНИЯТ МИНИСТРЛИГИНИНГ ОРГАНИ

ГАЗЕТА 1956 ЙИЛ 4 ЯНВАРДАН ЧИҚА БОШЛАГАН

1987 йил | 6 НОЯБРЬ | № 45 (2941) | ЖУМА

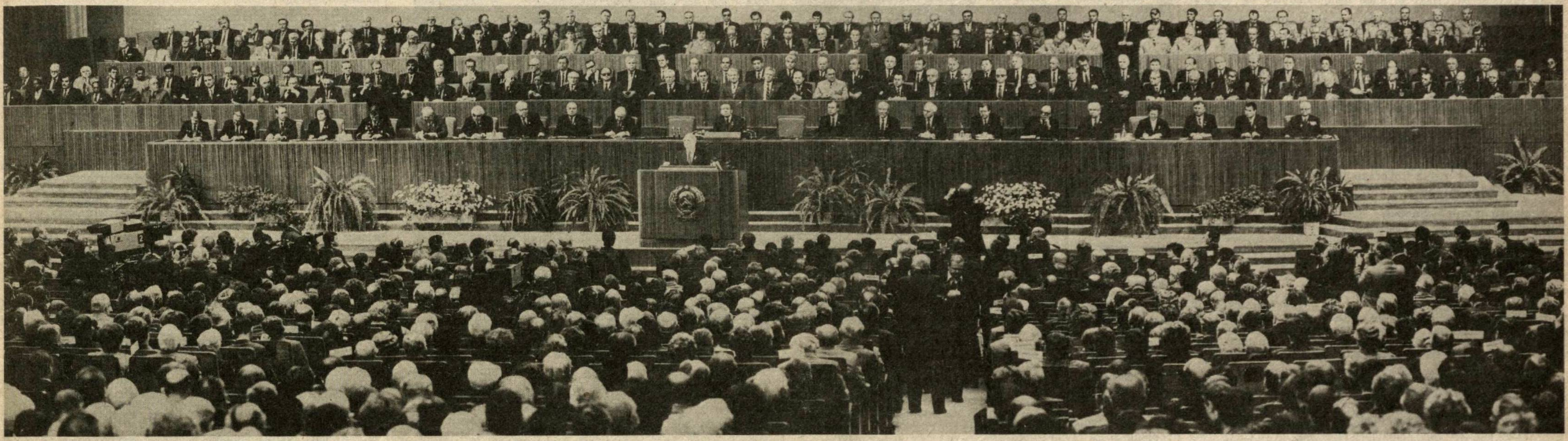

МОСКВА. КРЕМЛЬ. 1987 йил 2 ноябрь. КПСС Марказий Комитети, СССР Олий Совети ва РСФСР Олий Советининг Улуғ Октябрь социалистик революциясининг 70 йиллигига бағишланган қўшма тантанали мажлиси.

ТАСС-ЎзТАГ телефотоси.

КРЕМЛНИНГ СЪЕЗДЛАР САРОЙИДАГИ ТАНТАНАЛИ МАЖЛИС

Улуғ Октябрь социалистик революцияси XX асрнинг инсоният тарихида янги давр бошланганидан дарак берган энг буюк воқеаси бўлди. У зулм ва эксплуатация кишанларини парчалаб ташлаган омма тарихий ижодкорлигининг мислсиз парвози бўлди.

КПСС Марказий Комитети, СССР Олий Совети ва РСФСР Олий Советининг 2 ноябрь куни Москвада очилган қўшма тантанали мажлиси Улуғ Октябрнинг 70 йиллигига бағишланди. Кремлнинг Съездлар саройига КПСС Марказий Комитетининг аъзолари ва аъзолигига кандидатлар, КПСС Марказий Ревизия комиссиясининг аъзолари, ССР Иттифоқи ва Россия Федерацияси Олий Советларининг депутатлари, касаба союзлари ва комсомол вакиллари, партия ветеранлари, граждалар уруши ва Улуғ Ватан урушининг қатнашчилари, ўн иккинчи беш йиллик зарбдорлари, юбилей тантаналарида қатнашиш учун мамлакатимизга келган кўпдан-кўп чет эллик меҳмонлар, дипломатик корпус, матбуот намояндалари йиғилдилар.

Эрталаб соат ўн. Мажлис аҳли **М. С. Горбачев, В. И. Воротников, А. А. Громико, Л. Н. Зайков, Е. К. Лигачев, В. П. Никонов, Н. И. Рижков, Н. Н. Слюньков, М. С. Соломенцев, В. М. Чебриков, Э. А. Шеварднадзе, В. В. Шчербицкий, А. Н. Яковлев, П. Н. Демичев, В. И. Долгих, Б. Н. Ельцин, Ю. Ф. Соловьев, Н. В. Тализин, Д. Т. Язов, А. П. Бирюкова, А. Ф. Добринин, А. И. Лукьянов, В. А. Медведев, Г. П. Разумовский, И. В. Капитонов** ўртоқларни қарсаклар билан кутиб олди.

Иттифоқдош республикаларнинг раҳбарлари, Ленин партиясининг ветеранлари, Октябрь революциясининг қатнашчилари, социалистик Ватан жанговар ва меҳнат ғалабаларининг қаҳрамонлари, машҳур олимлар, маданият усталари, ҳарбий бошлиқлар, таниқли жамоат арбоблари ҳам президиумда ўтиришибди.

Социалистик мамлакатлар партия-давлат ва партия-ҳукумат делегацияларининг бошлиқлари, бир қанча давлатларнинг президентлари ва ҳукумат бошлиқлари, коммунистик ва ишчи партияларнинг, революцион-демократик, миллий-демократик партияларнинг, озодлик ҳаракатларининг раҳбарлари, социал-демократия намояндалари, атоқли жамоат арбоблари ҳам шу ерда.

КПСС Марказий Комитети, СССР Олий Совети ва РСФСР Олий Советининг қўшма тантанали мажлисини КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, СССР Олий Совети Президиумининг Раиси **А. А. Громико** кириш нутқи сўзлаб очди.

* * *

Совет Иттифоқининг Давлат Гимни янграйди.

«Октябрь ва қайта қуриш: революция давом этмоқда» деган мавзуда доклад қилиш учун Совет Иттифоқи Коммунистик партияси Марказий Комитетининг Бош секретари **М. С. Горбачев**га сўз берилади.

* * *

Ўртоқ М. С. Горбачевнинг зўр эътибор билан тингланган доклади давомли қарсаклар билан бўлиниб турди.

(ТАСС).

ОКТЯБРЬ ВА ҚАЙТА ҚУРИШ: РЕВОЛЮЦИЯ ДАВОМ ЭТМОҚДА

КПСС МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ, СССР ОЛИЙ СОВЕТИ ВА РСФСР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ УЛУҒ ОКТЯБРЬ СОЦИАЛИСТИК РЕВОЛЮЦИЯСИНИНГ 70 ЙИЛЛИГИГА БАҒИШЛАНГАН ҚЎШМА ТАНТАНАЛИ МАЖЛИСИДА

КПСС Марказий Комитети Бош секретари

М. С. ГОРБАЧЕВ доклади

Азиз ўртоқлар!

Муҳтарам чет эллик меҳмонлар!

1917 йил Октябрининг унутилмас кунларидан буён орадан етмиш йил ўтди. Бу ижтимоий тараққиётнинг, чинакам инсоний тарихнинг янги даврини бошлаб берган афсонавий кунлар бўлган эди. Октябрь — инсониятнинг ҳақиқатан ҳам юксак чўққиси, унинг тонготар лаҳзасидир. Октябрь революцияси — халқнинг революцияси ва халқ учун, инсон учун, уни озод қилиш ва камол топтириш учун қилинган революциядир.

Етмиш йил — жаҳон цивилизациясининг кўп асрлик юксалишида унчалик катта давр бўлмаса ҳам, аммо қилинган ишларнинг миқёслари жиҳатидан мамлакатимиз Улуғ Октябрь ғалабасидан кейин босиб ўтгани каби давр тарихда ҳали бўлмаган эди. Модомики шундай экан, кашшофларнинг йўлидан боришдан ҳам, бутун куч, ғайрат, билим, қобилиятни Октябрь ғоялари ва мақсадлари тантанаси йўлида сарфлашдан кўра ҳам олий шараф йўқ!

Юбилей — фахрланиш мавридидир. Қилинган ишлардан фахрланиш мавридидир. Бизнинг зиммамизга жуда оғир синовлар тушди. Биз бу синовларга шараф билан бардош бердик. Шунчаки бардош берибгина қолмадик. Мамлакатни вайронагарчилик ва қолоқликдан чиқариб олдик, уни қудратли давлатга айлантирдик, турмушни қайта қурдик, инсоннинг маънавий дунёсини таниб бўлмайдиган даражада ўзгартириб юбордик. XX асрда мисли кўрилмаган бениҳоя шиддатли олишувларда ўз турмуш тарзимизга бўлган ҳуқуқни қаттиқ туриб сақлаб қолдик, ўз келажагимизни ҳимоя қилдик. Бизнинг революциямиз, меҳнатимиз ва курашимиз жаҳон тараққиётининг ҳамма соҳаларига — сиёсат ва экономикага, социал соҳага ва замондошларнинг онгига жуда чуқур таъсир ўтказиб келаётганлиги учун ҳам тўла асос билан фахрланамиз.

Юбилей — хотира мавридидир. Ҳар бири муштарак социалистик ғалабаларимизга ҳисса қўшган миллион-миллион кишиларни эсга оламиз. Пўлат қуйган, ғалла эккан, болаларга таълим берган, фан ва техникани олға силжитган, санъат чўққиларини забт этган кишиларни хотирлаймиз. Ватанни ҳимоя қилиш йўлидаги жангда ҳалок бўлган, жонидан кечиб жамиятнинг олға боришига имконият яратган кишиларни қайғу билан эсга оламиз. Бошдан кечирилган кунлар, босиб ўтилган йўлларнинг хотирадан ўчмайдиган онларини эслаймиз, чунки бугунги кунимиз мана шуларнинг шарофатидир.

Юбилей — фикрлаш мавридидир. Баъзан ишларимиз ва тақдиримиз мураккаб, чигал бўлганлиги ҳақида фикр юритамиз. Ҳар қандай ишлар — ҳам қаҳрамонона, ҳам фожиона ишлар, буюк зафарлар ва аччиқ муваффақиятсизликлар бўлди. Биз қизғин яратувчиликнинг етмиш йили ҳақида турмушни революцион ўзгартириш учун ўзининг бутун кучини, социализмнинг бутун буюк қудратини сафарбар этишга тайёр бўлиб турган халқ позицияларида туриб фикр юритамиз.

Юбилей — келажакка назар ташлаш мавриди ҳамдир. Биз улкан, салмоқли ва зўр аҳамиятли ютуқларга эришдик. Бу ютуқлар янги зафарлар учун, жамиятни янада ривожлантириш учун мустаҳкам пойдевор, негиздир. Айни социализмни ривожлантиришни, ленинизм билан Октябрь ғоялари ва практикасини давом эттиришни биз бугунги ишларимиз ва режаларимизнинг моҳияти деб, энг биринчи вазифамиз ва маънавий мажбуриятимиз деб биламиз. Бу эса Октябрнинг, Октябрдан кейин етмиш йил мобайнида қилинган ҳамма ишларнинг тарихий аҳамиятини жиддий ва обдон таҳлил қилиш заруратини тақозо этади.

I. ОКТЯБРЬ ЙЎЛИ—КАШШОФЛАР ЙЎЛИ

Ўртоқлар! Биз кашшофларга хос жуда катта ва мураккаб йўлни босиб ўтдик. Бу йўлни қисқача таҳлил билан қамраб олиб бўлмайди. Эски дунё моддий ва маънавий сарқитининг, биринчи жаҳон уруши ва граждалар уруши, интервенция оқибатларининг оғирлигини ҳам; ўзгартиришларнинг янгилигини, одамларнинг шу ўзгартиришларга боғлаган умидларини, кўпинча орқага назар ташлаш, ўйлаб кўриш учун вақт қолдирмайдиган одатдан ташқари янгилик кириб келишининг суръатлари ва миқёсларини ҳам; революцион бўронлар даврларида алоҳида роль ўйнайдиган субъектив омилларни ҳам; революцион даврнинг келажак ҳақидаги катта талаблари руҳи билан суғорилган ва кўпинча жўн, содда тасаввурларни ҳам; янги турмуш учун курашчиларнинг ҳамма ишни имкон борича тезроқ, яхшироқ, адолатлироқ қилишга беаёв, сидқидил интилишини ҳам назарда тутяпман.

Босиб ўтилган йўл — унинг қаҳрамонлиги ва мушкуллиги замондошларни тўлқинлантирмай қола олмайди. Бизнинг тарихимиз битта, у — муқаррар. У қандай ҳис-туйғуларни юзага келтирмасин, у бизнинг тарихимиз, у биз учун азиз. Бугун биз дунёни ларзага солган Октябрь кунларига назар ташлаймиз, у кунлардан метин маънавий таянч ҳам, ибратли сабоқлар ҳам излаймиз ва топамиз. Октябрь танлаб олган социалистик йўлнинг тўғрилигига қайта-қайта ишонч ҳосил қиламиз.

Инсоният тарихий тараққиёти объектив мантиқининг ўзи бизни шу маррага олиб келди. Цивилизация олға ҳаракатининг йўллари нақадар зиддиятли ва хилма-хил бўлмасин, Октябрь революцияси меҳнаткашларнинг озодлик ва тинчлик учун, социал адолат учун, синфий, миллий ва маънавий зулмга қарши кўп асрлик кураши ғоялари ва практикаси ривожининг қонуниятли натижаси бўлди.

1917 йил социализмни ёки капитализмни танлаб олиш давримизнинг асосий бирдан-бир тўғри социал йўли эканини, XX асрда социал ташкилотнинг юксакроқ формаси — социализм сари бормай туриб олға силжиш мумкин эмаслигини кўрсатди. Лениннинг мана шу таг-заминли хулосаси ҳозир шу хулоса чиқарилган пайтдагидек муҳим бўлиб турибди. Шитобли ижтимоий тараққиётнинг қонунияти мана шундай.

Россиядаги революция ўтмишнинг буюк гуманистларидан тортиб то XIX ва XX асрларнинг пролетар революционерларигача бўлган инсоният энг заковатли кишилари озодлик муддаоларининг чўққиси, орзу-умидларининг жонли мужассами бўлди.

1917 йил тарихимизга хос эркин ривожланиш ва мустақиллик учун халқ курашининг, илғор миллий ҳаракатларнинг, крепостнойликка қарши деҳқонлар қўзғолонлари ва урушларининг қудратини ўзига сингдирди. У XVIII аср маърифатпарварларининг, декабристлар ҳаракати қаҳрамонлари ва жафокашларининг, революцион демократия оташин нотиқларининг маънавий изланишларини, маданиятимиз буюк арбобларининг маънавий фидойилигини ўзида мужассамлаштирди.

XX аср тонгида Владимир Ильич Ленин маҳкам жипслашган маслакдошлар группасини Россияда янги типдаги пролетар партиясини тузиш йўлидан ўзига эргаштириб борган вақт мамлакатимиз тақдири учун ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлди. Лениннинг айни шу улуғ партияси халқни унинг энг яхши, софдил кучларини эски дунёга қарши ҳужум бошлашга отлантирди.

1905—1907 йиллардаги биринчи Россия революцияси Октябрнинг муваффақияти пойдеворига тамал тошини қўйди. Тўққизинчи январнинг аччиқ сабоқлари ҳам, Москвадаги декабрь баррикадаларининг фидоқорона қаҳрамонлиги ҳам, озодлик йўлидаги минг-минглаб номлари маълум ва номаълум курашчиларнинг жасорати ҳам, Совет ҳокимиятининг тимсоли —дастлабки ишчи Советларининг вужудга келиши ҳам шулар жумласига киради.

Улуғ Октябрнинг ғалабаси империализм даврининг биринчи музаффар халқ революцияси бўлган 1917 йил Февраль революциясининг ғалабаларидан ҳам келиб чиқди. Ленин таъкидлаганидек, Февраль ғалабасидан кейин «Революция мисли кўрилмаган даражада тез ривожланиб кетди». Солдат шинелини кийган ишчилар билан деҳқонлар бу революциянинг асосий қатнашчилари бўлдилар. 1917 йилнинг баҳори умумхалқ ҳаракатининг қудратини кўрсатди. Айни вақтда унинг чекланганлиги, шу босқичда революцион онгнинг зиддиятлилиги, тарихий инерциянинг кучи ҳам намоён бўлди, мана шуларнинг натижасида умри тугаб бораётган эксплуататор синфлар халқ ғалабасининг самараларидан вақтинча фойдаланиб қолишга муваффақ бўлдилар.

Февраль революцияси Октябрь қўлига асосий қуролни — қайта тикланган Советлар сиймосидаги ҳокимият ташкилотини берди. Февраль реал демократизмнинг, оммани амалда сиёсий тарбиялашнинг қўш ҳокимиятчилик ғоят мураккаб шароитларида орттирилган илк тажрибасидир. Февраль ҳокимиятни меҳнаткашлар қўлига тинч йўл билан ўтказиш имконияти жиҳатидан, афсуски, тарихий вазиятлар оқибатида воқеликка айланмаган имконият жиҳатидан ҳам ноёб воқеадир. Февраль Октябрь йўлидаги жуда муҳим тарихий босқич бўлди.

(Давоми иккинчи бетда).

Ўртоқ М. С. ГОРБАЧЕВ доклади

(Давоми. Боши 1-бетда).

Февраль революциясида қатнашган синфий кучларнинг мураккаб мажмуасида ва ўзаро курашида Ленин социалистик революция ғалабасининг очилган имкониятларини доҳиёна пайқаб олди. Апрель тезислари мана шу тарихий шароитда илмий башорат ва революцион ҳаракат программасининг намунаси бўлди. Ленин буржуа-демократик революциянинг ўсиб, социалистик революцияга айланиш мантиқинигина эмас, шу билан бирга мазкур жараённинг формасини бу жараён Советлар орқали, Советларни большевиклаштириш орқали ўтишини кўрсатиб берди, бунинг моҳияти халқнинг, омманинг ўзи олиб бораётган кураш моҳиятини англаб олишида ва революцияни ўз манфаатлари йўлида онгли равишда амалга оширишда ёрдамлашишдан иборат эди. Февралдан октябргача бўлган йўл — жўшқин ижтимоий ўзгаришлар даври, омманинг тез сиёсий камол топиш даври, революция ва унинг авангарди — Ленин партиясининг жипслашув даври бўлди.

Ўша даврда — февралдан октябргача — Ленин ва унинг сафдошларининг сиёсий маҳорати алоҳида куч билан намоён бўлди, улар революцион фикр ва ҳаракатнинг жонли диалектикаси ибратли сабоғини бердилар. Партия раҳбарияти коллектив ижодий изланиш, сийқа усуллардан, кечагина, бошқача шароитда ҳеч шубҳасиз ва бирдан-бир тўғри бўлиб туюлган шиорлардан воз кечиш қобилиятини намойиш этди. Ленин фикри кечишининг ўзи, большевикларнинг бутун фаолияти догматизмга қарши, чинакам диалектик, бинобарин, янги тафаккурнинг жуда яққол намунаси бўлди, деб айтиш мумкин. Бу фаолият иш форма ва методларининг тез ўзгартирилиши, тактик ечимларнинг эпчиллиги ва ноёблиги, сиёсий дадиллиги билан ажралиб турар эди. Айниқса революция ва тинчлик, социализм ва тараққиёт тақдири ҳал этиладиган қалтис, бурилиш даврларида ҳақиқий марксчи-ленинчилар худди шундай ва фақат шундай фикрлайдилар ва ҳаракат қиладилар.

1917 йилнинг апрелига қайтайлик: Лениннинг социалистик революция сари бурилиш программаси кўп кишиларга — дўстларга ҳам, душманларга ҳам хом хаёл, ғаройиб ҳавас самараси бўлиб туюлган эди. Бироқ, фақат мана шу программа революцияни янада ривожлантиришнинг сиёсий негизи, моҳият жиҳатидан эса социал нажот негизи, сиёсий фалокатнинг олдини олиш асоси бўлиши мумкинлигини ва амалда шундай бўлганлигини ҳаёт кўрсатди.

1917 йилнинг июль кунларини эсга олайлик. Партия бутун ҳокимиятни Советлар қўлига олиш шиоридан алам билан воз кечишга мажбур бўлган эди. Аммо бошқача йўл тутиб бўлмас эди, чунки Советлар бирмунча вақт эсерлар ва меньшевиклар қўлига ўтиб, контрреволюция қаршисида ожиз бўлиб қолган эди. Шунда Ленин революциянинг томир уришини сезгирлик билан кузатиб борди, Советларнинг кураш жараёнида чинакам халқчил моҳият касб этиб, янгидан туғила бошлаганини, бу эса уларнинг ғолибона қуролли қўзғолон органи, сўнгра эса ишчи-деҳқонлар ҳокимиятининг сиёсий формаси ҳам бўлишига имкон берганлигини доҳиёна белгилаб берган эди.

Мана шуларнинг ҳаммаси улуғ революция солномасининг шунчаки саҳифалари эмас, бу — коммунистларнинг доимо воқеалар қиррасида бўлиш, дадил қарорлар қабул эта олиш, ҳозирги кун ва келажак учун масъулиятни тўла-тўкис зиммага ола билишдан иборат юксак бурчини бизга, ҳозир яшаб турган кишиларга доимо эслатиб ҳам турибди.

Октябрь революцияси миллион-миллион кишиларнинг қудратли жасорати бўлди, ишчилар синфининг туб манфаатлари, деҳқонларнинг асрий орзу-умидлари, солдат ва матросларнинг тинчликка ташналиги, кўп миллатли Россия халқларининг озодлик ва рўшноликка кучли интилиши шу жасоратда бирлашган эди. Большевиклар партияси турли манфаатларнинг мураккаб мажмуаси орасидан энг муҳимини то-

[illegible]

ўзгартириб юборди. Мана шулар бизнинг ўзимизни ҳам ўзгартирди, чиниқтирди, тажриба, билим билан бойитди, революция ишининг муваффақиятига янада кўпроқ ишонч бахш этди.

Биз босиб ўтган йўлни жаҳоншумул-тарихий миқёсда баҳолаганда қайта-қайта шунга ишонч ҳосил қиламиз: қисқа муддат ичида биз бошқалар юз йиллар мобайнида қилган ишни уддаладик.

Капитализм ўртача даражада ривожланган, саноат юксак даражада концентрациялашган, деҳқон аҳолиси кўпчиликни ташкил этган, феодализмнинг ва ҳатто ундан аввалги ижтимоий формацияларнинг сарқитлари чуқур бўлган мамлакатда социалистик революция қилинди. Россия фан ва маданият соҳасида улуғвор ютуқларни жаҳонга намойиш этди, аммо аҳолисининг тўртдан уч қисми саводсиз эди. Империалистик уруш ва ношуд бошқарув сабабли мамлакат ҳаддан ташқари хонавайрон бўлган эди.

Янги турмуш қуришнинг намуналари йўқ эди, у бунёдкорлик ечимларини тинимсиз излашни тақозо қилар эди. Коммунистлар партиясининг мақсади равшан эди — бу мақсад революция ва социализм йўлидан, Совет ҳокимиятидан иборат эди. Ленин партияни айни шу йўлдан олға бошлади.

Омманинг жонли ижодкорлигида, кўп укладли Россиянинг жуда мураккаб материалидан бўлажак социалистик тузум принциплари ва нормалари, жамиятни ташкил этишнинг тарихда мисли кўрилмаган формалари аниқ-равшан шакллана борди. Халқ ҳокимиятининг формалари, мулкни умумлаштириш йўллари ва чегаралари, социалистик ишлаб чиқаришни ташкил этиш, янги, ўртоқларча интизомни йўлга қўйиш тўғрисидаги, инсоннинг янги жамиятдаги ўрни ва роли ҳақидаги аввалига соф назарий бўлган тасаввурларга аниқлик киритилаверди, улар реал ҳаётий мазмун билан бойитилаверди.

Октябрнинг асосий мазмуни янги турмушни бунёд этишдан иборатдир. Бу ишда бир кун ҳам узилиш бўлгани йўқ. Ҳатто қисқа муддатли нафасни ростлаб олишдан ҳам қурилиш учун, социалистик келажак йўлларини излаш учун фойдаланилди.

Йигирманчи йилларнинг бошларида халқ ташаббуси ва ижоди жуда юксакликка кўтарилди. Бу йиллар социал новаторликнинг, ишчилар синфи билан меҳнаткаш деҳқонлар иттифоқининг энг мақбул формаларини қидиришнинг, меҳнат аҳли манфаатларининг ғоят кенг доирасини рўёбга чиқариш механизмини шакллантиришнинг чинакам революцион лабораторияси бўлиб қолди.

Партия уруш ва вайронагарчилик шароитида мажбуран олиб борилган ишлаб чиқариш ҳамда истеъмолни ташкил этишнинг ҳарбий-коммунистик методларидан социал воқеликка таъсир кўрсатишнинг янада пухта, иқтисодий асосланган, «мунтазам» воситаларига ўтиб борди. Янги иқтисодий сиёсат чоралари социализмнинг моддий пойдеворини қуришга қаратилди.

Ҳозир биз Ильичнинг сўнгги асарларига, Лениннинг Янги иқтисодий сиёсат ғояларига борган сари тез-тез мурожаат қилмоқдамиз, бу тажрибанинг энг қимматли томонларини, биз учун бугунги кунда зарур бўлган жиҳатларини олишга интилмоқдамиз. Янги иқтисодий сиёсат билан ҳозир, тараққиётнинг мутлақо бошқа босқичида турган вақтимизда қилаётган ишларимизни тенглаштириш хато бўлур эди, албатта. Мамлакатда ҳозир яккаҳол деҳқонлар йўқ, ҳолбуки улар билан тузилажак иттифоқ йигирманчи йиллар иқтисодий сиёсатининг энг зарур мақсадларини белгилаб берган эди.

Лекин Янги иқтисодий сиёсат бирмунча узоқ мақсадларни ҳам кўзлаган эди. Янги жамиятни «Бевосита ғайрат-шижоат асосида эмас, балки буюк революция туғдирган ғайрат шижоат ёрдами билан, шахсий манфаат асосида, шахсий манфаатдорлик асосида, хўжалик ҳисоби асосида» қуриш вазифаси қўйилган эди. «Турмуш бизга шуни кўрсатди, — деб ёзган эди Ленин. — Революциянинг объектив ривожланиб бориши бизга шуни кўрсатди».

Янги иқтисодий сиёсатнинг ижодий потенциали ҳақида гапирган вақтда афтидан, озиқ-овқат солиғи ғоясининг сиёсий ва методологик бойлигини яна бир бор тилга олиш керак бўлади. Равшанки, бизни бу сиёсатнинг ишчилар билан деҳқонлар ўртасида боғланишни таъминлаб бериши керак бўлган ўша вақтдаги формалари ўзига жалб қилаётгани йўқ, балки бизни қизиқтираётган нарса озиқ-овқат солиғи ғоясида мужассамлашган омманинг бунёдкорлик ғайратини рўёбга чиқариш, инсоннинг ташаббускорлигини ошириш, социализмнинг асосий принципи бўлган «Ҳар кимдан қобилиятига яраша, ҳар кимга меҳнатига яраша» деган принципнинг амал қилишини чеклаб қўядиган бюрократик тўсиқларни бартараф этиш имкониятларидир.

В. И. Ленин раҳбарлигида бошланган социалистик қурилиш кўпгина принципиал янгиликлар берди.

Жаҳон тарихида биринчи марта планли хўжалик юритиш усуллари ишлаб чиқилди ва қўлланилди. ГОЭЛРО плани — чинакам кашфиёт, жаҳон иқтисодий тафаккури ва амалиёти ривожланишидаги бутун бир босқичдир, улуғвор электрлаштириш планигина эмас, балки Ленин фикрича, деҳқончиликни саноатни ва транспортни «уйғун равишда қўшиб олиб бориш» лойиҳасидир. Ҳозирги тил билан айтадиган бўлсак, — мамлакатнинг ишлаб чиқарувчи кучларини жойлаштириш ва ривожлантиришнинг комплекс программасидир. Ленин уни партиянинг иккинчи программаси, «Бутун халқ хўжалигини янгидан барпо этиш ва уни ҳозирги замон техникаси даражасига кўтариш соҳасидаги ишлар плани» деб атади.

Ўтмиш тажрибасини ҳам, революция уйғотган ҳамда халққа хизмат қилишга илҳомлантирган талантларнинг, эркин даҳоларнинг ранг-баранг бойлигини, жасоратини, ўзига хослигини ҳам ўз ичига олган янги маданият дунёга келди. Кўпмиллатли Советлар давлатини ташкил этишнинг бошланғич, ленинча босқичи ўз натижалари жиҳатидан эмас, шу билан бирга тажрибаси, методологияси жиҳатидан ҳам биз учун ҳамиша аҳамиятли бўлиб қолади.

Ленин «НЭП Россиясидан социалистик Россия дунёга келадиган» вақт ҳақида ўйлар экан, келгуси жамият манзарасини батафсил ва ипидан игнасигача чизиб бера олмас эди, зотан у бундай вазифани ўз олдига қўймаган ҳам эди. Машина индустриясини барпо этиш, кенг кўламда кооперациялаш, меҳнаткашлар оммасининг ҳаммасини давлатни бошқаришга, давлат аппарати ишини «оз бўлсину, соз бўлсин» принципи асосида ташкил этишга жалб қилиш орқали, «бутун халқ оммасини маданий ривожлантириш», «ёлғон ва зўрликсиз» эркин миллатлар федерациясини мустаҳкамлаш орқали социализм сари боришнинг йўллари, усуллари — худди ана шулар жамиятни ташкил этишнинг мутлақо янги босқичига кўтарилиб бораётган мамлакат қиёфасини шакллантириши керак эди.

Лениннинг ниҳоятда интеллектуал ва таъсирчан сўнгги асарларида мамлакатимизда социализм қурилиши тўғрисидаги қарашлар системаси ва бу ҳақдаги концепциянинг ўзи ҳам таркиб топди. Бу асарлар партиянинг жуда катта назарий бойлигидир.

Владимир Ильич Лениннинг бевақт вафоти бутун партия ва совет халқини ғоят қаттиқ ларзага солди. Ғам-аламнинг чеки йўқ эди. Бу жудоликнинг ўрнини ҳеч нарса боса олмас эди. Буни ҳамма тушунарди. Олдинда жуда катта тарихий аҳамиятга эга бўлган ишлар турарди. Партиянинг раҳбарлари Ленинсиз, унинг таълимоти ҳамда васиятларига амал қилиб, революция ютуқларини мустаҳкамлайдиган ва мамлакатни ўша вақтдаги Совет Россиясининг конкрет шароитида социализмга олиб борадиган энг мақбул ечимларни излаши керак эди.

Тарих янги тузум олдига жуда қаттиқ талаб қўйди: ё ғоят қисқа муддат ичида ўз социал-иқтисодий ва техникавий базасини яратиб, яшаб қолиши ва инсониятга жамиятни одилона ташкил этишнинг биринчи тажрибасини бериши, ёхуд нари борганда, сўниб, асрлар хотирасида қаҳрамонона, лекин муваффақиятсиз чиққан социал тажриба бўлиб қолиши керак эди. Аввало социалистик ўзгартишларни жадал суръатлар билан амалга ошириш масаласи ҳаётий муҳим масала бўлиб қолди, том маънода олганда тақдирни ҳал қиладиган аҳамият касб этди.

Ленинддан кейинги давр — 20 ва 30-йиллар Совет давлати тарихида алоҳида ўрин эгаллади. Атиги ўн беш йил ичида туб ижтимоий ўзгаришлар амалга оширилди. Бу йиллар социалистик қурилишнинг энг мақбул вариантларини излаш нуқтаи назаридан ҳам, янги жамият негизларини барпо этишда қўлга киритилган реал ютуқлар нуқтаи назаридан ҳам жуда кўп нарсани ўз ичига қамраб олди. Бу йиллар инсоннинг бор имкониятларини ишга солиб жуда қаттиқ меҳнат қилиш, кўп соҳаларда кескин кураш олиб бориш йиллари бўлди. Индустриялаш, коллективлаштириш, маданий революция, кўпмиллатли давлатни мустаҳкамлаш, СССРнинг халқаро позицияларини қарор топтириш, экономикани ва бутун ижтимоий ҳаётни бошқаришнинг янги формалари — буларнинг ҳаммаси ана шу даврга тўғри келди. Бу ишларнинг ҳаммаси келажак учун катта аҳамиятга эга эди.

Неча ўн йилликлар давомида биз бу даврни қайта-қайта эсга оламиз. Бу табиийдир. Чунки жаҳонда биринчи социалистик жамият ўша вақтда бошланди, ўша вақтда қурилди. Бу тарихий кўламга ва тарихий аҳамиятга молик жасорат эди. Мана шу жасоратлар ва ютуқлар абадий яшаганидек, биз ҳам ота ва боболаримиз жасоратига ҳамиша таҳсин ўқиймиз, қўлга киритган ютуқларимизга берилган баҳолар абадий яшайди. Модомики, биз бугун ўз тарихимизга баъзан танқид кўзи билан қараётган эканмиз, бундан мақсад шуки, келажакка олиб борадиган йўлимизни яхшироқ, тўлароқ тасаввур қилишни истаймиз.

Ўтмишга тарихий масъулият ҳисси билан ва тарихий ҳақиқат асосида баҳо бермоқ керак. Биринчидан, ўша йиллар давлатимиз тақдири учун, социализм тақдири учун жуда катта аҳамиятга эга бўлганлиги сабабли шундай қилмоқ керак. Иккинчидан, бу йиллар бизнинг мамлакатимизда ҳам, чет элда ҳам кўп йиллардан бери давом этиб келаётган мунозаралар марказида турибди. Чет элда ҳақиқатни излаш билан бир қаторда кўпинча социализмни янги ижтимоий тузум сифатида, капитализмнинг реал альтернативаси сифатида обрўсизлантиришга уринилмоқда. Ниҳоят тарихимизнинг мана шу ва бошқа барча даврларига ҳаққоний баҳо бериш биз учун айниқса ҳозир, қайта қуриш авж олиб кетган бир вақтда зарурдир, бу нарса сиёсий ўч олиш ёки юракни бўшатиб олиш учун эмас, балки ўтмишда қилинган барча қаҳрамонона ишларни муносиб баҳолаш учун, хато ва камчиликлардан сабоқ чиқариб олиш учун керак.

Шундай қилиб, Ленинддан кейинги 20—30-йиллар ҳақида. Партия ва жамият социализм қуришнинг ленинча концепцияси билан, Владимир Ильичнинг Октябрдан кейинги даврда ёзган асарлари билан қуролланган бўлишига қарамай, социализм қуриш йўлларини излаш жуда қийин, кескин ғоявий кураш шароитида, сиёсий мунозаралар шароитида борди. Бу мунозаралар марказида жамиятни ривожлантиришнинг туб проблемалари, аввало — мамлакатимизда социализм қуриш мумкинлиги масаласи турди. Назарий фикр ва амалиёт социал-иқтисодий ўзгартишларни қайси йўлдан ва қандай формаларда амалга ошириш кераклигини, Совет Иттифоқи яшаб турган конкрет тарихий шароитларда бу ўзгартишларни социалистик негизда ҳал этишни қандай таъминлаш кераклигини излади.

Кун тартибида амалий, конструктив иш турар, бу иш ғоят катта масъулиятни талаб қилар эди. Аввало мамлакатни индустриялаш ва экономикани реконструкциялаш масаласи ўткир қилиб қўйилди, бусиз социалистик қурилишни амалга ошириб, мудофаа қобилиятини мустаҳкамлаб бўлмас эди. Бу масала Лениннинг бевосита кўрсатмаларидан, унинг назарий меросидан келиб чиқар эди. Қишлоқдаги социалистик ўзгартишлар масаласи ҳам ана шу тарзда ва Ленин васиятларига мувофиқ тарзда қўйилган эди.

Шу тариқа гап бурилишни таъминлайдиган ғоят катта ишлар, проблемалар ҳамда вазифалар ҳақида борар эди. Такрор айтаман, гарчи партия мазкур масалалар хусусида Лениннинг йўл-йўриқларига эга бўлса-да, улар теварагида кескин мунозаралар авж олиб кетди.

Афтидан шуни айтиш ўринлики, революциядан олдин ҳам, кейин ҳам, социалистик қурилишнинг дастлабки йилларида партиянинг ҳамма раҳбарлари ҳам бир қанча жуда муҳим проблемалар бўйича Лениннинг фикрига қўшилган деб бўлмайди. Бундан ташқари Лениннинг тавсиялари янги жамият қуришнинг ҳамма конкрет масалаларини ўз ичига ололмас эди. Ўша вақтдаги ғоявий баҳсларни анализ қилганда шуни назарда тутиш керакки, ўша вақтдаги Россия каби бир мамлакатда жуда катта революцион ўзгартишларни амалга оширишнинг ўзи ғоят қийин вазифа эди. Мамлакат тарихий юришни бошлаган, унинг ривожланиши кескин жадаллашиб бораётган, ижтимоий ҳаётнинг ҳамма жиҳатлари тез ва чуқур ўзгариб бораётган эди.

Синфлар, социал группалар ва қатламларнинг ғоят хилма-хил манфаатларини, давр талаблари ва вазифаларини, тарихий анъаналарни ҳамда долзарб вазифалар тазйиқини, шунингдек душман капиталистик қуршовининг шарт-шароитларини ўзида акс эттирган бу ғоявий кураш экономика, сиёсатдаги, одамлар ҳаётининг барча соҳаларидаги воқеалар ва жараёнлар билан маҳкам чирмашиб кетган эди.

Хуллас, шу қадар мураккаб ва жўшқин вазиятни англаб, бирдан-бир тўғри йўлни топиш ғоят қийин эди. Ғоявий кураш характери партия раҳбарлари орасидаги шахсий рақобат туфайли ҳам анча мураккаблашди. Ленин ҳаётлик чоғидаёқ мавжуд бўлган эски ихтилофлар янги вазиятда ҳам жуда кескин шаклда ўз кучини кўрсатди, маълумки, Ленин бундай хавф тўғрисида огоҳлантирган эди. У «Съездга хат»да «бу майда нарса эмас, ёки бу ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлиши мумкин бўлган майда нарсадир», деб таъкидлаган эди. Кўп жиҳатдан шундай бўлиб чиқди ҳам.

Айрим обрўли арбобларнинг майда буржуача руҳи устун келди. Улар фракциячилик йўлига ўтиб олдилар. Бу ҳол партия ташкилотларини издан чиқарди, амалий ишдан чалғитди, ишлашга халақит берди. Бу арбобларнинг қарашлари ленинча ғоялар ва планларга қарши эканлиги, уларнинг таклифлари хато бўлиб, мамлакатни тўғри танлаб олинган йўлдан чалғитиши мумкинлиги партия аъзоларининг аксарият кўпчилигига аён бўлган вақтда ҳам улар ажралишга уринишни давом эттирдилар.

Бу гап аввало Л. Д. Троцкийга тегишли. У Ленин вафотидан кейин партияга раҳбарликни қаттиқ даъво қилиб, Лениннинг у ҳақда ҳаддан ташқари ўзига ишонадиган, ҳамма вақт айёрлик, ғирромлик қилувчи сиёсатчи, деб берган баҳосини тамомила тасдиқлади. Троцкий ва троцкийчилар капиталистик қуршов шароитида социализм қуриш мумкинлигини инкор этган эдилар. Ташқи сиёсатда революцияни экспорт қилишга, ички сиёсатда эса деҳқонларга нисбатан «гайкаларни бурашга», шаҳарнинг қишлоқни эксплуатация қилишига, жамиятни бошқаришга маъмурий-ҳарбий методларга кўчиришга умид боғлаган эдилар. Троцкизм — сиёсий оқим бўлиб, унинг идеологлари сохта сўл революцион иборалар билан ниқобланиб, аслида эса таслимчилик позициясида турар эдилар. Аслини олганда бу бутун фронт бўйлаб ленинизмга ҳужум қилиш эди. Амалда гап мамлакатимизда социализм тақдири ҳақида, революция тақдири ҳақида бормоқда эди.

Ана шундай шароитда бутун халқ олдида троцкизмни фош қилиш, унинг социализмга зид моҳиятини очиб ташлаш керак эди. Вазиятни шу нарса ҳам мураккаблаштирган эдики, троцкийчилар Г. Е. Зиновьев ва Л. Б. Каменев бошлиқ «янги оппозиция» билан бирга иш олиб бордилар. Оппозиция раҳбарлари озчилик эканликларини тушунган ҳолда партия сафларини бўлиб юборишга умид боғлаб, партияни қайта-қайта мунозара олиб боришга мажбур қилдилар. Лекин пировардида партия Марказий Комитет йўлини ёқлаб, оппозицияга қарши чиқди, оппозиция ғоявий ва ташкилий жиҳатдан тор-мор қилинди.

Шундай қилиб, партиянинг И. В. Сталин бошлиқ раҳбар ядроси ғоявий курашда ленинизмни қаттиқ туриб ҳимоя қилди, социалистик қурилишнинг дастлабки босқичида стратегия ва тактикани таърифлаб берди, партия аъзолари ва меҳнаткашларнинг кўпчилиги сиёсий йўлни маъқуллашига эришди. Троцкизмни ғоявий жиҳатдан тор-мор қилишда Н. И. Бухарин, Ф. Э. Дзержинский, С. М. Киров, Г. К. Орджоникидзе, Я. Э. Рудзутак ва бошқалар муҳим роль ўйнадилар.

20-йилларнинг охирида деҳқонларни социализмга ўтказиш йўллари тўғрисидаги масала юзасидан ҳам кескин кураш бошланиб кетди. Бу курашда аслини олганда Сиёсий бюро кўпчилиги ва Бухарин группаси совет жамиятини ривожлантиришнинг янги босқичида Янги иқтисодий сиёсат принципларини қўлланишга турлича муносабатда эканликлари аён бўлди.

Ўша даврнинг конкрет шароити — ҳам ички, ҳам халқаро шароити социалистик қурилиш суръатларини анча оширишни муҳим вазифа қилиб қўйди. Бухарин ва унинг тарафдорлари ўз режаларида, назарий фикрларида 30-йилларда социализм қурилишида вақт омилининг аҳамиятига амалда етарли баҳо бермадилар. Уларнинг позициясини догматик фикрлаш, конкрет вазиятни ғайридиалектик баҳолаш кўп жиҳатдан белгилаб берган эди. Бухариннинг ўзи ҳам, унинг тарафдорлари ҳам тез орада ўз хатоларини тан олишди.

Шу муносабат билан Ленин Бухаринга берган характеристикани эсга олиш ўринлидир: «Бухарин партиянинг энг қимматли ва энг йирик назариётчисигина эмас, шу билан бирга қонуний равишда бутун партиянинг севикли кишиси ҳисобланади, лекин унинг назарий қарашларини жуда катта шубҳа билан тўла марксистик қарашлар, деб ҳисоблаш мумкин, чунки унда қандайдир схоластик нарса бор (у диалектикани ҳеч қачон ўрганмаган ва фикримча, у ҳеч қачон диалектикани тўла-тўкис тушунган эмас)». Ҳаёт Лениннинг ҳақлигини яна тасдиқлади.

Шундай қилиб, ўша даврдаги сиёсий мунозаралар партия тараққиётидаги мураккаб жараённи акс эттирди, социалистик қурилишнинг ғоят муҳим проблемалари соҳасидаги кескин кураш бу жараёнга хосдир. Партия шу кураш орқали ўтишига тўғри келди ва мана шу курашда индустриялаш ва коллективлаштириш концепцияси таркиб топди.

Партия, унинг Марказий Комитети раҳбарлигида мамлакатда қисқа муддатда деярли янгидан оғир индустрия, шу жумладан машинасозлик, мудофаа саноати, ўз даврига нисбатан замонавий бўлган химия ишлаб чиқариши вужудга келтирилди. ГОЭЛРО плани бажарилди. Магнитка, Кузбасс, ДнепроГЭС, Уралмаш, Хибин комбинати, Москва ва Горькийдаги автомобиль заводлари, авиация заводлари, Сталинград, Челябинск ва Харьков трактор заводлари, Ростсельмаш, Комсомольск-Амур, Турксиб ва Катта Фарғона канали, дастлабки беш йилликларнинг бошқа кўпгина улкан қурилишлари мана шу ютуқларнинг шонли рамзи бўлиб қолди. Бу вақтда ўнлаб илмий-тадқиқот институтлари, олий ўқув юртларининг кенг тармоғи вужудга келди.

Партия индустриялашнинг илгари маълум бўлмаган йўлини — пул билан таъминлашнинг ташқаридан келадиган манбаларига умид боғламасдан енгил саноатни ривожлантириш ҳисобига кўп йиллар давомида маблағ жамғарилишини кутиб ўтирмасдан биратўла оғир индустрияни илгари суриш йўлини таклиф этди. Бу гарчи мамлакат ва халқ учун мислсиз даражада қийин бўлса-да, лекин ўша вақт шароитида мумкин бўлган бирдан-бир йўл эди. Бу новаторларча қадам бўлиб, унда омманинг революцион интилишлари иқтисодий ўсишнинг таркибий қисми, деб ҳисобга олинган эди. Индустриялаш бир зарб билан мамлакатни сифат жиҳатдан янги босқичга олиб чиқди. 30-йиллар охирига келиб, Совет Иттифоқи саноат маҳсулоти ишлаб чиқариш жиҳатидан Европада биринчи ўринга ва дунёда иккинчи ўринга чиқиб олди, ҳақиқатан ҳам буюк индустриал давлатга айланди. Бу жаҳоншумул тарихий аҳамиятга эга бўлган меҳнат жасорати эди, озод қилинган меҳнатнинг жасорати, большевиклар партиясининг жасорати эди.

Тарихга ҳушёр назар ташлаб, ички ва халқаро реал вазиятларнинг барчасини ҳисобга олиб: ўша шароитда партия таклиф қилган йўлдан бошқа йўлни танлаб олиш мумкинмиди, деб савол бермасликнинг иложи йўқ. Модомики, биз тарихийлик принципи, ҳаёт ҳақиқати позицияларида қолишни истар эканмиз, бу саволга фақат битта: йўқ, мумкин эмас эди, деб жавоб бера оламиз. Империалистик агрессия хавфини ҳис этиш яққол кучайиб бораётган бир шароитда партияда болға ва деҳқонлар омочидан ривожланган индустриягача бўлган масофани одимлаб ўтиш эмас, балки жуда қисқа тарихий муддатларда тез хатлаб ўтиш зарур, деган ишонч қарор топди, бусиз бутун революция иши муқаррар ҳалок бўлур эди.

Партия илгари сурган, омма тушуниб қабул қилган планларнинг, Октябрнинг революцион руҳи мужассамлашган шиорлар ва режаларнинг ҳаётийлиги бутун дунёни ҳайратга солган ғайрат-шижоатда ўз ифодасини топди. Миллионлаб совет кишилари ана шундай ғайрат-шижоат билан совет индустриясини қуришга киришдилар. Одамлар ғоят оғир, механизация бўлмаган бир шароитда ярим оч, ярим тўқ яшаб, мўъжиза яратдилар. Улар улуғ тарихий ишга дахлдор бўлаётганларидан илҳомландилар. Улар гарчи жуда саводли бўлмасалар-да, нақадар катта, мислсиз ишнинг иштирокчилари бўлаётганликларини синфий туйғулари билан тушуниб етдилар.

Бизнинг бурчимиз, биздан кейин борадиганларнинг бурчи боболар ва оталаримизнинг мана шу жасоратини эсда тутишдан иборатдир. Уларнинг меҳнати ва беғараз ғайрат-шижоати беҳуда кетмаганлигини ҳар бир киши билиши керак. Улар зиммаларига тушган ҳамма қийинчиликларни енгдилар ва Октябрь ғалабаларини мустаҳкамлашга, Ватанимизни ўлим хавфидан ҳимоя қилиб қолиш, Ватанимизни келажак учун, сиз ва биз учун, ўртоқлар, сақлаб қолиш имконини берган куч-қудратимизнинг негизларини яратишга жуда катта ҳисса қўшдилар. Уларга шон-шарафлар бўлсин! Уларнинг номи мангу яшасин!

Шу билан бирга биз сўз юритаётган давр маҳрумликлар ҳам келтирди. Бу маҳрумликлар мен бу ерда тилга олган муваффақиятларнинг ўзи билан ҳам маълум даражада боғлиқ эди. Ўша вақтда қаттиқ марказлаштириш ҳар жиҳатдан самарали эканлигига, буйруқбозлик усуллари ҳар қандай вазифаларни ҳал қилишнинг энг қисқа, энг яхши йўли эканлигига ишониб қолинди. Бу ҳол одамларга муносабатда, уларнинг турмуш шароитига муносабатда акс этди.

Мамлакатда партиявий-давлат раҳбарлигининг маъмурий-буйруқбозлик системаси пайдо бўлди, бюрократизм кучайиб борди. Бунинг хавфи тўғрисида ўз вақтида Ленин огоҳлантирган эди. Бошқаришнинг тегишли структураси ва режалаштириш методлари ҳам таркиб топа бошлади. Саноатнинг ўша вақтдаги ҳажмларида, индустрия биносининг барча асосий объектлари ҳамманинг кўз олдида турган вақтда бундай методлар, бошқаришнинг бундай системаси умуман олганда ўз натижаларини берди. Бироқ марказлаштириш ва буйруқбозликнинг бундай қаттиқ системасига қишлоқни қайта ўзгартириш вазифаларини ҳал қилиш чоғида йўл қўйиб бўлмас эди.

Шуни очиқ айтиш керакки, янги босқичда меҳнаткаш деҳқонларнинг манфаатларига ленинчасига эътиборли муносабат етишмас эди. Энг муҳими — деҳқонлар революциядан кейинги йиллар мобайнида синф сифатида тубдан ўзгарганлигига етарли баҳо берилмади. Ўртаҳол деҳқонлар қишлоқда асосий фигура бўлиб қолди. Революциядан кейин ер олган ва бутун бир ўн йиллик мобайнида Совет ҳокимияти ўзининг ҳам ҳокимияти эканлигига ишонч ҳосил қилган меҳнаткаш деҳқонлар хўжайин сифатида қарор топди. Улар ишчилар синфининг содиқ ва ишончли иттифоқчиси бўлиб қолди, янги негизда иттифоқчи бўлиб қолди, ўзининг ҳаёти борган сари яхшиланаётганлигига амалда ишонч ҳосил қилиб борди.

Агар объектив иқтисодий қонунлар билан кўпроқ ҳисоблашилганида ва кўпчилиги революцияда қатнашган ва уни оқ гвардиячилардан ҳамда интервентлардан ҳимоя қилган меҳнаткаш деҳқонларнинг мана шу жуда катта оммасига муносабат сиёсий жиҳатдан янада пухта ўйлаб олиб борилганида эди; агар қулоқларга қарши ўртаҳол деҳқонлар билан иттифоқ тузиш йўли изчил амалга оширилганида эди, у ҳолда коллективлаштиришни ўтказиш чоғида юз берган оғишлар ҳам бўлмас эди.

Мамлакат аҳолисининг кўпчилиги тақдирига тааллуқли бўлган жуда катта ишда деҳқонларга муносабат соҳасида ленинча сиёсатдан четга чиқишга йўл қўйилганлиги бугун равшандир. Кўп нарса маҳаллий шароитга боғлиқ бўлган мана шу ғоят муҳим ва жуда мураккаб социал жараёнга раҳбарлик асосан маъмурий методлар билан амалга оширилди. Ҳамма проблемаларни бир зарб билан ғоят қисқа муддатда ҳал қилиш мумкин деган ишонч пайдо бўлди. Мамлакатнинг бутун-бутун область ва регионлари тўла коллективлаштиришни ким тезроқ ўтказади, деб мусобақалаша бошлади. Юқоридан ўзбошимчалик билан процентлар белгилаб берилди. Ҳамма ерда коллективлаштириш принциплари қўпол равишда бузила бошлади. Қулоқларга қарши курашни амалга оширишда ҳам ҳаддан ошишлар юз берди. Қулоқларга қарши курашдан иборат аслида тўғри бўлган йўл шу қадар кенг изоҳландики, натижада у ўртаҳол деҳқонларнинг ҳам анчагина қисмини қамраб олди. Тарихий реаллик ана шундай.

Лекин, ўртоқлар, қишлоқда социализм позицияларини мустаҳкамлашда коллективлаштиришнинг аҳамиятига умуман баҳо бериладиган бўлса, у пировард натижада принципиал аҳамиятга эга бўлган бурилиш эди. Коллективлаштириш мамлакат аҳолиси асосий оммасининг бутун турмуш укладини социалистик асосда тубдан ўзгартиришни англатар эди. У аграр секторни модернизациялаш ҳамда уни маданий хўжалик юритиш изига ўтказиш учун социал база яратди, меҳнат унумдорлигини анча ошириш имконини берди, социалистик қурилишнинг бошқа соҳалари учун зарур бўлган ишчи қўлларнинг анчагина қисмини бўшатиб берди. Мана шуларнинг ҳаммаси тарихий натижалар берди.

Ўша йиллардаги вазиятни тушуниш учун шуни назарда тутиш керакки, индустриялаш жараёнида шаклланa бошлаган ҳамда коллективлаштириш даврида янгидан туртки олган маъмурий-буйруқбозлик системаси мамлакатнинг бутун ижтимоий-сиёсий ҳаётига таъсир этди. У экономикада қарор топиб олгач, устқурмага ҳам ёйилди, социализмнинг демократик потенциали авж олишини чеклаб қўйди, социалистик демократия тараққиётини секинлаштирди.

Аммо бу айтилган сўзлар ўша даврнинг бутун мураккаблигини ёритиб бера олмайди. Бу соҳада нималар рўй берди? Партия учун жуда жиддий бўлган ғоявий-сиёсий синовлар даври ортда қолди. Миллионлаб кишилар социалистик ўзгартишларни амалга ошириш ишига ғайрат-шижоат билан киришдилар. Дастлабки муваффақиятлар қўлга киритила бошлади. Худди шу вақтда эксплуататор синфларнинг душманлик билан қаршилик кўрсатишига қарши кураш олиб борилган давр тақозо этган методлар тинч социалистик қурилиш даврига, шароит тубдан ўзгарган даврга шундоққина кўчириб олинди. Мамлакатда муросасизлик, душманлик, шубҳаланиш муҳити вужудга келди. Кейинчалик бундай сиёсий практика кенгайди ва социализм қуриш жараёнида синфий кураш кескинлашиши ҳақидаги нотўғри «назария» билан асосланди.

Буларнинг барчаси мамлакатнинг ижтимоий-сиёсий тараққиётига ҳалокатли таъсир кўрсатди, оғир оқибатларга олиб келди. Мутлақо равшанки, совет жамияти зарур даражада демократиялаштирилмаганлиги шахсга сиғинишни ҳам, 30-йилларда қонунларни бузиш, зўравонлик ва репрессияларни мумкин қилиб қўйди. Очиғини айтганда — ҳокимиятни суиистеъмол қилиш заминида чинакам жиноятлар содир бўлди. Неча минглаб партия аъзолари ва партиясизлар оммавий суратда репрессия қилинди. Аччиқ ҳақиқат ана шундай, ўртоқлар. Социализм ишига ва партиянинг обрў-эътиборига жиддий зарар етказилди. Биз бу ҳақда рўй-рост гапиришимиз керак. Буни социализмнинг ленинча идеалини узил-кесил ва қатъиян қарор топтириш учун айтиш керак.

(Давоми 3-бетда).

Ўртоқ М. С. ГОРБАЧЕВ доклади

(Давоми. Боши. 1-, 2-бетларда).

Ҳозир мамлакатимиз тарихида Сталиннинг роли тўғрисида кўп мунозара бўлмоқда. Унинг шахси ғоят зиддиятли. Тарихий ҳақиқат позицияларида турган ҳолда биз Сталиннинг социализм учун, унинг ғалабаларини ҳимоя қилиш учун курашга, шубҳасиз, ҳисса қўшганлигини ҳам, шунингдек у ва унинг теварагидаги кишилар қўпол сиёсий хатоларга, ўзбошимчаликка йўл қўйганлигини ҳам кўрмоғимиз керак. Бу хатолар ва ўзбошимчаликлар учун халқимиз жуда катта қурбонлар берди ҳамда бу хато ва ўзбошимчаликлар жамиятимиз ҳаёти учун оғир оқибатларни келтириб чиқарди. Баъзан Сталин қонунсизлик фактларини билмаган эди, дейишади. Бизнинг ихтиёримиздаги ҳужжатлар шундай эмаслигини кўрсатиб турибди. Сталин ва унинг яқин атрофидаги кишиларнинг йўл қўйилган оммавий репрессиялар ҳамда қонунсизликлар учун партия ва халқ олдидаги айби жуда катта ва уни кечириб бўлмайди. Бу ҳамма авлодлар учун сабоқдир.

Ғоявий душманларимиз даъво қилаётганига қарама-қарши ўлароқ шахсга сиғиниш муқаррар нарса эмас эди, албатта. У социализм табиатига ёт бўлиб, унинг асосий принципларидан чекинишдир ва шу тариқа уни ҳеч нарса билан оқлаб бўлмайди. Партия XX ва XXII съездларида Сталин шахсига сиғинишни ҳам, унинг оқибатларини ҳам қаттиқ қоралади. Биз бир қатор партия ва давлат арбобларига қарши, кўпгина коммунистлар ва партиясизларга, хўжалик ва ҳарбий кадрларга, олимлар ва маданият арбобларига қарши сиёсий айблашлар ва репрессиялар атайлаб сохталаштириш натижаси бўлганлигини ҳозир биламиз.

Кўпгина айблашлар кейинчалик, айниқса, партия XX съездидан кейин бекор қилинди, минглаб гуноҳсиз жафо чекканлар батамом оқланди.

Лекин адолатни тиклаш жараёни охирига етказилмади ва аслида 60-йиллар ўрталарида тўхтатиб қўйилди. Ҳозир Марказий Комитетнинг 1987 йил октябрь Пленуми қарорларига мувофиқ бу масалага яна қайтишга тўғри келмоқда. Марказий Комитет Сиёсий бюроси шу масалаларга тааллуқли янги ва илгари маълум бўлган фактлар ҳамда ҳужжатларни ҳар томонлама кўриб чиқиш учун комиссия тузди. Комиссия ишининг якунлари бўйича тегишли қарорлар қабул қилинади.

Ана шуларнинг ҳаммаси КПСС тарихи очеркида ҳам ўз ифодасини топади. Уни тайёрлаш Марказий Комитетнинг махсус комиссиясига топширилади. Биз буни қилишимиз керак. Айниқса шунинг учунки, ҳанузгача ҳам тарихимизнинг нозик масалаларидан юз ўгиришга, улар ҳақида чурқ этмасликка, гўё ҳеч нарса содир бўлмагандек тасаввур туғдиришга уринишларга дуч келиб турибмиз. Бунга биз қўшила олмаймиз. Бундай қилиш тарихий ҳақиқатни менсимаслик, қонунсизлик ва ўзбошимчаликнинг айбсиз қурбонлари бўлган кишилар хотирасига ҳурматсизлик бўлур эди. Яна шунинг учун ҳам бундай қилолмаймизки, ҳаққоний таҳлил бизга ҳозирги кундаги проблемаларимизни: демократиялаш, қонунчилик, ошкоралик, бюрократизмни бартараф этиш проблемаларини — хуллас, қайта қуришнинг муҳим проблемаларини ҳал этишимизга ёрдам бериши керак. Ана шунинг учун бизга бу борада ҳам тўла аниқлик, равшанлик ва изчиллик керак. Улкан муваффақиятларимизни ҳам, ўтмишдаги иллатларни ҳам виждонан тушуниб олиш, уларга тўлиқ ва ҳаққоний сиёсий баҳо бериш келажакка олиб борувчи чинакам маънавий йўлни кўрсатиб беради.

Лениндан кейинги 20-30-йиллар даврига умумий якун ясаб, шундай дейиш мумкин: биз зиддиятларга, мураккабликларга тўла оғир, аммо улкан ва қаҳрамонона йўлни босиб ўтдик. Ғоят қўпол хатолар ҳам, социализм принципларидан чекинишга йўл қўйилганлиги ҳам халқимизни, мамлакатимизни 1917 йилда танлаб олган йўлдан тойдира олмади. Октябрь жуда катта куч бахш этди. Омма онгига сингиб кетган социализм ғоялари ғоят кучли эди. Халқ ўзини улуғ иш иштирокчиси деб ҳис этди, ўз меҳнатининг меваларидан баҳраманд бўла бошлади. Унинг ватанпарварлиги янги социалистик мазмунга эга бўлди.

Бу эса 1941—1945 йиллардаги Улуғ Ватан урушининг оғир синовлари пайтида зўр куч билан намоён бўлди.

Ҳозирги кунда Ғарбда уруш арафасидаги вазият фаол муҳокама қилинмоқда. Ҳақиқатни ярим ҳақиқат билан аралаштириб юборилмоқда. Иккинчи жаҳон урушининг сиёсий, территориал ва социал натижаларидан норози бўлган кишилар, ҳамон ушбу натижаларни ўзгартиришга уринаётган кимсалар бу борада айниқса жонбозлик қилмоқдалар. Шу боисдан ҳам улар тарихий ҳақиқатни оёғини осмондан қилиб кўрсатишдан, сабаб-оқибатнинг алоқадорлигини бузишдан, хронологияни сохталаштиришдан манфаатдордирлар. Ана шу маънода Риббентроп—Молотовнинг ҳужум қилмаслик ҳақидаги пакти гўё иккинчи жаҳон уруши учун йўл очиб берди деб, бу уруш учун айбни Совет Иттифоқига тўнкаш ниятида ҳар қандай ёлғон-яшиқларни ишга солмоқдалар. Бу шундай масалаки, у ҳақда бирмунча батафсилроқ тўхталиб ўтса арзийди.

Аслини олганда иккинчи жаҳон уруши 1939 йил 1 сентябрининггина реал фожиаси эмас. Япониянинг Шимоли-шарқий Хитойни босиб олиши (1931—1932 йиллардаги «Манжурия можароси», Италиянинг Эфиопияга (1935 йил) ва Албанияга (1939 йил кўклами) ҳужум қилиши, республика Испаниясига қарши Германия-Италия интервенцияси (1936—1939 йиллар), Япониянинг Шимолий, сўнгра эса Марказий Хитойга қуролли бостириб кириши (1937 йил ёзи) — ана шулар иккинчи жаҳон урушининг аланга ола бошлашидир.

Ўша вақтда Ғарбда бу воқеаларни ўзларига дахлдор эмас ёки агрессия қурбонларини ҳимоя қиладиган даражада дахлдор эмас, деб кўрсатишга уринганликлари — бошқа [illegible]

[illegible]

учун ҳам раҳбарларимиз коллектив тадбирлар кўриш зарурлигига Англия билан Францияни ишонтиришга ҳаракат қилдилар. [illegible] Ўша вақтдаги Польша ҳукуматини ҳам ҳамкорлик қилишга даъват этдилар.

Аммо Ғарб давлатларининг нияти бошқача эди: [illegible]

Бироқ [illegible] реал [illegible]

Бизга қарши қилинган агрессия социалистик тузумнинг ҳаётийлигига, кўп миллатли Совет давлатининг мустаҳкамлигига, совет кишилари ватанпарварлик руҳининг қудратига қаттиқ имтиҳон бўлди. Бу имтиҳондан эса биз ўт ва қилич билан ўтдик, ўртоқлар!

Шунинг учун ҳам бардош берилдики, бу уруш бизнинг халқимиз учун Улуғ Ватан урушига айланди, чунки Германия фашизми каби душман билан курашда ҳаёт ёки мамот масаласи, биз эркин бўлиб қоламизми, ёки асоратга тушамизми деган масала кўндаланг бўлиб турди.

Шунинг учун ҳам бардош берилдики, уруш умумхалқ урушига айланди. Ҳамма: кекса-ю ёш эркагу аёл, мамлакатимиздаги барча миллат ва элатлар Ватан ҳимоясига отланди. Октябрдан кейин туғилган ва социалистик тузум тарбиялаган авлод ҳам биринчи жангга кирди. Жанг майдонларидаги мислсиз матонат ва қаҳрамонлик, партизанлар ва подпольечилар фронт орқасида олиб борган мардонавор кураш, мамлакат ичкарисидаги деярли кеча-кундуз ҳормай-толмай қилинган меҳнат — биз учун уруш ана шундай ўтди.

Совет кишилари Ватанни, социалистик тузумни, Октябрь ғоялари ва ишини ҳимоя қилиб курашдилар ва меҳнат қилдилар. Бизнинг умумий хонадонимизга улкан офат келганда совет халқи чўчимади, дастлабки муваффақиятсизликлар ва мағлубиятлар зарбалари остида ҳам, миллионларнинг ўлими, азоб ва уқубатлари машаққати остида ҳам қаддини букмади. Урушнинг дастлабки кунлариданоқ у бўлғуси ғалабага қаттиқ ишонди. У солдат шинелини ва ишчи коржомасини кийиб, ана шу узоқ кутилган кунни яқинлаштириш ниятида инсоннинг қурби етадиган ва етмайдиган ҳамма ишларни қилди. Урушнинг 1418-кунида ғалаба қозонилганда эса балодан омон қолган бутун дунё эркин нафас олиб, ғолиб совет халқини, қаҳрамон ва меҳнаткаш халқни, минглаб километр масофани жанг билан босиб ўтган унинг шонли армиясини муносиб тарзда олқишладики, бу масофанинг ҳар бир километрида жуда кўплаб қурбонлар берилди, кўп қон ва тер тўкилди.

Халқ орасидан чиққан атоқли саркардалар — Г. К. Жуков, К. К. Рокоссовский, А. М. Василевский, И. С. Коневнинг, донг таратган бошқа маршаллар, генераллар ва офицерларнинг — фронтлар ва армияларга, корпуслар, дивизиялар ва полкларга, роталар ва взводларга қўмондонлик қилган кишиларнинг истеъдоди Улуғ Ватан урушида ғоят яққол намоён бўлди. Уруш йилларида И. В. Сталин кўрсатган улкан сиёсий ирода, аниқ мақсадни кўзлаш ва қатъият, кишиларни ташкил этиш ва интизомга солиш маҳорати ғалабага эришишда ўз ролини ўйнади. Аммо урушнинг асосий оғирлиги бутун вужуди билан халқдан чиққан, улкан меҳнаткаш, мард, ўз Ватанини севувчи оддий совет солдати елкасига тушди. Унга улуғ шараф ва абадий шон-шуҳратлар бўлсин!

Улуғ Ватан урушининг миллион-миллион ветеранлари ҳозирги кунда ҳам сафда туриб, революцион қайта қуриш, жамиятни янгилаш ишларида жанговарлик билан иштирок этмоқдалар. Биз уларга ўзимизнинг фарзандлик миннатдорчилигимизни билдирамиз.

Бизнинг ленинчи партиямиз барча жанговар ва меҳнат борасидаги ишларнинг жону тани бўлди. Коммунистлар фронтда, окопларда биринчи бўлиб ҳужумга кўтарилдилар, ибрат бўлиб ўз орқаларидан бошқаларни эргаштирдилар; мамлакат ичкарисида станоклар олдидан, далалар ва фермалардан ҳаммадан кейин қайтдилар. Уруш алангаси авж олган, ҳаёт ёки мамот масаласи ҳал бўлаётган бир пайтда совет кишилари ВКП (б) ўз жонажон партияси эканлигини, коммунистлар эса халқ авангарди бўлиш нима эканлигини ҳамма вақтдагидан кўра кучли ҳис этдилар.

Комил ишонч билан шундай дейиш мумкинки: Улуғ Ватан уруши йиллари — партиянинг ўз ҳаётидаги миллион-миллион коммунистларнинг мардлиги ва жасорати, ғоят улкан жангу жадали ва фидойилиги билан битилган энг шонли ва қаҳрамонона саҳифалардан биридир. Уруш совет халқи, партия, социализм ва Октябрь бир-биридан ажралмаслигини ва ана шу бирликни барбод эта оладиган куч дунёда йўқлигини кўрсатди.

Социализм шунчаки бардош берибгина ва ғалаба қилибгина қолмади. У урушлар ичида энг даҳшатлиси, вайроналик келтирган ана шу урушдан маънавий, сиёсий жиҳатдан мустаҳкам бўлиб чиқди, бутун дунёда ўз обрў-эътибори ва нуфузини янада мустаҳкамлади.

Уруш тамом бўлгач, душманларимиз бизни иқтисодий таназзулга юз тутади, мамлакатимиз узоқ вақтгача жаҳон сиёсатидан четга чиқиб қолади, деб башорат қилдилар, биз уруш қолдирган оқибатларни эллик йил, ҳатто ундан ҳам кўпроқ вақт ичида бартараф этолмаймиз, деб ҳисобладилар. Лекин совет халқи қисқа муддат ичида вайрон бўлган шаҳар ва қишлоқларни қайта қурди, култепаларга айланган заводлар ва фабрикаларни, колхоз ва совхозларни, мактаблар ва олий ўқув юртларини, маданият муассасаларини тиклади.

Социалистик давлатнинг буюк кучи: Октябрь Ватанининг олий манфаатларини тушунган ҳолда ҳаракат қиладиган партиянинг иродаси; мамлакатнинг индустриал қудратини тубдан қайта қуриш ва бутун вайрон этилган нарсаларни тиклашнинг асосий оғирлигини ўз елкасига олган ишчиларнинг матонат ва пролетарча донолиги; вайрон бўлган мамлакатни боқиш учун сўнгги бурда нонини берган деҳқонларнинг фидойилиги, бардоши ва ватанпарварлиги яна ўзини кўрсатди. Халқлар дўстлиги, уларнинг ўзаро ёрдами, айниқса кўп жафо чеккан кишиларга биргаликда қардошларча кўмаклашишга, умумий Ватанимизнинг уруш айниқса бешафқат вайрон қилиб кетган районларининг қаддини ростлаб олишига шайлиги ўзини кўрсатди.

Урушдан кейинги оғир йилларнинг меҳнат билан ўтган кунларида кўрсатилган қаҳрамонлик бизнинг муваффақиятларимизнинг, иқтисодий тараққиёт ва фан-техника тараққиётининг, атом энергиясини ўзлаштиришнинг, космик кемалар дастлабки парвозларининг, халқ моддий ва маданий фаровонлиги ўсишининг манбаи бўлди.

Лекин айни вақтда — социализм йўлида халқ янги жасорат кўрсатиб турганда — жамиятимиз эришган даража билан раҳбарликнинг илгариги методлари ўртасидаги зиддият тобора кўпроқ сезила бошлади. Ҳокимиятни суиистеъмол қилиш, социалистик қонунчиликни бузиш давом этди. «Ленинград иши», «Врачлар иши» тўқиб чиқарилди. Қисқача қилиб айтганда, халққа нисбатан чинакам ҳурмат етишмади. Кишилар фидокорлик билан ишладилар, ўқидилар, янги билимларга интилдилар, қийинчиликлар ва етишмовчиликларга чидадилар, аммо жамиятда ташвиш ҳам, умид-орзу ҳам орта борганлигини ҳис этиб турдилар. Ана шуларнинг ҳаммаси Сталиннинг ўлимидан кўп вақт ўтмай ижтимоий онгни ўзига қаратган эди.

50-йилларнинг ўрталарида, айниқса КПСС XX съездидан кейин мамлакат узра ўзгаришлар шабадаси эсди, халқ руҳланди, жонланди, дадилроқ ва собитқадамроқ бўлиб қолди. Шахсга сиғинишни ва унинг оқибатларини танқид қилиш, социалистик қонунчиликни тиклаш партиядан ва унинг Н. С. Хрущев бошлиқ раҳбарларидан катта мардлик талаб қилди.

Ички ва ташқи сиёсатда эски андозалар қулай бошлади. Бошқаришнинг 30—40-йилларда қарор топган буйруқбозлик-бюрократик методларини йўқотишга, социализмга кўпроқ жўшқинлик бағишлашга, инсонпарварлик идеаллари ва қадриятларини таъкидлашга, назария ва практикада ленинизмнинг ижодий руҳини тиклашга ҳаракат қилинди.

КПСС Марказий Комитетининг 1953 йил сентябрь ва 1955 йил июль Пленумларининг қарорлари иқтисодий тараққиётнинг устунлик жиҳатлари хусусидаги қарашларни ўзгартиришга, меҳнат натижаларидан шахсий манфаатдорлик билан боғлиқ омилларни ишга солишга интилиш руҳи билан суғорилган эди. Қишлоқ хўжалигини ривожлантиришга, уй-жой қурилишига, енгил саноатга, истеъмол соҳасига, инсон эҳтиёжларини қондириш билан боғлиқ бўлган ҳамма нарсага кўпроқ эътибор берила бошлади.

Хуллас, совет жамиятида ҳам, халқаро муносабатларда ҳам яхшилик томон ўзгаришлар содир бўлди. Бироқ социализмнинг янги босқичга чиқиб олишини оғирлаштирган, кўп жиҳатдан эса прогрессив ташаббусларни обрўсизлантирган анча-мунча субъектив хатолар қилинди. Гап шундаки, ички ва ташқи сиёсатнинг, партия қурилишининг сифат жиҳатидан янги вазифалари кўпинча волюнтаристик методлар асосида, эскирган сиёсий ва иқтисодий механизм ёрдамида ҳал қилинди. Аммо ўша даврда қилинган ислоҳотларнинг муваффақиятсиз чиқишига асосий сабаблар уларнинг демократиялаш жараёнларини кенг кўламда авж олдиришга таянмаганлигида эди.

КПСС Марказий Комитетининг 1964 йил октябрь Пленумида партия ва мамлакат раҳбарлари алмашди, ички ва ташқи сиёсатдаги волюнтаристик тенденциялар ва оғишларни бартараф этишга қаратилган қарорлар қабул қилинди. Партия сиёсатда муайян барқарорликка эришишга, бу сиёсатга реалистик белгилар ва асос бахш этишга интилди.

КПСС Марказий Комитетининг 1965 йил март ва сентябрь Пленумлари экономикага раҳбарлик қилишга янгича ёндашишларни илгари сурди. Хўжалик ислоҳоти, янги районларни ўзлаштириш, ишлаб чиқарувчи кучларни ривожлантириш юзасидан катта программалар ишлаб чиқилди ва амалга оширила бошлади. Бу ҳол дастлабки йилларда мамлакатдаги вазиятни яхши томонга ўзгартирди. Иқтисодий ва илмий потенциал ўсди, мудофаа қуввати мустаҳкамланди, кишилар фаровонлиги даражаси юксалиб борди. Кўпгина ташқи сиёсий ишлар амалга оширилдики, улар давлатимизнинг халқаро обрў-эътиборини мустаҳкамлади. АҚШ билан ҳарбий-стратегик мувозанат таъминланди.

Мамлакат ўз ривожини тағин ҳам жадаллаштириш учун катта-катта имкониятларга эга эди. Лекин ана шу имкониятлардан фойдаланиш, уларни ишга солиш учун жамиятда янги туб ўзгаришлар қилиш ва, албатта, тегишли сиёсий ирода керак эди. Униси ҳам, буниси ҳам етишмади. Ҳатто кўпгина қарорлар қоғозда қолиб кетди, амалга ошмади. Тараққиётимиз суръатлари жиддий равишда сустлашиб қолди.

Марказий Комитетнинг 1985 йил апрель Пленумида, XXVII съездда партия юзага келган вазиятнинг сабабларини очиқ-ошкора айтди, ривожланишимизга тўсқинлик қилаётган механизмни очиб ташлади ва унга принципиал баҳо берди.

Шу нарса таъкидлаб ўтилдики, Л. И. Брежнев ҳаёти ва фаолиятининг сўнгги йилларида олға томон янада илгарилаб бориш йўлларини излашга кўп жиҳатдан одат бўлиб қолган, янгича воқеликни акс эттирмайдиган формулалар ва схемаларга берилганлик тўғаноқ бўлиб қолди. Сўз билан иш ўртасидаги узилиш кучайди. Экономикада салбий жараёнлар орта бориб, аслини олганда кризисолди вазиятини вужудга келтирди. Социал ва маънавий-ахлоқий соҳада талайгина ғайриоддий ҳолатлар юзага келиб, улар социалистик адолат принципларини сохталаштирди, бузди, халқда унга бўлган ишончга путур етказди, социал бегоналашувни ва турли формалардаги ахлоқсизликни вужудга келтирди. Социализмнинг юксак принциплари билан кундалик реал ҳаёт ўртасидаги тобора ортиб бораётган тафовут чидаб бўлмайдиган даражага етди.

Партиядаги ва бутун жамиятдаги соғлом кучлар салбий ҳолатларни бартараф этиш, воқеаларнинг боришини ўзгартириш, мамлакат социал-иқтисодий ривожини жадаллаштиришни таъминлаш, социализмнинг маънавий тозаланиши ва янгиланишига эришиш қатъий эҳтиёж ва зарурат бўлиб қолганлигини тобора ўткирроқ ҳис этдилар.

Марказий Комитетнинг 1985 йил апрель Пленуми илгари сурган мамлакат социал-иқтисодий тараққиётини жадаллаштириш концепцияси ва стратегияси, социализмни янгилашга қаратилган йўл ана шу ўткир ижтимоий эҳтиёжга жавоб бўлдики, улар XXVII съезднинг, Марказий Комитетнинг съезддан кейинги Пленумларининг қарорларида назарий ва сиёсий жиҳатдан ривожлантирилди ҳамда социалистик жамият ҳаёти барча жиҳатларини революцион тарзда қайта қуришнинг бош йўли бўлиб қолди.

Қайта қуриш ғояси бизнинг 70 йиллик тарихимизга, совет мамлакатида барпо этилган принципиал янги социал бинонинг мустаҳкам пойдеворига таянади, большевизмнинг давомийлиги ва новаторлигини, тарихий тажрибасини социализмнинг ҳозирги даври билан боғлайди. Биз революция ва социализм кашшофлари ишини давом эттиришимиз ва кўпайтириб боришимиз лозим. Бинобарин, биз бизгача ва биз учун Октябрь йўлини очган авлодларнинг тажрибасидан ижодий фойдаланиб, ўз меҳнатимиз билан бунга, албатта, эришамиз!

Ўртоқлар! Биз революцион йўлдан бормоқдамиз, бу йўл эса заифлар ва журъатсизлар йўли эмас: бу йўл — кучлилар ва довюраклар йўлидир. Совет халқи буюк социал ўзгартишлар амалга оширилган йилларда ҳам, уруш синовлари йилларида ҳам, тинч бунёдкорлик меҳнати йилларида ҳам — ҳамиша шундай бўлган. Айнан халқ ўз тарихини, ҳамиша мураккаб, инсон ҳаётининг ўзи каби бетакрор ва бебаҳо ўз тақдирини яратади. Гап социализм тарихи тўғрисида, улуғ революция ишини давом эттириш ҳақида бораётганида бу нарса юз карра тўғридир.

Ишчилар синфи халқнинг жипслаштирувчи ва авангард кучи бўлиб келди ва шундай бўлиб қолади. Революцион ҳаракат эндигина бошланаётган пайтдаёқ у Лениннинг «Ишчилар озодлик учун курашганларида социализм тўғрисидаги фикрни ва уни амалга ошириш бобидаги ишни, социализмга эришмоқ учун кучларни тайёрлаш ва уюштиришни **бир минут** ҳам бир чеккага йиғиштириб қўймасдан курашмоқлари лозим» деган даъватига амал қилди. Айни ишчилар синфи барча меҳнаткашлар билан иттифоқ бўлиб, Улуғ Октябрь революциясини амалга оширди, социализм қурди, душман билан жуда оғир олишувларда уни қаттиқ туриб ҳимоя қилди. Ҳамма ишни қилди, ҳаммасини бошидан кечирди ва ҳаммасига бардош берди! Ҳозир ҳам у ривожланаётган социализмнинг, революцион қайта қуришнинг олдинги сафида турибди. Унга шон-шарафлар бўлсин!

Бизнинг ленинчи партиямиз ишчилар синфининг жанговар, актив отряди сифатида вужудга келди ва ривожланди. У ишчилар синфидан қудратли ишонч, қатъият, интизомлилик кучини, социализм идеаллари учун курашда матонат кучини, турмушнинг оқилона ва инсонпарварларча тушунчасини ўзига сингдириб олди. Эндиликда у бутун халқнинг партияси бўлиб қолганида ҳам жанговар ва бунёдкор синфнинг мана шу энг яхши хислатларини ўзида мужассамлаштириб турибди. Ҳозир ва социализм тарихининг барча босқичларида ҳам шундай!

Тарихимизнинг белгилаб берувчи асосий мазмуни шундан иборатки, бутун етмиш йил мобайнида халқимиз социализм манфаатлари йўлида, яхшироқ ва адолатли турмуш йўлида партия раҳбарлигида яшаб, меҳнат қилиб келмоқда. Бу — ижодкор халқнинг, бунёдкор халқнинг тақдиридир!

II. РИВОЖЛАНАЁТГАН СОЦИАЛИЗМ ВА ҚАЙТА ҚУРИШ

Ўртоқлар! Ғоят ўткир ва кечиктириб бўлмайдиган талаб-эҳтиёжлар бизни қайта қуриш зарурлиги тўғрисидаги хулосага олиб келди. Бироқ биз ўз проблемаларимизни қанчалик чуқурроқ билиб, уларнинг моҳиятини англаб ета борганимиз сари қайта қуриш яна ҳам кенгроқ, ижтимоий-сиёсий ва тарихий заминга эга эканлиги шу қадар равшанроқ бўлиб қолди.

Қайта қуриш — ўтган давр турғунлиги ва консерватизмидан халос бўлиш, йўл қўйилган хатоларни тузатишгина эмас, шу билан бирга ижтимоий ташкилот ва иш методларининг тарихан чекланган, умрини яшаб бўлган хусусиятларини бартараф этиш ҳам демакдир. Қайта қуриш — социализмга фан-техника революциясининг шарт-шароитлари ва талаб-эҳтиёжларига, совет жамиятининг интеллектуал тараққиётига мос келадиган энг замонавий шаклларни бахш этиш демакдир. Қайта қуриш — жамиятни революцион тарзда янгилашнинг ўз мантиқи ва босқичларига эга бўлган, нисбатан узоқ давом этадиган жараёндир.

Ленин коммунизмга ўтишни узоқ йиллар мобайнида иш олиб бориш билан тайёрлашни социализмнинг тарихий вазифаси, деб билган эди. Революция йўлбошчиси Маркс ва Энгельснинг «Ҳар бир айрим воқеанинг конкрет тарихий хусусиятларига қараб, айни шу ўткинчи форманинг **нимадан нимага** ўтишдан иборат эканлигини ҳисобга олмоқ учун, ўша ўтиш формаларини жуда ҳам синчиклаб анализ қилиш...» маҳоратини юксак қадрлаган эди. Хуллас, бизнинг устозларимиз янги жамият барпо этиш йўли — узоққа чўзиладиган бир қанча ўтиш даврларидан иборат бўлади, деб кўп марта огоҳлантирган эдилар.

Биз қайта қуриш жамиятимизнинг шитоб билан тараққий этиб бориши йўлидаги муайян тарихий босқич деб қараш учун барча асосларга эгамиз. Лениннинг биз «нимадан нимага» ўтаяпмиз, деган саволига жавоб қайтарар эканмиз, шуни мутлақо аниқ қилиб айтиш керакки, биз социализмга янги сифат бахш этишимиз, таъбир жоиз бўлса, унга янгидан куч бағишлашимиз зарур, бунинг учун эса жамият турмушининг барча томонларини — ҳам моддий, ҳам маънавий жиҳатдан чуқур янгилаш, тузумимизнинг инсонпарварлик характерини жуда тўлиқ намоён этишимиз зарур.

Қайта қуришдан кузатилган мақсад социализмнинг ленинча концепциясини назарий ва амалий жиҳатдан тўлароқ қайта тиклашдан иборатдир. Бу концепцияда ўз идеалларига, манфаатларига эга бўлган меҳнат аҳли, экономикада, социал ва сиёсий муносабатларда, маданиятда инсонпарварлик қадриятлари қатъий равишда устун туради.

Революцион покланиш ва тикланишга бўлган умидимиз шахсни, инсон омилини активлаштириш йўли билан социализмнинг ғоят катта социал ресурсларини юзага чиқаришдан иборатдир. Қайта қуриш натижасида социализм инсонга хизмат қилувчи ва уни улуғловчи реал инсонпарварлик тузуми сифатида ўз имкониятларини тўла-тўкис амалга ошира олиши мумкин ва лозим. Бу жамият одамлар учун — уларнинг ижодий меҳнатини равнақ топтириш, фаровонлиги, соғ-саломатлиги, жисмоний ва маънавий камол топиши учун мўлжалланган жамият, инсон ўзини тўла ҳуқуқли хўжайин деб ҳис этаётган ва амалда худди шундай бўлган жамиятдир.

Қайта қуриш тақдирини жамият тараққиётининг икки энг муҳим проблемаси белгилаб беради. Бутун ижтимоий турмушни демократиялаш ва туб иқтисодий ислоҳот ана шундай проблемалардир.

Қайта қуриш Октябрь ишини давом эттириб, социалистик демократияни янада чуқурлаштириш ва ривожлантиришдан иборат энг биринчи вазифани олға сурди.

Жамиятни демократиялаш — қайта қуришнинг қалби бўлиб, қайта қуришнинг муваффақияти ҳам, муболағасиз айтиш мумкинки, умуман социализмнинг келажаги ҳам унинг қандай боришига боғлиқ бўлади. Бу — сиёсат ва экономикадаги ўзгартишларининг, орқага ҳар қандай қайтишни истисно қилишнинг энг муҳим ғаровидир.

Ҳозир мамлакатда содир бўлаётган ўзгартишлар социалистик демократизмни ривожлантириш йўлида Октябрдан кейинги энг катта қадам деса бўлади.

Биз иқтисодий ва сиёсий системамизни қайта қура бориб, биринчидан, давлат ва жамоат ишларини ҳал этишга барча меҳнаткашларни реал жалб этишнинг ишончли ва пухта механизмини вужудга келтиришимиз шарт. Иккинчидан, одамларни чуқурлашиб бораётган демократия шароитида яшашга амалда ўргатиш, инсон ҳуқуқларини кенгайтириш ва мустаҳкамлаш, омманинг замонавий сиёсий маданиятини тарбиялаш, бошқача сўзлар билан айтганда, демократияга ўргатишимиз ва ўрганишимиз шарт.

Биз революциямизнинг 70 йиллигини нишонлай туриб, келажак тўғрисида ўйлар эканмиз, жамиятни демократиялаш жараёни қандай бораётганлигига, бу жараёнга нималар халақит бераётганлигига синчиклаб назар ташлашимиз керак. Бунда талайгина ва баъзида кутилмаган қийинчиликлар ҳамда зиддиятлар учраб турибди, янги, илғор нарсалар билан эски, умрини яшаб бўлган нарсалар ўртасида кураш ҳам бўлиб турибди. Муайян даражада журъатсизлик ва қатъиятсизлик мавжуд.

Октябрдан кейин дастлабки кунларда Ленин ишчи ва деҳқонлар ҳали «тортиниб» турибдилар, ҳали етарли даражада қатъий эмаслар, бутун бошқариш воситаларини айнан ўзлари қўлга олишлари кераклигини ҳали ўрганиб олганларича йўқ, деб ёзган эди. «Аммо 1917 йил Октябрь революциясининг кучи ҳам, унинг ҳаётийлиги ҳам, енгилмаслиги ҳам шундаки, у бу хислатларни **уйғотмоқда**, барча эски ғовларни синдирмоқда, эски кишанларни узиб ташламоқда, меҳнаткашларни мустақил янги ҳаёт яратиш йўлига олиб чиқмоқда».

Ҳозир ҳам биз одамлар янги вазиятга, демократик методлар асосида яшаш ва барча масалаларни шу метод асосида ҳал этиш имконияти ҳамда заруратига қийинчилик билан ўрганиб бораётганликларини кўриб турибмиз. Кўпчилик ҳозирча «тортиниб», ҳадиксираб иш тутмоқда, масъулиятдан чўчимоқда, ҳали ҳам эскириб қолган қоидалар ва йўл-йўриқлар асоратида қолмоқда. Вазифа одамларда ҳар қандай миқёсдаги ишлаб чиқариш ва жамоат ишларига ёндашишда мустақиллик ҳамда масъулият туйғусини сингдиришдан, халқнинг ўзи ва халқ манфаатларини кўзлаб амалга ошириладиган халқ ҳокимияти сифатида ўз-ўзини бошқаришни ривожлантиришдан иборатдир.

Ўз-ўзини бошқариш, аввало, Советлар орқали ривожлантирилади, Советлар эса партиянинг режаларига кўра тўла ҳуқуқли ва ҳал қилувчи органлар сифатидаги ўз ролини тўла-тўкис оқлашлари лозим. Кейинги вақтларда барча даражалардаги Советларнинг ҳуқуқ ва имкониятлари анча кенгайтирилди. Бу жараён бундан буён ҳам давом этаверади. Бинобарин, Советларнинг кучига куч қўшилади, совет демократияси тобора чуқурлашади.

Биз сайлов системасини такомиллаштира бошладик. Шу йилнинг июнь ойида ўтказилган сайлов бизни янгича ёндашувларнинг тўғрилиги ва самарадорлигига ишонтирди. Гарчи бу гал ҳам расмиятчилик ва ортиқча ташкилий ишларга берилиб кетиш ҳоллари юз берган бўлса ҳам, бу сайловлар халқнинг сиёсий активлиги ошганлигини, одамлар Советларга меҳнаткашларнинг ҳақиқатан ҳам энг яхши вакиллари сайланишидан манфаатдор эканликларини кўрсатди.

Қайта қуриш, демократияни ривожлантириш касаба союзларининг, комсомолнинг, бошқа жамоат ташкилотларининг, шу жумладан, уруш ва меҳнат ветеранлари Бутуниттифоқ кенгаши, хотин-қизлар кенгашлари, совет маданият фонди, В. И. Ленин номидаги болалар фонди каби кейинги йилларда юзага келган ташкилотларнинг куч-ғайрати, имкониятлари ва ҳуқуқларини тўла қувват билан ишга солиш имконини беради. Шу ташкилотларнинг кундалик фаолияти ҳаётий муҳим вазифаларни ҳал этиш билан боғлиқ бўлиши, кенг меҳнаткашлар оммасининг манфаатларини ифода этиши муҳимдир.

(Давоми 4-бетда).

Ўртоқ М. С. ГОРБАЧЕВ доклади

(Давоми. Боши 1-, 2-, 3-бетларда).

Меҳнат коллективларида, истиқомат жойларидаги ишлар-да кўпгина янги, умидбахш жиҳатлар пайдо бўлди. Барча энг муҳим масалалар оператив равишда сансалорликсиз ҳал этилиши учун фойдали ташаббусга кенг имконият очилмоқда.

Мамлакатда авж олиб кетган янги жараёнлар умумий, сиёсий ва ҳуқуқий маданият, айтиш мумкинки, социалистик демократизм маданияти масалаларини ҳам янгича тарзда қўймоқда. Бюрократизм ва ҳокимиятни суиистеъмол қилиш, итоатгўйлик, хушомадгўйлик ва масъулиятсизлик каби иллатлар кўп йиллар мобайнида айнан мана шундай маданиятнинг етишмаслиги билан боғлиқ. Чинакам социалистик демократия маданиятини бунёд этиш, ижтимоий фаолликни ошириш, ҳар бир кишининг ўз ҳуқуқларини билиши ва ҳимоя қила олиши, ташкилий дуруқликни, ишга ўринли қурук сафсатабозликни ҳам қабул қилмайди. Унисиз ҳам, бунисиз ҳам социализмга етдир. Бошқа бир нарсага ҳам шак-шубҳа йўқ — демократия қанчалик кенг ва чуқур бўлса, социалистик қонунчилик ва ҳуқуқ-тартибот ўзига шунчалик ҳурмат қилиниши талаб қилади, уюшқоқлик ва онгли интизом бизга шунчалик кўп зарур бўлади.

Демократия маданияти сиёсат соҳаси билан чекланиб қолмайди. Бу маданият инсоний муносабатларнинг барча соҳаларига сингиб кетиши керак. Биз социализм — одамларнинг фикр-ўйлари, ўзаро муносабатлари, фаолиятида хилма-хиллик тобора кўпайиб бораётган жамият эканлигини назарда тутишимиз лозим. Ҳар бир кишининг ўз социал тажрибаси бўлиб, у билим, маъмурот савияси, содир бўлаётган ҳодисаларни идрок этишда ўз хусусиятларига эгадир. Фикрлар, этиқодлар, баҳоларнинг турли-туман эканлигини ҳисобга олиш, уларни холисона ўрганиш, бошқача фикрловчи одамларни ҳурмат қилиш, ҳақиқатни ҳамма билан биргаликда излаш кенг жамоатчилик ҳаётида ҳам, ҳар бир кишининг ўзида ҳам зарур. Бизнинг ижтимоий ривожланишимиз учун ҳамма нарса — янгиликни ижодий идрок этиш, ўзаро ҳурматни мустаҳкамлаш, ишда бахслашишнинг қуролланиш, кенг маданиятини керак. Айни мана шундай шароитда ҳақиқий кенг ишончни ҳам тарбиялаш мумкин. Бу эса социалистик демократия маданиятининг барча жиҳатларини мустаҳкамлашга олиб келади.

Ўртоқлар! Экономикадаги туб ўзгаришлар негизидагина барча бўғинларда шундай олға ҳаракат қилиш учун мустаҳкам асос яратилиши мумкин. Қолаверса, қайта қуриш учун ҳам ҳал этиб ўтилганининг чуқур ҳаракати келтириш талаб қилинади. Бу эса ўз навбатида хўжалик механизмини, экономикани бошқариш бутун системасини тубдан ўзгартиришга боғлиқдир.

Мамлакатда социалистик туб иқтисодий ислоҳотдан кузатилган мақсад янги ижтимоий-иқтисодий ҳолдан ташқари марказлаштирилган, бюрократик асосдаги бошқариш системасидан асосан иқтисодий методларга, демократияга ва ўз-ўзини бошқаришни кенгайтиришга асосланган бошқаришга ўтишдир. Бундай бошқариш системасининг ҳар бир бўғинида ҳам ҳамма нарса кенгайтирилади.

Иқтисодий ислоҳот — эндиликда планлар ва нятларгина эмас ва айниқса, мавҳум назарий фикр-мулоҳазалар эмас. У турмушга тобора мустаҳкам ва чуқур сингиб бормоқда. Ҳозир саноат, қурилиш, транспорт, ҳамда хўжаликлардан ва айниқса ташаббус корхоналари биринчи навбатда тўла хўжалик ҳисоби ва ўзини ўзи маблағ билан таъминлаш шарти асосида ишламоқда. Келгуси йил бошидан бу корхоналар ишлаб чиқаришнинг салкам 60 процентини тайёрлайдиган бўлади. Ишлаб чиқариш бўйича давлат корхонаси (бирлашмаси) тўғрисидаги Қонун кучга кирди.

Мана шуларнинг ҳаммаси ҳозирданоқ хўжалик юритишда янгича ёндашишларга олиб келмоқда. Коллективларда ишнинг охирги натижаларига ҳамда тижорат ва ҳамкорлик шакллари бўйича қизиқиш сезилмоқда. Харажатлар ва ишлаб чиқариш муносабатлари таҳлил қилинмоқда, ташаббус кўрсатилмоқда. Бугун биз ўзгаришларнинг дастлабки босқичида турибмиз, ҳали кўп иш олдинда.

Иқтисодий ислоҳот ва умуман қайта қуриш инсонни актив равишда ўзгаришларга жалб этиш, унинг ташаббусини ошириш ва социалистик ташаббускорликни ривожлантиришга қаратилган бўлиши керак.

Чин истеъдод соҳиблари, ўрнак кўрсатаётган шахслар жамиятнинг ҳақиқий бойлигидир. Уларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш керак. Ҳозир кўп ҳолларда меҳнат ва маҳсулот сифати бўйича етакчиларни тақдирлаш, ёш кадрларни илгари суриш ишлари ҳали суст бормоқда. Ҳар бир ишчи ва деҳқон, мутахассис ва хизматчи ўз меҳнатининг натижаларини кўриши, уни адолатли баҳолашларини, жамиятда ҳурмат қозонишини истайди. Бу борада биз социализмнинг тамойилларини изчил амалга оширишимиз лозим.

Ишга виждонан муносабатда бўлмасликка ҳозир, айниқса, тоқат қилиб бўлмайди. Замонавий билим ва техникага эга бўлган инсон тобора кўпроқ маҳсулот ишлаб чиқариш, унинг меҳнати эса янгича вазифаларни ҳал этишга, ўзининг ижодий имкониятларини тўлиқ рўёбга чиқаришга имкон беради.

Интеллектуал меҳнатнинг, илм-фан техника ва жамият тараққиётидаги ролини алоҳида таъкидламоқчиман. Илм-фан ва техникани ривожлантириш, ўзгаришлар илмий асосланган ҳолда бўлиши зарур. Олимлар, муҳандислар, ўқитувчилар, шифокорлар ва маданият ходимлари меҳнатига муносиб баҳо бериш лозим.

Ходимларнинг моддий манфаатдорлиги ҳуқуқини тиклаб, шу билан бирга унинг коллектив формаларига эътибор қилиш керак. Бу социал адолат масаласидир.

Ўртоқлар! Биз ҳақли равишда мамлакатимизда миллий масала ҳал қилинган деб айтамиз. Революция миллатларнинг сиёсий, иқтисодий ва социал тенгсизлигига барҳам берди. Совет халқи — янги ижтимоий ва байналмилал бирлик пайдо бўлди. Лекин миллатлараро муносабатларда ҳали ҳам муаммолар бор. Биз ҳаётнинг ўзи илгари сураётган масалаларни ҳал қилишимиз, уларни ўз вақтида кўриб чиқишимиз лозим.

Мамлакатимиз халқлари тарихининг ўзига хос хусусиятлари, анъаналари, маданиятини ҳисобга олиб, ҳар бир миллат ва элатнинг ривожланиши учун шарт-шароитлар яратишимиз керак. Шунингдек, миллатлараро муносабатларда лениннинг байналмилалчилик тамойилларига содиқ қолишимиз зарур.

Бунга мутлақо боғлиқмиз — СССР халқлари дўстлиги янада мустаҳкамланиши лозим. Ҳар бир республика, ҳар бир миллатнинг иқтисодий ва маданий ривожланиши бутун мамлакатнинг умумий манфаатларига мос бўлиши керак.

СССР халқларининг дўстлиги ва ҳамкорлиги биз учун —

муқаддас иш. Шундай бўлиб келди ва шундай бўлиб қолади. Бу лениннинг руҳига, Улуғ Октябрь ишларига, Ватанимизда яшаётган барча миллат ва элатларнинг туб манфаатларига мувофиқдир.

Ўртоқлар! Социализмнинг маънавий соҳаси — илм-фан ва маорифни, адабиёт ва санъатни, совет халқи социал ҳамда маънавий қадриятларининг бутун йиғиндисини ҳам ўз ичига олади. Мана шу соҳада жамиятнинг ижодий куч-қуввати янада кенг намоён бўлиши керак. Маънавият инсон шахсини шакллантиради, унинг дунёқарашини, эътиқодини белгилайди.

Ҳозирги шароитда социалистик маданиятни ривожлантиришга, унинг бутун бойликларини кенг халқ оммасига етказишга алоҳида эътибор бериш зарур. Маданият ва санъат, адабиёт ҳаётга, халқнинг ҳақиқий манфаатларига яқинлашмоқда.

Совет халқи маънавий ҳаёти ғоят бўлиб қолдики, ўтмишнинг бўш мутафаккирлари буни фақат орзу қилишлари мумкин эди. Аммо бунда ҳам ҳали камчиликлар, қилинадиган ишлар кўп. Ҳозир ҳаётни ҳаққоний акс эттирувчи асарлар керак. Ижодкорлар ҳам ўзлари янгиликка интилишлари лозим.

Олға ҳаёт жиддий сакраш қилиш, бу соҳада ҳам кўп муаммоларга эътибор бериш зарур. Партия ўрта ва олий ҳам таълимнинг ислоҳ қилиниши, олий мактабни қайта қуриш муҳим деб ҳисоблайди. КПСС Марказий Комитети маориф соҳасидаги масалаларни Пленумда кўриб чиқишни кўзда тутмоқда.

Ўртоқлар, биз социалистик жамият ҳаётининг барча томонларини революцион тарзда қайта қуриш давомида ҳал этишимиз лозим бўлган стратегик вазифаларимиз мана шулардан иборат.

КПСС Марказий Комитетининг апрель Пленумидан кейин икки ярим йил вақт ўтди. Шу вақт ичида нималар қилинганини, нималарга эришилганини баҳолаш вақти келди. Шу давр мобайнида партия ва халқ қайта қуриш йўлига қатъий кирди, ижтимоий ҳаётнинг барча соҳаларида ижобий ўзгаришлар рўй бермоқда.

КПСС Марказий Комитетининг январь Пленуми шундай хулоса чиқарди: биз бурилиш палласини бошдан кечирмоқдамиз. Қайта қуриш соҳасидаги ишларнинг биринчи босқичи асосан тугалланди. Мамлакат тараққиётининг ахволи ва истиқболлари чуқур таҳлил қилинди, асосий йўналишлари белгилаб берилди.

Энди эса қайта қуришнинг иккинчи, ҳал қилувчи босқичи бошланмоқда. Бу босқич назарий ва амалий жиҳатдан мураккабдир. Кўп нарса ташкилотчилик ишига, кадрлар фаолиятига, одамлар фаоллигига боғлиқ.

Қайта қуриш революцияси шу, мустасно ҳолда кўп қирраси борлиги билан тавсифланади. Ҳозирги даврда эса уни чуқурлаштириш, кенгайтириш асосий вазифа бўлиб қолмоқда. Ишчилар, колхозчилар, зиёлилар, ташкилотчилар, барча совет кишилари бу ишга жалб этилмоқда.

Энг аввало, социал-иқтисодий соҳадаги амалий ишларда бурилиш зарур. Халқ хўжалигини ривожлантириш, фан-техника тараққиётини жадаллаштириш, ишлаб чиқаришни модернизациялаш ва янгилаш, хўжалик механизмини тубдан қайта қуриш вазифалари олдимизда турибди.

Ўртоқлар, бу йил мамлакатимиз кўпчилик районларида ҳавонинг ноқулай об-ҳавосига қарамай, бутун мамлакат бўйича ғалладан яхши ҳосил олинди. Колхоз ва совхозлар, агросаноат комплекси ходимлари катта меҳнат қилдилар. Ҳозир қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштириш ва сақлашни яхшилаш бўйича ишлар давом этмоқда.

Экономикада ҳам қўшимча ўзгаришлар содир бўлмоқда. Қайта қуриш иқтисодиётнинг барча соҳаларида бормоқда. Саноат ва қишлоқ хўжалигида маҳсулот сифатини ошириш, ресурсларни тежаш бўйича ишлар кенгайди.

Шундай бўлса-да, булар фақат ишнинг бошланиши, холос. Ҳозир бизнинг бутун фаолиятимиз, барча кадрларимиз, коммунистлар олдида энг муҳим вазифа — қайта қуриш ишини амалий натижаларга эриштириш турибди.

Ҳозир қайт тобора жуда тез суръатлар билан ҳаракат қилиш, ўзгаришларни чуқурлаштириш зарур. Бу бизнинг вазифаларимиздан биридир.

Шу нуқтаи назардан ҳам соҳада келгуси икки, уч йил жуда муҳим бўлади. Биз олдимизга қўйилган вазифаларни бажаришимиз лозим. Бунинг учун иқтисодиётни бошқаришнинг янги методларини жорий этиш, хўжалик ҳисобини кенгайтириш, корхоналарнинг мустақиллигини ошириш зарур.

Экономика қайта қурилишининг давлат планидаги вазифаларни бажарамиз. Айни пайтда ички резервларни излаш ва ишга солиш, меҳнат унумдорлигини ошириш лозим.

Аммо қайта қуриш ўзларига гарази манфаатлари ва мавқеларига таҳдид деб баҳолайдиган кучлар ҳам бор. Бундай кучларга қарши курашиш, қайта қуриш душманларини фош этиш, ижтимоий адолат тамойилларини қарор топтириш вазифаси турибди.

Лекин ўртоқлар, бизнинг қачонгача ҳар қандай камчилик ва хатоларимизни танқидий баҳолашимиз муҳим. Ҳар қандай ишда, айниқса, бу қадар кенг кўламли ишда қийинчиликлар бўлиши табиий.

Шунинг учун муҳолифларнинг — ишга тўсқинлик қилиб, характеримизга тўғаноқ бўлаётганларнинг, қийинчиликлар ва муаммолардан фойдаланиб қолишга уринаётганларнинг ҳам ҳаракатини назардан қочирмаслик лозим.

Қайта қуриш революцияси ишини давом эттирмоқда. Революцион матонат курашни муқаррар этади. Бундай матонат ҳар бир кишининг ўзида бўлиши керак. Бизнинг ишимиз ғалаба қилишига ишонамиз.

Биз белгилаган режаларни рўёбга чиқариш, ўртага қўйилган мақсад ва вазифаларни амалга ошириш осон эмас. Лекин биз бу йўлдан қайтмаймиз. Партия ва халқ бу йўлни танлаган.

Ўртоқлар! Қайта қуришнинг муваффақияти, аввало, партиянинг ўзига, унинг ҳар бир коммунистининг гайрат-шижоати, сиёсий фаоллигига боғлиқдир. Партия ташкилотлари бутун ишни қайта қуришда етакчилик қилишлари керак.

Партия ташкилотлари, партия органлари ва кадрлари фаолиятининг тубдан янгиланиши бугунги куннинг бош вазифаси бўлиб қолмоқда. Ҳар бир партия ташкилотининг фаолиятида биринчи навбатда муҳим аҳамиятга эга бўлган масалаларни ҳал қилиш, ҳар бир коммунистнинг ишини тўғри баҳолаш лозим.

Ишларни яхшилаш учун бошланғич партия ташкилотлари зиммасига алоҳида масъулият тушади. Партия ташкилотлари барча жиҳатлардан аслида уларга бориб тақалади. Ўзгаришларнинг бориши, одамлар сафарбар этилиши ва ниҳоят иш самарадорлиги уларга боғлиқдир. Мана шу сабабли, Ўртоқлар, ҳар бир партия ташкилоти қайта қуриш шароитида меҳнат коллективининг ҳақиқий сиёсий ядроси бўлиши, ўз ишида янгича услубларни қўллаши лозим.

Партиямиз жамият ҳаётидаги авангард ролини тобора кўпроқ намоён этмоқда. Бундай ишларда коммунистларнинг ўрни ва роли беқиёсдир.

III. УЛУҒ ОКТЯБРЬ ВА ҲОЗИРГИ ДУНЁ

Ўртоқлар! Россияда улуғ революция бўлмаганида дунё биз ҳозир кўриб турганимиздек бўлмас эди. Жаҳон тарихи шу тариқа бошқача бўлиб кетган бўлар эди. Октябрь — шундагина бошланган инсоният тарихидаги янги давр, «ҳақиқий инсоният тарихи»нинг бошланиши эди.

Ленин совет ташқи сиёсатига раҳбарлик қилган ўша бир неча йилларда унинг энг асосий принциплари ишлаб чиқилди. Улар давлатлараро муносабатларда тинч-тотув яшаш ва ҳамкорлик принципларидир. Бу принциплар кейинчалик ҳам совет ташқи сиёсатининг асоси бўлиб қолди.

Совет давлати ҳалол ва ошкора сиёсат олиб борди. Шу сабабли СССР ўз тарихий тажрибаси асосида ҳамма халқларнинг ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқини ҳимоя қилди, мустамлакачиликка ва империализмга қарши курашиш учун кенг имкониятлар яратди.

Мана шуларнинг ҳаммаси ленинча ташқи сиёсат ва дипломатиянинг тарихий тажрибасидир. Бу тажриба бизнинг ҳозирги ташқи сиёсий фаолиятимизда ҳам асосий йўналиш бўлиб хизмат қилмоқда.

Уруш ва тинчлик масалалари, инсониятнинг ҳаёт-мамот масалалари ҳозир биринчи ўринга чиқди. Ҳар қандай янги урушнинг ядро уруши бўлиб кетиши ва унинг оқибатлари бутун инсоният учун ҳалокатли бўлиши аниқ.

Ҳа, инсониятнинг омон қолиш муаммоси ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлди. Бу масала бошқа барча муаммолардан устун турибди. Шунинг учун ҳам биз ядросиз ва зўравонликсиз дунё барпо этиш учун курашмоқдамиз.

Ҳал қилувчи даражада айни мана шу туфайли ядро уруши хавфини бартараф этиш, қуролланиш пойгасини тўхтатиш, халқаро хавфсизликни таъминлаш вазифаси биринчи ўринга чиқди.

Тинч-тотув яшаш иборасини Ленин концепцияси асосида тушуниш лозим. Ҳозирги шароитда бу иборанинг мазмуни тубдан ўзгарди. Ҳозир тинч-тотув яшаш — бу инсоният омон қолишининг шартидир.

КПСС Марказий Комитетининг 1985 йилги апрель Пленуми шу йўналишда ҳам Лениннинг фикрларига асосланган янги сиёсий тафаккурни шакллантиришга киришди. КПСС XXVII съезди бу тафаккурни ривожлантирди ва ҳозирги дунёнинг яхлит ва ўзаро боғлиқлиги ҳақидаги концепцияни ишлаб чиқди.

Шу тарзда, Лениннинг ижодий тараққиёти ва социализмнинг инсонпарварлик табиати асосида ташқи сиёсатимиз янгича фикрлаш тамойилларига таянмоқда.

Социалистик ҳамдўстлик мамлакатлари билан биргаликда биз ҳам Варшава Шартномаси ташкилотининг мудофаа доктринасини эълон қилдик. Бу доктрина мутлақо мудофаавий хусусиятга эга.

Биз БМТнинг обрў-эътиборини мустаҳкамлашни, унинг ролини оширишни, халқаро ҳамкорликни кенгайтиришни ёқлаймиз. Совет Иттифоқи бутун жаҳонда тинчлик ва хавфсизликни таъминлашнинг ҳар томонлама системасини яратиш ғоясини илгари сурди.

Энг муҳими шундан иборатки, бизнинг тинчлик концепциямиз ва қатъий ҳаракатларимиз ядро қуролидан холи дунё барпо этишга қаратилган. Бу йўлда биз бир томонлама ядро синовларига мораторий эълон қилдик ва уни узоқ вақт давомида ўз бурчимиз деб билдик.

1986 йил октябрдаги Рейкьявикдаги учрашувни халқаро тараққиётда бошланган ҳамда бутун эсга олса арзийдиган ва тарихда қоладиган янги босқич воқеаларидан деб ҳисоблаш мумкин. Бу учрашув янги тафаккур амалий куч-ғайрат бахш этди.

Ҳозирги вақтда бизнинг ўрта ва кичик масофага учадиган ракеталарни тугатиш тўғрисидаги шартнома мумкин бўлиб қолди. Бунинг учун асосий масала — Совет Иттифоқи ва Қўшма Штатлар ўртасида келишувга эришишдир.

Бу — янгича фикрлашнинг муҳим муваффақияти, бизнинг тинчликсевар сиёсатимиз эса ҳақиқатан ҳам халқаро муносабатларда катта ўзгаришлар ясайди.

Бироқ бу битим тўғрисидаги масала Рейкьявикдан, бизнинг президент билан ишончли учрашувимиздан асосан ҳал қилинган эди.

Шу қадар масъулиятли даврда дунё СССР билан АҚШнинг бир-бирларига нисбатан ва бутун дунё олдидаги масъулиятни ҳис қилишларини кутади. Биз бу масъулиятни тушунамиз ва ўз зиммамизга оламиз.

Шу сабабли биз яна шу учрашувларда ядро уруши хавфини бартараф этиш вазифасини биринчи ўринга қўйдик. Биз бунга ҳам эришамиз деб ишонамиз.

Ҳозирги дунё — бу ҳалокатли хавфларга қарамай, янгича тарихий имкониятлар дунёсидир.

Бизнинг революциямиз назарий жиҳатдан тарихнинг фундаментал масалаларини ҳал қилишга қаратилди. Революциянинг 70 йиллигини нишонлар эканмиз, ҳозирги ҳолатга ва ҳаётга чуқур назар ташлашимиз лозим.

Биринчи савол империализмнинг табиатига доир саволдир. Асосий уруш хавфи бунинг табиати замирида яширинади. Капитализм эса ўз табиатини ўзгартирмади, лекин ҳозирги шароитда унинг ҳаракатларига чек қўйиш мумкин.

Иккинчи савол. Бу савол биринчи савол билан боғлиқ: капитализм милитаризмсиз яшай оладими? Бу масала ҳам муҳим аҳамиятга эга.

Учинчи савол. Капиталистик система ўзининг ҳозирги ҳолатида неоколониализмсиз, Учинчи дунё мамлакатларини эксплуатация қилмасдан яшай оладими? Бу ҳам муҳим масала.

Шу саволлар қаторида яна бир савол бор: ҳозирги дунё ҳар томонлама боғлиқ бўлган янги даврда тинчлик ва тараққиётни таъминлаш учун нималар қилиш керак? Бу саволларга жавоб бериш ўз навбатида бизнинг ташқи сиёсатимиз ва амалий ишларимизнинг асоси бўлади.

(Давоми. 5-бетда).

Ўртоқ М. С. ГОРБАЧЕВ доклади

(Давоми. Боши 1-, 2-, 3-, 4-бетларда).

Бошқача қилиб айтганда, гап капитализм ядросиз ва қуролсизланган дунё шароитига, янги, одилона иқтисодий тартиб шароитига, икки дунёнинг маънавий қадриятларини ҳалол таққослаш шароитига кўника оладими ёки йўқми экани ҳақида бормоқда. Булар шунчаки бекорга берилаётган саволлар эмас. Яқин ўн йилликлардаги жаҳон воқеаларининг қандай ривожланиши шу саволларга бериладиган жавобга боғлиқ.

Вазифанинг нақадар жиддийлигини пайқаб олиш учун шу саволларнинг ўзини қўйишгина етарли. Бу саволларга ҳаёт жавоб қайтаради. Ядросиз ва хавф-хатарсиз дунё программасининг ўзи нақадар тўғрилиги унинг илмий жиҳатдан бекаму кўст асослаш билангина текширилмайди. Уни жуда турли-туман ва янги кучлар таъсир ўтказадиган воқеаларнинг бориши текширади.

У ҳозирнинг ўзидаёқ текширувдан ўтмоқда. Бу соҳада ҳам биз Ленин анъанасига, ленинизм методологиясига содиқмиз. Чунончи, назария билан практиканинг узвий қотишмасига, практика қуроли бўлмиш назарияга ва назариянинг тўғрилигини назорат қилувчи механизм бўлмиш практикага ёндашувга содиқмиз. Биз айни шундай иш тутиб, янгича тафаккурни ташқи сиёсий фаолиятга татбиқ этамиз ва унга реал сиёсатдан олинган тажриба тузатишлари билан, аниқлик киритиб, уни бойитиб бораяпмиз.

Шундай қилиб, биз хавф-хатарсиз дунёни капиталистик мамлакатлар билан биргаликда қуришга келишини била туриб нималарга умид қиляпмиз?

Урушдан кейинги давр жаҳон экономикаси ва сиёсатидаги асосий жараёнларни белгилаб келган зиддиятларнинг чуқур мослашувидан далолат берди. Бунда мен шу зиддиятларнинг ўтмишда муқаррар равишда урушга, капиталистик давлатларнинг ўзлари ўртасидаги жаҳон урушларига олиб борган тарзда ривожланишини назарда тутаяпман.

Ҳозир вазият бошқача. Ўтган уруш сабоқларигина эмас, шу билан бирга жаҳон системаси бўлиб қолган социализм олдида ўзини заифлаштириб қўйишдан чўчиш ҳам капитализмга ўзининг ички зиддиятларини охирги чегарага етказишига имкон бермади. Бу зиддиятларнинг кучайиши бир-бири билан технология соҳасидаги пойгага айланиб кетди, янги мустамлакачилик ёрдамида «ясаниб» олди. Ленин аниқлаб берган қоидага мувофиқ,— «капиталга қараб» дунёнинг ўзига хос тарзда янгидан «тинч» тақсимланиши содир бўлди, яъни ҳозирги пайтда ким кучлироқ, бойроқ бўлса, унга кўпроқ улуш тегди. Бир қанча мамлакатларда экономикадаги кескинлик «совет хавфи» деган важ билан маблағларни ҳарбий-саноат комплексига ўтказиш йўли билан камайтирила бошлади. Капиталистик хўжаликнинг технологик ва ташкилий асосида рўй берган ўзгартишлар ҳам зиддиятларни тексислашга, манфаатларни мувозанатлаштиришга ёрдам берди.

Аммо гап шунинг ўзидагина эмас. Агар ўтмишда фашизм хавфи қаршисида социалистик ва капиталистик давлатларнинг иттифоқига имкон туғилган экан, бутун дунё ядровий фалокат хавфи олдида турган, ядро энергетикасининг хавфсизлиги, экология хавфини бартараф этиш зарурати олдида турган бир пайтда бундан ҳозирги кун учун муайян сабоқ чиқариб олинса бўлмайдими, ахир? Мана шуларнинг ҳаммаси англаб олиш, амалий қарорларга келиш йўлини англашнигина эмас, излашни ҳам талаб қиладиган жуда реал ва хавфли ҳолатлардир.

Яна. Капиталистик экономика милитарлаштиришсиз ривожлана оладими? Бу ўринда Япониядаги, Ғарбий Германиядаги, Италиядаги «иқтисодий мўъжиза» эсга келади. Тўғри, «мўъжиза» тугагач, улар яна милитаризмга қайтишди. Бироқ бундай бурилиш ҳозирги монополистик капитал фаолиятининг моҳият қонунлари билан нақадар шартланганлигини ва ўткинчи жиҳатлар: Қўшма Штатлар ҳарбий саноат комплексининг «юқумли намунаси», «совуқ уруш» вазияти, устунликни бой бермаслик мулоҳазалари, рақобатчилар билан шу муҳитда тушунарли бўлган тилда гаплашиш учун ўзининг «ҳарбий мушти»га эга бўлиш эҳтиёжи, шунингдек «учинчи дунё»га зўравонлик сиёсати билан иқтисодий бостириб киришни мустаҳкамлаш истаги қандай роль ўйнаганлигини таҳлил этмоқ керак. Қандай бўлмасин, бир қанча мамлакатларда камроқ ҳарбий харажат қилиб, ҳозирги капиталистик экономикани тез ривожлантириш даври бўлди. Бу соҳадаги тажриба тарих бисотида қолиб кетди.

Масалага бошқа томондан ҳам — муқобил тарафдан ҳам ёндашиш мумкин. Қўшма Штатларнинг экономикаси уруш замонларидан буён доимо милитаризмга қаратилиб ва суяниб келди. Аввалига бу нарса уни рағбатлантиргандек бўлди. Аммо кейинчалик ресурсларни жамиятга кераксиз тарзда мана шундай беҳуда исроф қилиш ақл бовар қилмайдиган даражадаги катта давлат қарзини ҳамда бошқа кулфатлар ва иллатларни келтириб чиқарди. Ҳаддан ташқари милитарлаштириш пировард натижада шу мамлакатнинг ўзидаги аҳволни тобора кескинлаштириши ва бошқа мамлакатларнинг экономикасини издан чиқариши маълум бўлиб қолди. Нью-Йорк биржасида ва дунёнинг бошқа биржаларида яқинда бўлган ва қарийб 60 йил мобайнида мисли кўрилмаган саросималик — таҳликали нишона, таҳликали огоҳлантиришдир.

Учинчи жиҳат — ривожланаётган мамлакатлар билан эксплуататорлик руҳидаги ноэквивалент муносабатлардир. Ривожланган капитализм «иккинчи» (сунъий) муҳитни вужудга келтириш соҳасидаги ҳамма ғаройиб янгиликларга қарамай, шу мамлакатларнинг ресурсларисиз кун кўра олмади ва кун кўра олмайди ҳам. Бу — объектив реалликдир.

Тарихан таркиб топган жаҳон хўжалик алоқаларини бузишга умид боғлаш хатарли бўлиб, ундан ҳеч қандай наф чиқмайди, бироқ ўзгаларнинг ресурсларидан янги мустамлакачилик усулларида фойдаланиш, мамлакатлараро корпорацияларнинг бедодлиги, қарз бериб асоратга солиш, узиб бўлмаслиги равшан кўриниб турган триллион долларлик қарзлар ҳам боши берк кўчага киритиб қўяди. Бу — капиталистик мамлакатларнинг ўз ичида ҳам таҳликали муаммоларни келтириб чиқаради. Бу соҳада жуда кўп мақоллар рўкач қилиб кўрсатилмоқда. Уларнинг моҳияти эса шундаки, кўпгина қийинчиликлар учун, шу жумладан капитал метрополияларидаги турмуш даражаси пасайиб кетганлиги учун «учинчи дунё»ни ўзига хос раддимаъракa қилишдан иборат.

Ўхтин-ўхтин шовинистик асосда «миллатни жипслаштириш»га, меҳнаткашларни бошқа мамлакатларни эксплуатация қилиш соҳасидаги «шерикчилик»ка жалб этишга ва айни вақтда уларни янги капиталистик модернизация сиёсатига кўникишга ундашга уриниб кўрмоқдалар. Бироқ ҳар қандай шунга ўхшаш ва бошқа ҳийла-найранглар муаммонинг ўзини бартараф этмайди, фақат баъзан уларни вақтинча сусайтириб туради. Ноэквивалент айирбошлаш давом этмоқда ва оқибат натижада портлашга олиб боради. Оқибатнинг шундай бўлиши мумкинлигини, чамаси, Ғарб раҳбарлари тушуна бошладилар. Шу сабабли улар ҳозирча турли-туман вақтинчалик чоралардан фойдаланиб, илож топишга уринмоқдалар.

Дарҳақиқат, замонамизнинг халқаро иқтисодий ва сиёсий жараёнлари янгилиги ҳали охиригача англаб, уқиб олингани йўқ. Аммо уларни англаш ва уқиб олишга тўғри келади, чунки авж олиб кетган жараёнлар объектив қонун кучига эгадир. Ё инқирозга юз тубан кетилади, ёки уларнинг ҳам, буларнинг ҳам, учинчиларнинг ҳам манфаатлари баб-баравар асосда эътиборга олинадиган янги иқтисодий тартиб биргаликда қидириб топилади. Шундай тартибни ўрнатиш йўли ҳозир сезила бошлагандек туюлмоқда, бу йўл — «ривожланиш учун қуролсизланиш» концепциясини амалга оширишдир.

Бинобарин, биз учинчи саволимизнинг жавобини қидирар эканмиз, шуни кўриб турибмиз: вазият ҳал этиб бўлмайдигандек кўринмаяпти, бу соҳадаги зиддиятларни ҳам бир-бирига мувофиқлаштирса бўлади, аммо бунинг учун реалликларни англамоқ ҳамда янги тафаккур руҳидаги амалий ҳаракатлар қилмоқ керак. Бу эса ўз навбатида хатарсизроқ дунё сари қилинадиган ҳаракатни осонлаштиради. Хуллас, кўп жиҳатдан ўзаро боғлиқ ва яхлит дунёнинг қонуниятлари тақозо этаётган тарихий йўлни бу соҳада ҳам танлаб олиш мумкин.

Яна бир жуда муҳим, ҳатто ҳал қилувчи вазият бор. Социализм шу дунёнинг таркибий қисмидир. У ўз тарихини 70 йил муқаддам бошлаб, сўнгра эса жаҳон системасига айланиб, ҳақиқатда XX асрнинг қиёфасини белгилаб берди. Ҳозир у ўз тараққиётининг янги босқичига кўтарилиб, ўз замиридаги имкониятларни яна намойиш этмоқда.

Масалан, Совет Иттифоқидаги биргина қайта қуришнинг ўзида тинч-тотув яшашнинг нақадар катта резерви яшириниб ётганини тасаввур этса бўлади. Қайта қуриш барча энг муҳим иқтисодий кўрсаткичлар юзасидан жаҳон даражасига чиқишимизни таъминлаб, бепоён ва жуда бой мамлакатга жаҳон меҳнат ва ресурслар тақсимотига ҳар қачонгидан ҳам кўпроқ қўшилиш имконини беради. Унинг буюк илмий, техникавий, ишлаб чиқариш қудрати жаҳон хўжалик алоқаларининг моҳият эътибори билан янада салмоқли қисми бўлиб қолади. Бу эса кенг қамровли тинчлик ва халқаро хавфсизлик системасининг моддий базасини кенгайтиради ҳамда мустаҳкамлайди. Умуман, қайта қуришнинг замон цивилизацияси тақдирида ўзига аталган яна бир энг муҳим жиҳати мана шундан иборат.

Синфий кураш, социал зиддиятларнинг бошқа кўринишлари тинчлик йўлидаги объектив жараёнларга таъсир ўтказади.

Ишчилар ҳаракатининг илғор кучлари унинг сиёсий савиясини юксалтириш йўлларини изламоқдалар. Улар жуда мураккаб, янги ва ўзгариб бораётган вазиятда ишлашларига тўғри келмоқда. Омманинг иқтисодий ҳуқуқлари ва манфаатларини ҳимоя қилиш масалаларигина эмас, шу билан бирга демократия учун, шу жумладан ишлаб чиқаришдаги демократия учун кураш масалалари ҳам янгича тарзда кўндаланг бўлиб турибди. Масалан, кўпинча ишчиларга «шерикчилик»ни таклиф этмоқдалар, аммо бизнеснинг энг нозик сирлари тақа-тақ беркитиб қўйилган тарздаги ва раҳбар ходимларни эркин сайлаш тўғрисида гап ҳам бўлмайдиган тарздаги «шерикчилик» бўлади бу.

Ғарб дунёсида, ишчилар синфи йўқ бўлиб кетмоқда, деган «назариялар» тўлиб-тошиб ётибди, гўё у «ўрта табақа» орасида бутунлай эриб қоришиб кетган эмиш, социал жиҳатдан айниган эмиш ва ҳоказо, ҳоказо. Дарҳақиқат, ишчилар синфида катта ва муҳим ўзгаришлар рўй берди. Аммо синфий душман ўзига-ўзи беҳуда таскин бермоқда ва ишчилар ҳаракатининг ўзини пароканда қилишга, йўлдан оздиришга уринмоқда. Эндиликда ўзининг янги социал чегараларида сон жиҳатдан устун кучга айланиб қолган ишчилар синфи, айниқса тарихнинг кескин бурилишларида ҳал қилувчи роль ўйнаш имкониятига эга бўлиб қолди.

Бунга ундовчи сабаблар ҳар хил бўлиши мумкин. Экономикани телбаларча ҳарбийлаштириш — эҳтимол тутилган сабаблардан биридир. Милитаризм асосида технология революциясининг янги фазасига ўтиш — кучли катализатордир, айниқса бу—урушга олиб борадиган йўлдир, бинобарин аҳолининг ҳамма табақаларига дахл қиладиган, иқтисодий таълабларнинг доираларидан ташқари оммавий норозилик чегараларини кенгайтирадиган йўлдир. Демак, бу соҳада ҳам ҳукмрон синф, монополистик капитал корчалонлари бир йўлни танлаб олишларига тўғри келади. Ишлаб чиқариш технологияси ва уни ташкил этишнинг ҳозирги даражасида экономикани қайтадан ўзгартириш, ҳарбий издан тинч изга кўчириш мумкинлигига бизнинг ишончимиз комил ва фан ҳам шуни тасдиқлаб турибди. Айни вақтда, бу тинчлик йўлини танлаб олиш ҳам бўлур эди.

Ривожланган ва ривожланаётган дунё ўртасида муносабатлардаги кризис оқибатлари ҳам шундай хулосага олиб келади. Башарти иш портлаш ёқасига етиб борадиган бўлса ва «учинчи дунё»ни эксплуатация қилиш ҳисобига бундан кейин неъматлардан фойдаланишнинг иложи қолмайдиган бўлса, бусиз яшай олмайдиган системанинг номақбуллиги ва унга тоқат қилиб бўлмаслиги тўғрисидаги масала сиёсат майдонида пайдо бўлиши ва жуда ўткир тус олиши мумкин. Умуман, шу нуқтаи назардан ҳам капитализм ишни портлашгача олиб бориш ёки тенг ҳуқуқли асосда манфаатлар мувозанатини талаб қиладиган ўзаро боғлиқ ва яхлит дунё қонунлари билан ҳисоблашишдан иборат икки йўлдан бирини узил-кесил танлаб олиши керак бўлади. Вазиятга қараганда ҳам бизнинг назаримизда бундай қилиш зарургина эмас, мумкин ҳамдир. «Учинчи дунё»нинг ўзидаги кучлар ҳам шу йўлда ҳаракат қилмоқдалар.

Миллий-озодлик ҳаракатининг пасайиши тўғрисида гапириш одат бўлиб қолди. Аммо бунда, чамаси, тушунчалар чалкаштирилиши, вазиятнинг янгилигини писанд қилмаслик содир бўлмоқда. Башарти, сиёсий мустақиллик учун кураш босқичида амал қилган озодлик турткиси назарда тутилаётган бўлса, у албатта сусаймоқда. Шундай бўлиши ҳам табиий. «Учинчи дунё» ривожининг янги, ҳозирги босқичи учун зарур бўлган туртки эса эндигина шаклланиб келмоқда. Бу масалани ҳам аниқ-равшан англаб олиш ва умидсизликка берилмаслик керак.

Шу турткини ташкил этадиган омиллар турли-туман ва хилма-хил. Баъзан ғаройиб шаклларга кириб бораётган қудратли иқтисодий жараён ҳам шу жумлага киради. Масалан, баъзи мамлакатлар кам ривожланганлик нишоналарини сақлаб қолаётган бўлса-да, жаҳон экономикаси ва сиёсатида буюк давлатлар даражасига чиқиб олмоқдалар. Миллатларнинг шаклланиши ва том маънодаги миллий давлатларнинг мустаҳкамланиши (улар орасида революцион режимли мамлакатлар муҳим ўрин олиб турибди) давомидаги сиёсий кучғайратнинг зўрайиб бораётганлиги ҳам шу жумлага киради. Камбағаллик билан бойлик ўртасидаги, имкониятлар билан реал аҳвол ўртасидаги ҳаддан ташқари катта тафовут кучайиб бориши заминидаги қаҳр-ғазаб туғёни ҳам шу жумлага киради.

Ривожланаётган мамлакатларнинг давлатлараро жипслашуви жараёнларини ифодаловчи ташкилотларда ўзига хослик ва мустақиллик кучи тобора кўпроқ бўртиб чиқиб, актив ҳаракат қилмоқда. Бу нарса барча ташкилотларга бирон-бир даражада хосдир, бундай ташкилотлар эса оз эмас: Африка бирлиги ташкилоти, Араб мамлакатлари уюшмаси, АСЕАН. Америка давлатлари ташкилоти, Лотин Америкаси иқтисодий системаси, Жанубий Тинч океан анжумани, Осиё регионал ҳамкорлик уюшмаси. Ислом конференцияси ташкилоти ва айниқса Қўшилмаслик ҳаракати шулар жумласига киради.

Улар зиддиятли манфаатлар, эҳтиёжлар, талаблар, идеологиялар, даъволар ва ҳурофотларнинг айни шу босқичдаги мажмуасини акс эттиради. Уларнинг ҳаммаси, гарчи жаҳон сиёсатининг сезиларли омилига айланган бўлса-да, ҳали ўз имкониятларини намоён этгани йўқ. Аммо бу ўриндаги имконият жуда катта, унинг ҳатто яқин ярим асрдаги натижалари қандай бўлишини ҳам олдиндан айтиб бериш қийин.

Бир нарса равшан — бу бутун инсоният масалаларини ҳал этишда фаол, тенг ҳуқуқли қатнашишнинг ташкилий формаларини излаётган бутун бир дунёдир. Бу дунёда икки ярим миллиард киши яшаб турибди. Унинг жаҳон сиёсатига таъсиригина эмас, шу билан бирга келажакдаги жаҳон экономикасини шакллантиришдаги ноёб роли ҳам тез суръатлар билан орта боришини олдиндан фаҳмлаш мумкин.

Мамлакатлараро капитал нақадар қудратли бўлмасин, «учинчи дунё»нинг ҳаракат йўлини у белгилаб бермайди, балки аксинча, ўзи халқлар танлаб олган ёки танлаб олаётган мустақил йўлига мослашишга мажбур бўлади. Улар ва уларнинг вакиллари бўлган ташкилотлар эса дунёдаги янги иқтисодий тартибдан ҳаётий манфаатдордирлар.

Яна бир жуда муҳим жиҳат бор. Капиталистик дунёнинг ўз доирасида сўнгги ўн йилликлардаги ривожланиш жараёнида ижтимоий зиддиятлар ва ҳаракатларнинг янги формалари юзага келди. Бу—ядро уруши хавфига қарши, табиий муҳитни ҳимоя қилиш учун, ирқий камситишга қарши, жамиятни омадлилар ва маҳкумларга парчалаб ташлайдиган сиёсатга қарши, янги капиталистик модернизация қурбони бўлган бутун-бутун саноат зоналарининг кулфатларига қарши кураш ҳаракатларидир. Бу ҳаракатларда миллионлаб кишилар қатнашмоқдалар. Таниқли фан ва маданият арбоблари, миллий ва халқаро миқёсдаги мўътабар кишилар ана шу ҳаракатларнинг илҳомчилари ва раҳбарлари бўлмоқдалар.

Социал-демократик, социалистик, лейбористик партиялар ҳамда уларга ўхшаш ёки улар билан алоқадор оммавий ташкилотлар бир қанча мамлакатлардаги сиёсий жараёнда муттасил муҳим роль ўйнаб келмоқдалар, айрим жойларда эса ўз таъсирларини кучайтирмоқдалар

Шу тариқа биз иқтисодий, сиёсий, ижтимоий — барча параметрлар жиҳатидан ҳозирги дунёнинг ҳамма жойида Ленин марксизмдаги энг чуқур қоидалардан бири деб ҳисоблаган қоида, чунончи: тарихий ҳаракатнинг асосланганлиги билан бирга бу ҳаракатни ўз иши қилиб олган омма ҳам кўпаяверади, деган қоида ўзини оқламоқда. Бу эса ҳамиша социал тараққиётнинг, бинобарин тинчликнинг ҳам энг тўғри белгиси ва энг қудратли омилидир.

Дарҳақиқат, давримизнинг улуғлиги ва янгилиги шундан иборатки, халқлар тарих саҳнасида тобора кўпроқ очиқ-ойдин ва ошкора қатнашмоқдалар. Уларнинг ҳозирги позицияси пировард натижада эмас, балки бевосита ўзи билан ҳисоблашишга мажбур этади. Шу тариқа яна бир янги ҳақиқат ойдинлашади: XX—XXI асрлар бўсағасидаги тарихнинг ҳаракати учун доимий йўлни танлаб олиш жуда характерли бўлиб қолмоқда. Бу йўлнинг тўғрилиги эса миллионлаб, юз миллионлаб кишиларнинг манфаатлари ва фикр-ўйлари қай тарзда ва қай даражада эътиборга олинишига боғлиқ бўлади.

Сиёсатчиларнинг масъулияти ҳам мана шундан келиб чиқади. Чунки, реал сиёсат замоннинг мана шу янгилиги эътиборга олинган тақдирдагина реал сиёсат бўлиши мумкин, замоннинг янгилиги эса шундан иборат: эндиликда инсон омили одамлар оммаси ҳаёти ва фаолиятининг, улар ниятларининг олисдаги ва бирмунча стихияли натижаси тарзидагина сиёсий даражага кўтарилаётгани йўқ. У жаҳон ишларига тўғридан-тўғри кириб бормоқда. Буни англамайдиган, бошқача қилиб айтганда, ҳозирги реалликка ва халқларнинг хоҳиш-иродасига таянувчи янги тафаккурдан ташқаридаги сиёсат ўз мамлакати учун ҳам, бошқа мамлакатлар учун ҳам қалтис, оқибатини билиб бўлмайдиган бадиҳага айланиб қолади. Бундай сиёсатнинг узоқ муддатли таянчи йўқ.

Биз келажакка, халқаро хавфсизликнинг кенг қамровли системасини барпо этиш истиқболларига умидворлик билан қараётганлигимизнинг асослари мана шулардан иборат.

Бизнинг мудофаа масалалари хусусидаги позициямиз ҳам шу фикр билан мутлақо мантиқий равишда боғланган. Ҳали уруш хавфи сақланиб қолаётган экан, социал соҳада ўч олиш ҳали ғарб стратегияси ва милитаристик программаларининг ўзаги бўлиб қолаётган экан, биз мудофаа қудратимизни империализмнинг социализмдан ҳарбий устунлигини истисно қиладиган даражада сақлаб туриш учун зарур бўлган ҳамма ишларни бундан буён ҳам қилаверамиз.

Ўртоқлар! Шу тантанали кунларда халқаро коммунистик ҳаракатнинг хизматларини муносиб тақдирлаймиз. Унинг ҳаётий бардамлиги манбаи ҳозиргача ҳам ўзининг халқаро моҳиятини сақлаб келаётган Октябрь революцияси замиридадир. Халқаро коммунистик ҳаракат ўз мамлакати заминидан ўсиб чиқиб ривожланмоқда, бироқ коммунист қайси миллатга мансуб бўлмасин ва қайси мамлакатда ишламасин, унинг қиёфасининг ўзида қандайдир муштараклик бор. Бу — энг яхши, коммунистик жамиятга содиқликдир, меҳнаткашларга, аввало ишчилар синфига садоқатдир, уларнинг туб манфаатлари учун, тинчлик ва демократия учун курашдир.

Бизнинг шу санамизда учинчи Коммунистик Интернационални ҳам эсга олиб ўтилса арзийди, деб ўйлайман. Ҳали унинг тўғрисидаги барча ҳақиқатни тиклаш, унинг чинакам ва тўла-тўкис тарихини ёзиш керак бўлади. Унинг фаолиятида қанча камчиликлар ва хатолар бўлишидан қатъи назар ҳамда унинг тарихидаги баъзи саҳифаларни эслатиб ўтиш қанчалик аччиқ бўлмасин Коминтерн-ҳаракатимиз буюк ўтмишининг бир қисмидир. Октябрь туфайли бунёдга келган бу ҳаракат интернационализм ва революцион қардошлик мактабигина бўлиб қолмай у интернационализмни меҳнаткашлар манфаатлари йўлидаги, миллатлар ва элатларнинг социал тарққиёти йўлидаги курашнинг амалий қуролига айлантирди. XX аср чинакам шунқорларининг гуруҳи, бутун планетадаги миллионлаб мазлумларнинг дардига шерик бўлган, уларнинг фарёдини эшитган ҳамда уларни курашга даъват этган ўз бурчига содиқ ва ҳалол, юксак инсоний фазилатларга эга бўлган ва букилмас иродали мард кишилар ана шу ҳаракат сафларидан етишиб чиқдилар.

Коммунистлар фашизмнинг хавф-хатари хусусида биринчи бўлиб бонг урдилар, унга қарши курашга биринчи бўлиб отландилар ва фашизмнинг биринчи қурбонлари бўлдилар. Бутун дунёдан келган коммунистлар Испанияда фашизмга қарши биринчи бўлиб қуролли жангга кирдилар. Улар ўз халқларининг озодлиги ва миллий қадр-қимматт йўлида биринчи бўлиб қаршилик кўрсатиш байроғини кўтардилар. Иккинчи жаҳон урушида фашизмни қақшатқич тор-мор этишга айни коммунистлар, энг аввало Совет коммунистлари ҳал қилувчи ҳисса қўшдилар.

Кейинчалик ҳам, ҳозир ҳам коммунистлар ҳар қандай реакция ва жаҳолатпарастликка қарши курашда худди шундай муросасизлик ва жасурлик билан биринчи сафларда бормоқдалар. Булар — тилларда достон бўлган қаҳрамонлик ва фидокорлик кўрсатган кишилардир. Бундай кишилар кам бўлмай, балки ягона ирода, темир интизом ҳамда чинакам ғоявийлик билан уюшган ва жипслашган юз минглабдирлар.

Коминтерн, Информбюро ва ҳатто мажбурий халқаро кенгашлар даври ўтиб кетди. Аммо дунё миқёсида Халқаро Коммунистик ҳаракат мавжуддир. Барча партиялар тўла-тўкис ва муқаррар равишда мустақилдирлар. Биз бу ҳақда XX съезддаёқ айтиб ўтган эдик. Тўғри, эскича одатлардан бирданига халос бўлганимиз йўқ. Аммо энди, бу, шубҳасиз реалликдир. Шу жиҳатдан КПСС XXVII съезди ҳам узил-кесил ва қатъий марра бўлиб қолди. Биз буни қайта қуриш давомида қардош партиялар билан ўз муносабатларимизда амалда исботладик, деб ўйлайман.

Халқаро Коммунистик ҳаракат-жаҳон тараққиётининг ўзи, унинг ҳаракатга келтирувчи кучлари каби довон ошмоқда. Компартиялар асрлар чегарасидаги чуқур ўзгаришларда ўзининг янги ўрнини изламоқдалар. Уларнинг Интернационал ҳаракати эса янгиланиб, ишонч, тенг ҳуқуқлилик ва самимий бирдамликнинг ҳам янгиланган нормаларига нисбатан ҳурмат билан жипслашмоқда. Бу ҳаракат бошқа ҳар қандай революцион, демократик ва тараққийпарвар кучлар билан мулоқот учун, ҳамкорлик учун, баҳамжиҳат ҳаракат ва иттифоқ учун очиқдир.

Капитализмга зид ўлароқ коммунистик ҳаракат — тинчлик учун, ўз мамлакатларининг мустақиллиги ва тараққиёти учун, Ер юзидаги барча халқлар ўртасида дўстлик учун энг жасур ва изчил курашчилар ҳаракати истиқболига КПССнинг ишончи комил.

Ўртоқлар! Жаҳон социалистик системасининг юзага келганлиги — Октябрдан кейин жаҳон тарихидаги энг муҳим босқичдир. Мана қирқ йилдирки, социализм кўпгина халқларнинг муштарак тақдири, ҳозирги замон цивилизациясининг ғоят муҳим омили бўлиб қолди.

Партиямиз, совет халқи дўстларимиз билан баҳамжиҳат ҳаракат қилиш имкониятини юксак қадрламоқдалар, эндиликда, мана бир неча ўн йилларки, социализм учун, унинг олға ҳаракат қилиб бориши учун бизнинг зиммамизга тушаётгани каби уларнинг зиммасига ҳам давлат масъулияти тушмоқда. Барча социалистик давлатлар социал, иқтисодий ва идеологик вазифаларни ҳал этишда, янги турмуш қуришда кўпгина мароқли ва фойдали тажриба орттирдилар.

Социалистик система ва у амалда синаб кўрган изланишлар ҳамда тажриба умуминсоний аҳамиятга эга. Социалистик система инсон турмушининг асосий саволларига ўз жавобларини жаҳонга таклиф этди, ўзининг инсонпарварлик ва коллективчилик қадриятларини синаб кўрди, меҳнат аҳли ана шу қадриятларнинг марказидадир. Социалистик тузум меҳнат аҳлига ўз қадр-қимматини, мамлакат соҳиби эканлигини ҳис этиш туйғусини сингдиради. социал жиҳатдан ҳимоялаб, келажакдан кўнглини тўқ қилади. У билим олиш, маданиятдан баҳраманд бўлиш учун кенг имконият очади, ҳар бир шахснинг ўзига хос қобилиятлари ва истеъдодини рўёбга чиқариш учун шарт-шароит яратади.

Социалистик мамлакатларнинг халқлари эришган ютуқлар бизнинг муштарак ифтихоримиздир. Бунинг устига ана шу ютуқлар кўп йиллик самарали ҳамкорликнинг натижаси, шу мамлакатларнинг гражданлари — партия ва жамоат ташкилотлари, ишлаб чиқариш коллективлари, ижодий союзлар ва маданият муассасалари ўртасида мисли кўрилмаган кенг кўламли ва ошкора чинакам қардошларча муносабатларнинг, оилавий ва шахсий алоқаларнинг ўнг минглаб кишиларнинг биргаликдаги меҳнати ва ўқишининг самаралари ҳамдир.

Босиб ўтилган йўлга назар ташлаганда кўп нарса яққолроқ кўринади. Социализмга ўтиш қонуниятлари ва суръатлари тўғрисидаги тасаввурларимизга, социализмнинг жаҳон миқёсидаги ролини англашга ҳаёт тузатишлар киритди. Биз жаҳонда содир бўлаётган барча прогрессив ўзгаришлар гўё фақат социализм билан боғлиқдир, деб асло ҳисоблаётганиз йўқ. Бироқ инсоният учун энг муҳим проблемаларнинг қўйилиши ва уларни ҳал этиш йўлларини излаш қандай бораётганлиги жаҳон тараққиётининг халқаро куч бўлмиш социализм билан чамбарчас боғлиқ эканлигини тасдиқлайди. Бундай боғлиқлик ядро фалокатининг олдини олиш учун курашда ва турли халқларнинг ўз социал-сиёсий йўлини зўр муваффақият билан ҳимоя қилиш имконини берадиган жаҳон кучларининг нисбати мавжудлигида айниқса яққол кўринмоқда.

Тўпланган тажриба социалистик мамлакатлар уртасидаги ўзаро муносабатларни ҳамма эътироф этган принциплар асосида яхшироқ қуришга имкон беради. Бу — сўзсиз ва тўла тенгликдир. Бу — идора қилувчи партиянинг ўз давлатидаги ишлар учун масъулияти, ўз халқига ватанпарварларча хизмат қилишидир. Бу — социализмнинг муштарак иши тўғрисида ғамхўрликдир. Бу — бир-бирини ҳурмат қилиш, дўстлар эришган ва синаб кўрган нарсаларга жиддий муносабатда бўлиш, кўп соҳаларда ихтиёрий ҳамкорлик қилишдир. Бу — барчанинг тинч-тотув яшаш принципларига қатъий риоя этишидир. Социалистик интернационализм практикаси худди мана шунга таянади.

Эндиликда социализм дунёси кўз ўнгимизда миллий ва социал жиҳатдан ғоят хилма-хил қиёфада намоён бўлмоқда. Бу ҳам яхши ва фойдалидир. Биз бирлик ўхшашликни, бир хилликни асло билдирмаслигига ишонч ҳосил қилдик. Шунга ҳам ишонч ҳосил қилдикки, социализмнинг ҳамма тенглашадиган қандайдир «модели» йўқ ва бўлиши ҳам мумкин эмас.

Меҳнаткашларнинг манфаатларини кўзлаб жамиятни қайта қуришда ҳақиқатан эришилган муваффақиятларнинг йиғиндиси ва сифати ҳар бир босқичда ва ҳар бир мамлакатда социализмни ривожлантириш мезони бўлади.

Биз социалистик давлатларнинг ўзаро муносабатларида интернационалистик асоснинг заифлашуви, ўзаро манфаатдорлик ва ўзаро ёрдам принципларидан чекинишлар, жаҳон майдонидаги фаолиятда социализмнинг умумий манфаатларига эътиборсизлик қандай зиён етказишини ҳам биламиз.

Бизнинг барча социалистик давлатлар билан муносабатларимиз кейинги вақтларда жўшқин тус олиб, такомиллаштирилаётганлигини мамнуният билан қайд этиб ўтамиз. Варшава Шартномаси ва Ўзаро Иқтисодий Ёрдам Кенгаши доирасидаги ҳамкорлик яна ҳам самарали, амалий тус олди, албатта, дарвоқе, бу Варшава Шартномаси ва Ўзаро Иқтисодий Ёрдам Кенгаши қатнашчиларини бошқа социалистик мамлакатлардан ҳеч нарса принципиал равишда ажратмайди.

XXVII съезд КПСС позициясини аниқ белгилаб берди: бизнинг ҳар бир социалистик мамлакат билан сиёсатда ва баҳамжиҳат ҳаракатимизнинг бошқа барча соҳаларида ҳар иккала томоннинг манфаати умуман социализмнинг манфаати билан боғланишини таъминлайдиган омил ҳал қилувчи ҳисобланади. Социалистик мамлакатлар билан дўстликни мустаҳкамлаш ва ҳамкорликни бутун чоралар билан ривожлантириш — Совет Иттифоқи халқаро сиёсатининг устун йўналишидир! Бугун биз социалистик мамлакатлар делегацияларини табриклар эканмиз, улар орқали социалистик мамлакатлар халқларини табриклаймиз! **(Қарсаклар).**

Азиз ўртоқлар!

Муҳтарам чет эллик меҳмонлар!

Коммунистик ғояларнинг ҳаётбахш кучи бизнинг барча ўй-фикрларимиз ҳамда зафарларимизни илҳомлантириб келди ва илҳомлантирмоқда. Бу ғоялар революция байроғига ёзиб қўйилган эди, шу ғояларни муқаддас билиб ишонган, ўз ҳаётининг мақсади ва маъноси деб қабул қилган миллионлаб кишиларни бу ғоялар курашга ва меҳнат зафарларига отлантирди.

Халқнинг меҳнати ва кураши, унинг эркин танлаб олган мақсадга эришиш йўлидаги чексиз қатъияти, унинг қувончлари ва ғам-ташвишлари — мана шуларнинг ҳаммаси революцион қайта қуриш йўлидан бораётган бугунги социализмнинг реаллигида мужассамланди. Октябрнинг кучи, ҳамон давом этаётган революциянинг кучи ҳам мана шундадир.

Совет халқининг синалган авангарди—ленинчи партия бутун етмиш йил мобайнида унга бошчилик қилиб келмоқда. Партия ва революция, партия ва Октябрь ажралмасдир!

Марксизм-ленинизм назарияси билан қуролланган партия бўлмаса социалистик революция ғалаба қозона олмаган бўлур эди. Янги жамият барпо этишни ўрганиб олган партия бўлмаса социализм бўлмас эди, бизнинг буюк давлатимиз ҳам бўлмасди. Шундай негиз ҳам бўлмас эдики, эндиликда ижтимоий турмушнинг ҳамма томонлари ана шу негиз асосида янгиланиб, мамлакат социал-иқтисодий тараққиёти жадаллаштирилмоқда. Янги шароитда ҳам партия революцион янгиланишга бошчилик қилишини, ўз сиёсатининг таъсирчанлигини қатъият ва изчиллик билан оширишини, ижтимоий турмушнинг барча йўналишлари ва ҳамма босқичларида демократиялашни авж олдиришини замон талаб этмоқда.

Партия ролининг кучайиб бориши — қонуниятли жараён. Аммо бундай ролни қуруқ сўзлар ёки юзаки расм-русумлар белгилаб бермайди. Бу ролни таҳлил қилиш ва баҳолашнинг теранлиги ҳамда ҳалоллиги, сиёсатнинг ўйлаб юритилиши ва ҳаракатларнинг қатъийлиги, хусусий билан умумийни, шахсий манфаат билан жамоат манфаатини, ҳозирги кун билан узоқ муддатли даврни қиёслай билиш маҳорати белгилаб беради. Бу ролни жамиятдаги ишларнинг бориши учун барча партия ташкилотлари ва ҳар бир коммунистнинг масъулиятини ошириш белгилаб беради.

Партиямиз сафларида салкам йигирма миллион коммунист-мамлакат катта ёшдаги аҳолисининг ўндан бир қисми аъзодир. Бу ғоят катта куч. Аммо қайта қуришга партиявий таъсир ўтказиш потенциали ҳали тўла-тўкис ишга туширилган эмас. XIX Бутуниттифоқ партия конференциясига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш мана шу мураккаб ҳамда қунт билан олиб бориладиган ишни яхшилаш учун жиддий омиллар бағишлаши керак.

Улуғ революция ишининг, улуғ Ленин ишининг тақдири ҳозир бизнинг қўлимиздадир. Биз яна синаб кўрилмаган йўлдан бораяпмиз. Бу эса партия зиммасига, ҳаммамизнинг зиммамизга алоҳида масъулият юклайди. Ленин сўзлари билан айтганда «Революция замони ҳаракат қилиш замони.., ҳам юқоридан, ҳам пастдан ҳаракат қилиш замони»дир Янги типдаги партия энг биринчи қадам қўя бошлаган пайтдан буён унинг анъанаси мана шундай. Социализмни ривожлантиришнинг ҳозирги ниҳоятда мураккаб, шу билан бирга ўз янгилиги билан илҳомлантирувчи босқичида совет жамиятининг авангардига нисбатан талаб ана шундай.

Ўртоқлар! Инсоният 1917 йилда чинакам тарих бўсағасидан ҳатлаб ўтган эди. Бироқ ўтган етмиш йил, фашизм ва иккинчи жаҳон урушини, «совуқ уруш»ни ва қуролланиш пойгасини, термоядро фалокати ва жаҳон миқёсидаги кризислар хавфини келтириб чиқарган иқтисодий ларзалар ҳамда социал фалокатлар инсониятнинг талайгина қисмини ўтмиш ҳамон ўз чангалида ушлаб турганлигидан далолат беради. Шундай бўлса-да, биз яшаб турган даврни, XX ва XXI асрлар туташадиган маррани социал ўзгаришларнинг теранлиги жиҳатидан ҳам, Ер юзи халқлари олдида пайдо бўлган вазифаларнинг жаҳоншумул аҳамиятга эга эканлиги жиҳатидан ҳам ноёб деб ҳисоблашга ҳақлимиз.

Ҳозир биз инсоният 1917 йилнинг октябрига қадар яшаганидек, ҳақиқатан ҳам абадий яшашга маҳкум эмаслигини кўриб турибмиз. Социализм қудратли, кучайиб, ривожланиб бораётган реалликка айланди. Инсониятга истиқбол йўлларини, чин инсоний муносабатларнинг янги қадриятларини айни Октябрь, айни социализм кўрсатиб бермоқда. Худбинлик ўрнига коллективчилик бўлиши лозим. Эксплуатация ва жабр-зулм ўрнига озодлик ва тенглик бўлиши лозим. Озчиликнинг истибдоди ўрнига чинакам халқ ҳокимияти бўлсин. Ижтимоий кучларнинг стихияли ва шафқатсиз найранги ўрнига ақл-идрок ва инсонпарварлик роли кучайиб борсин. Ҳар хил адоват ва урушлар ўрнига умуминсоний бирлашиш ва тинчлик зарур.

Бизнинг мамлакатимиздагина эмас, балки бошқа мамлакатларда яшовчи ҳозирги авлодлар ҳам Ер юзида цивилизациянинг тақдири ва ҳаётнинг ўзи сақланиб қолиши учун жавобгардирлар. Жаҳон тарихи янги минг йиллигининг бошланиши унинг фожиали ҳотимаси бўлиб қоладими ёки келажакнинг илҳомбахш муқаддимаси бўладими?— Бу нарса пировард натижада ҳозирги авлодларга боғлиқдир.

XXI аср бошланишига бор—йўғи 13 йилдан сал кўпроқ вақт қолди. 2017 йилда эса халқимиз, бутун тараққийпарвар инсоният Улуғ Октябрнинг юз йиллигини кутиб олади.

Дунё революциямизнинг бир асрлик маррасидан ўтганида у қандай бўларкин, социализм қандай бўларкин, давлатлар ва халқларнинг жаҳон ҳамжамияти қай даражадаги етукликка эришаркин? Фолбинлик қилиб ўтирмаймиз, аммо келажакка айни ҳозир асос солинишини ёдда тутишимиз шарт. Бизнинг бетакрор цивилизациямизни, ер юзида ҳаётнинг ўзини сақлаб қолиш, ядровий телбалик устидан ақл-идрокнинг тантана қилишига эришиш, инсон билан инсониятни эркин ва ҳар томонлама камол топтириб, ривожлантириш учун барча шарт-шароитларни яратиш—бизнинг бурчимиздир.

Биз чексиз тараққиёт мумкинлигини кўриб турибмиз. Уни таъминлаш осон эмаслигини биламиз, бу бизни чўчитмайди. Аксинча бу бизни илҳомлантиради, чунки турмушни юксак инсонпарварлик мақсади, теран мазмун билан бойитади!

Биз 1917 йилнинг октябрида эски дунёни тарк этиб, уни узил-кесил рад қилган эдик. Биз янги дунё—коммунизм дунёси сари бормоқдамиз. Бу йўлдан биз ҳеч қачон қайтмаймиз!

(Доклад зўр эътибор билан тингланди ва қарсаклар билан бўлиниб турди).

ЎЗБЕКИСТОН КОМПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ ВА ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ ҚЎШМА ТАНТАНАЛИ МАЖЛИСИ.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети ва Ўзбекистон ССР Олий Советининг қўшма тантанали мажлиси президиуми.

А. АВАЗОВ, В. ЛЕШЧЕНКО, Б. ЮСУПОВ фотоси (ЎзТАГ).

Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитети ва Ўзбекистон ССР Олий Советининг қўшма тантанали мажлиси тўғрисида ИНФОРМАЦИОН БИЛДИРИШ

Тошкент. В. И. Ленин номли СССР халқлари дўстлиги саройи. Бу ерда 1987 йил 5 ноябрь куни эрталаб соат 11 да Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети ва Ўзбекистон ССР Олий Советининг Улуғ Октябрь социалистик революцияси 70 йиллигига бағишланган қўшма тантанали мажлиси байрамона кўтаринкилик ва ишчанлик вазиятида очилди.

Тантанали мажлисда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг аъзолари ва аъзолигига кандидатлар, Ўзбекистон Компартияси ревизия комиссиясининг аъзолари, Ўзбекистон ССР Олий Советининг депутатлари, Ленин партияси ветеранлари, революцион жангларнинг иштирокчилари, Совет ҳокимиятини ўрнатиш ва мустаҳкамлаш учун актив курашчилар, Улуғ Ватан уруши ветеранлари, ишлаб чиқариш илғорлари ва новаторлари, фан, адабиёт ва санъат арбоблари, партия, совет, касаба союз ва комсомол ташкилотларининг вакиллари қатнашдилар.

Мажлисда РСФСР Иваново области делегацияси, чет эллик меҳмонлар — Монголия Халқ Республикасидаги Эрдэнэт шаҳрининг, Афғонистон Демократик Республикаси Саманган вилоятининг делегациялари ҳозир бўлди.

Мажлисни Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Раиси ўртоқ Р. Н. Нишонов кириш сўзи билан очди.

Совет Иттифоқи ва Ўзбекистон ССР Гимнлари янграйди.

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси ленинчи Марказий Комитетининг Сиёсий бюроси состави тантанали мажлис фахрий президиумига якдиллик билан сайланади.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари ўртоқ И. Б. Усмонхўжаев «Ленин васиятлари асосида, октябрь йўлидан» мавзуида доклад қилди.

Сўнгра тантанали мажлис қатнашчилари ва меҳмонлари нутқ сўзладилар.

Тантанали мажлисда Октябрь революцияси номидаги Тошкент тепловоз-вагон ремонт заводининг пўлат эритувчиси, Ўзбекистон ССР Олий Совети Раисининг ўринбосари ўртоқ Е. А. Маршалов сўзга чиқади.

Мажлис аҳли уруш ва меҳнат ветеранлари республика кенгашининг раиси ўртоқ Р. Ғ. Ғуломов нутқини самимий кутиб олади.

РСФСР Иваново области делегациясининг раҳбари, халқ депутатлари Иваново область Совети ижроия комитети раисининг ўринбосари ўртоқ О. А. Рогов тантанали мажлис қатнашчиларини табриклайди.

Марш садолари остида пионерлар, йигит ва қизлар саф тортиб залга кириб келадилар, тўпланганлар уларни қарсаклар билан кутиб оладилар. Ёшлар ва пионерларнинг вакиллари мажлис қатнашчиларини табриклайдилар.

Қорақалпоғистон АССР Олий Совети Президиумининг Раиси ўртоқ Т. А. Ешимбетова сўзга чиқади.

Қаҳрамон совет қуролли кучларининг вакиллари — Қизил Байроқ орденли Туркистон Ҳарбий округи жангчилари тантанали мажлис қатнашчиларини табриклайдилар.

Сўнгра Фарғона область Охунбобоев районидаги В. И. Ленин номли колхоз правлениесининг раиси ўртоқ Қ. И. Охунбобоевга сўз берилади.

Монголия Халқ Республикасининг Эрдэнэт шаҳри делегацияси раҳбари, Эрдэнэт шаҳри ижрокоми раисининг биринчи ўринбосари ўртоқ Чулуубат Гунсэнгийн табрик сўзи айтади.

Мажлисда СССР халқ артисти ўртоқ Сора Эшонтўраева сўзга чиқди.

Мажлис қатнашчилари Афғонистон Демократик Республикаси Саманган вилояти делегациясининг раҳбари, Саманган вилояти ижроия комитетининг секретари ўртоқ Қиёмиддин Ражаб нутқини қизғин кутиб олдилар.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети ва Ўзбекистон ССР Олий Советининг Улуғ Октябрь социалистик революцияси 70 йиллигига бағишланган қўшма тантанали мажлиси ёпиқ деб эълон қилинади.

Партия гимни «Интернационал» тантанавор янграйди.

ОКТЯБРЬ, РЕВОЛЮЦИЯ, ҚАЙТА ҚУРИШ

ТОШКЕНТДА ТАНТАНАЛИ МАЖЛИС

Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитети ва Ўзбекистон ССР Олий Советининг қўшма тантанали мажлиси Улуғ Октябрнинг 70 йиллигига бағишланди. Мажлис 5 ноябрь куни Тошкентдаги В. И. Ленин номидаги СССР халқлари дўстлиги саройида бўлди. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг аъзолари ва аъзоликка кандидатлари, Ўзбекистон Компартияси ревизия комиссиясининг аъзолари, республика Олий Советининг депутатлари, партия, совет, касаба союз ва комсомол ташкилотларининг вакиллари, гражданлар уруши ва Улуғ Ватан урушининг қатнашчилари, ўн иккинчи беш йиллик зарбдорлари шу саройга йиғилдилар.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети Бюросининг аъзолари ва аъзоликка кандидатлари И. Б. Усмонхўжаев, Т. А. Алимов, В. П. Анишчев, В. А. Антонов, В. А. Головин, П. В. Догонкин, А. С. Икромов, Ғ. Ҳ. Қодиров, В. Н. Лобко, Р. Н. Нишонов, В. И. Огарок, Н. И. Попов, К. Саликов, М. Ҳ. Холмуҳамедов, Х. Алимова, И. Х. Жўрабеков, Б. Ф. Сатин, В. А. Хайдуров, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми Раисининг ўринбосари Т. А. Ешембетова, республика Министрлар Совети Раисининг ўринбосарлари Ғ. З. Захриддинов, И. И. Искандаров, Қ. Ҳ. Маҳамадалиев, В. В. Сударенков, СССРнинг космонавт учувчиси, икки марта Совет Иттифоқи Қаҳрамони В. А. Жонибеков мажлис президиумидан жой олдилар.

Президиумда область партия комитетларининг биринчи секретарлари ва область ижроия комитетларининг раислари, Ленин партиясининг ветеранлари, Октябрь революциясининг қатнашчилари, социалистик ватан жанговар ва меҳнат зафарларининг қаҳрамонлари, фан ва маданият арбоблари ҳам бор эдилар.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети ва Ўзбекистон ССР Олий Советининг қўшма тантанали мажлисини республика Олий Совети Президиумининг Раиси Р. Н. Нишонов кириш нутқи сўзлаб очди.

Ўртоқ Р. Н. Нишоновнинг кириш нутқи

Азиз ўртоқлар!

Чет эллик ҳурматли меҳмонлар!

Бугун биз сизлар билан бирга Улуғ Октябрь социалистик революциясининг 70 йиллигини нишонлаш учун мана шу муҳташам зал гумбазлари остига йиғилдик.

Шонли юбилей маррасида туриб, биз Владимир Ильич Ленин йўлбошчиси ва илҳомчиси бўлган революциямизнинг улуғворлигини яна ҳам тўлиқроқ ва чуқурроқ идрок этиб, англаймиз. Бу революция кашшофларнинг синаб кўрилмаган истиқбол сари жасурона ёриб ўтиши бўлган эди. Қаҳрамонона Октябрь жаҳон тарихининг бутун боришини тубдан ўзгартириб юборди, инсоният тақдирига ҳал қилувчи таъсир ўтказди, муқаррар жараён — капитализмни янги, коммунистик ижтимоий-иқтисодий формация билан алмаштириш жараёнини бошлаб берди.

Совет кишилари фидокорона кураш ва илҳомбахш меҳнат билан ўтган ўн йиллар мобайнидаги барча ғалабаларга фахр-ифтихор туйғуси билан назар ташламоқдалар.

Биз ҳаммамиз Москвадаги юбилей тантаналарининг ғоят тўлқинлантирувчи таассуроти билан яшаяпмиз.

КПСС Марказий Комитети Бош секретари Михаил Сергеевич Горбачевнинг докладида партия ва халқ улуғ Октябрь ғалабасидан кейин босиб ўтган йўл марксча-ленинча илмий асослаб анализ қилинган, тарихий ўзгаришларнинг якунлари чиқарилган, мамлакатимизда социалистик қурилиш поғоналари босқичма-босқич ёритилган, ҳаётимизнинг машаққатли йиллари, ажойиб ютуқлар саодати ва муваффақиятсизликлар қайғу-аламлари реализм позициясида туриб, партиявий принципиаллик билан ва большевикларга хос рўй-рост кўрсатиб берилган.

Биз беш йилликларнинг ғоят зўр шавқ-завқини, индустрлаштириш ва коллективлаштириш одимларини, маданият чўққилари забт этилишини яна бир бор ҳис қилгандек бўлдик. Биз Улуғ Ватан урушининг унутилмас суронли шавкатли даврларини яна бир марта бошдан кечиргандек, фашизмга қарши курашда халқнинг ўлмас жасоратини қалбимизга яна бир карра жо қилгандек бўлдик.

Тинчлик ва коммунистик бунёдкорлик йўлидан олға томон бундан буёнги ҳаракатимизнинг янги мақсад ва вазифалари, кенг миқёсли программаси кўз ўнгимизда илҳомбахш ва масъулиятли тарзда намоён бўлди.

Октябрь ватани, Советлар мамлакати планетада қудратли социалистик давлат сифатида қад кўтариб, халқ ҳокимиятини, интернационализмни, инсонпарварлик идеалларини, инсоний идеалларни амалда мужассамлаштирмоқда. Биз кўп миллатли тузумимиз билан, бузилмас Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи билан кучлимиз.

Шуни англаш қувончлики, Ленин партияси раҳбарлигидаги совет республикаларининг қудратли ҳамдўстлигида, улуғ рус халқининг, СССРдаги барча халқларнинг қардошларча ёрдами туфайли Ўзбекистонда туб социалистик ўзгартишлар содир бўлди.

Россия империясининг собиқ чекка ўлкаси, ҳар жиҳатдан қолоқ бўлган ўлка тараққиёт сари улкан сакраш қилиб, юксак даражада ривожланган социалистик республикага айланганлиги, қудратли иқтисодий ва маънавий потенциалга эга бўлиб қолганлиги жаҳоншумул тарихий аҳамиятга молик реал фактга айланди. Республикамизда ишчилар синфи, колхозчи деҳқонлар, халқ зиёлиларининг кўпдан-кўп кадрлари ўсиб вояга етди.

Республиканинг муваффақиятлари салмоқлидир. Аммо биз шуни тушунамизки, тараққиётимиз йўлида жиддий хатоларга ва ленинча турмуш нормаларидан чекинишларга, турғунлик тенденциялари ва маълум салбий ҳолатларга йўл қўйилмаганида бу муваффақиятлар яна ҳам салмоқлироқ бўлур эди. Биз вазиятни батамом соғломлаштириш, республика экономикаси ва социал турмушининг барча соҳаларида туб силжишларни таъминлаш манфаатларини кўзлаб, бундан буён ҳам барча зарарли ва тўсқинлик қилувчи иллатларни таг-томири билан тугатиш йўлида астойдил меҳнат қилиш кераклигини жуда яхши биламиз.

Барча совет кишилари каби Ўзбекистон меҳнаткашлари ҳам Октябрнинг 70 йиллигини байрам қила туриб, келажакка комил ишонч, зўр умидворлик билан назар ташламоқдалар. Улар қайта қуришни, жадаллаштириш программасини қатъият билан амалга оширишга, севикли ватанимизни янада ривожлантириш ва равнақ топдиришга қўшадиган ҳиссасини фидокорона куч-ғайратлар билан кўпайтиришга азму қарор қилишган.

Ленин барпо этган партия — Октябрь партияси, қайта қуриш партияси, жамиятни революцион тарзда янгилаш партияси бизни комил ишонч билан олға бошлаб бормоқда. Партиянинг раҳнамолик иродаси, унинг халқ билан чамбарчас бирлиги, уларнинг муштарак ҳаракатлари — КПСС XXVII съездининг йўли рўёбга чиқарилган ҳаётий воқелик бўлиб қолишининг, тўла ғалаба қозонишининг ишончли гаровидир.

Шу залда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг аъзолари ва аъзоликка кандидатлари, Компартия ревизия комиссиясининг аъзолари ўтиришибди. Биз улар орқали КПССнинг жанговар отрядларидан бири бўлмиш бизнинг бутун республика партия ташкилотимизни қизғин табриклаймиз.

Бу ерда Ўзбекистон ССР Олий Советининг депутатлари, аҳолимиз барча табақаларининг намояндалари бор. Биз уларни табриклар эканмиз, социалистик демократияни янада ривожлантириш ва чуқурлаштиришда, халқ ҳокимиятини мустаҳкамлашда уларга ҳамда ҳокимият органлари депутатларининг бутун кўп минг кишилик армиясига катта самара билан ишлашларини тилаймиз.

Шу тантанали дамларда бу ерда ҳозир бўлган Ленин партиясининг ветеранларини, революцион жангларнинг қатнашчиларини, Совет ҳокимиятини ўрнатиш ва мустаҳкамлаш йўлидаги актив курашчиларни самимий ташаккур ва миннатдорчилик ҳис-туйғулари билан табриклаймиз.

Мажлисимизда Улуғ Ватан урушининг ветеранлари қатнашмоқдалар. Фронтда ва фронт орқасида улуғ ғалабани қўлга киритганларнинг ҳаммасини шу кишилар орқали табриклаймиз.

Революция ва гражданлар урушининг солдатлари, Октябрь ғалабаларининг шавкатли ҳимоячилари олижаноб хотираси қалбларимизда, ишларимизда ҳамиша яшайверади. Уларга абадий шон-шарафлар бўлсин.

Йиғилиш аҳли орасида ишлаб чиқариш илғорлари ва новаторлари, фан, адабиёт ва санъат арбоблари, партия, совет, касаба союз ва комсомол активлари бор. Уларнинг ҳаммасини самимий табриклаб эзгу тилаклар айтамиз.

Шу залдан туриб, Ўзбекистоннинг барча меҳнаткашларига қизғин байрам табрикларини ва қутловларини айтиб, уларга сиҳат-саломатлик ва бахт-саодат, бардамлик ва куч-ғайрат, Ватан фаровонлиги йўлида катта зафарлар тиласак ҳамманинг фикрини ифода этган бўламан, деб ўйлайман, ўртоқлар.

Тантанали мажлисимизга азиз меҳмонлар — Россия Федерацияси Иваново области меҳнаткашларининг делегацияси келганлигини маълум қилиш қувончлидир. Биз Иваново вакилларининг келишидан хурсандмиз. Улар билан неча ўн йиллар мобайнида анъанавий қардошлик алоқалари ва социалистик мусобақада ўртоқларча ўзаро ёрдам ришталари билан боғланиб келяпмиз. Пахта ўлкаси билан тўқимачилар ўлкаси бунёдкорлар сафида қўлни-қўлга бериб бормоқдалар.

Бу ерда чет эллик азиз меҳмонлар: Монголия Халқ Республикаси Эрдэнэт шаҳрининг делегацияси, Афғонистон Демократик Республикаси Саманган вилоятининг делегацияси ҳозир бўлганликларини маълум қилишдан ҳам хурсандман.

Октябрь тантаналаримизга келганлигингиз учун раҳмат, дўстлар. Биз мамлакатларингиз халқларини самимий қутлаймиз ҳамда уларга фаровонлик ва равнақ тилаб билдирган энг яхши истакларимизни йўллаймиз.

Ўртоқлар, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети билан Ўзбекистон ССР Олий Советининг Улуғ Октябрь социалистик революцияси 70 йиллигига бағишланган қўшма тантанали мажлисини очиқ, деб эълон қилишга рухсат бергайсиз.

* * *

Совет Иттифоқи ва Ўзбекистон ССР Давлат гимнлари янграйди.

Тантанали мажлиснинг Совет Иттифоқи Коммунистик партияси ленинчи Марказий Комитети Сиёсий бюросидан иборат фахрий президиуми якдиллик билан сайланади.

«Ленин васиятлари асосида, Октябрь йўлидан» мавзуида доклад қилиш учун сўз Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари **И. Б. Усмонхўжаевга** берилади.

* * *

Доклад зўр эътибор билан тингланди, қарсаклар билан бўлиниб турди.

Шундан кейин тантанали мажлис қатнашчилари ва меҳмонларнинг нутқлари бошланди.

●

Тантанали қўшма мажлис қатнашчилари учун Октябрнинг шонли юбилейига бағишлаб катта концерт берилди. Концерт С. Туликов ва А. Холминовнинг «Революция одимлари» ораторияси билан очилди. Музика асарларида, ўзбек совет адабиёти классиклари Ғафур Ғулом ва Ойбек шеърларида, «Октябрга шон-шарафлар», «Армия — тинчлик таянчи», «Ўзбек тароналари» вокал-хореографик композицияларида республиканинг етакчи профессионал ижрочилари ва халқ ижодиёти Бутуниттифоқ иккинчи фестивалининг лауреатлари — бадиий ҳаваскорлик коллективлари совет халқи, коммунистлар партияси қаҳрамонлигини, замондошларимизнинг жўшқин бунёдкорлигини шарафладилар.

А. Новиковнинг «Агар бутун ер юзи йигитлари» қўшиғи В. И. Ленин номли СССР халқлари дўстлиги саройи саҳнасида Тошкент олий ўқув юртларида таълим олаётган чет эллик студентлар ижросида янгради.

Қайта қуриш йўлида ҳалигача кўндаланг турган салбий ҳодисаларни, бюрократизм ва шунга ўхшаш бошқа сарқитларни очиб ташловчи «Кулги фош этади» сатирик томошаси залдагиларга жуда манзур бўлди.

Пировардида байрам концертининг барча иштирокчилари зўр завқ-шавқ билан «Ватанга, партияга, Ленинга қасида»сини ижро этдилар.

(ЎзТАГ).

ЛЕНИН ВАСИЯТЛАРИ АСОСИДА, ОКТЯБРЬ ЙЎЛИДАН

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети ва Ўзбекистон ССР Олий Советининг Улуғ Октябрь социалистик революциясининг 70 йиллигига бағишланган қўшма тантанали мажлисида

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари И. Б. УСМОНХЎЖАЕВ доклади

Ҳурматли ўртоқлар!

Шу кунларда совет халқи, бутун меҳнат аҳли инсоният ҳаётидаги шонли санани нишонламоқда. Етмиш йил муқаддам мамлакатимизда рўй берган Улуғ Октябрь социалистик революцияси жаҳон тарихининг бурилиш воқеаси бўлди, ижтимоий тараққиётнинг янги даври бошланганидан дарак берди.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми ва Министрлар Совети номидан сизларни, сизлар орқали қаҳрамон ишчилар синфини, меҳнаткаш деҳқонларни, халқ зиёлиларини, Қизил Байроқ орденли Туркистон ҳарбий округининг жангчиларини, республиканинг барча меҳнаткашларини шонли Улуғ Октябрь байрами билан астойдил ва самимий табриклашга, янгидан-янги катта муваффақиятлар, бахт-саодат, сиҳат-саломатлик тилашга рухсат этгайсизлар.

Шонли Октябрь байрами алоҳида аҳамиятга эгадир. Партия ва халқ меҳнаткашларининг дунёда биринчи давлати юбилейини жанговар, ижодий кайфият билан кутиб олмоқда, Октябрь революцион анъаналари, ғоялари ва ишларининг шунчаки ворислари эмас, давомчилари ҳам бўлишдек зарур бурчни қатъий англаб турибди.

КПСС Марказий Комитети, СССР Олий Совети ва РСФСР Олий Советининг шу йил 2—3 ноябрь кунлари Кремлнинг Съездлар саройида бўлиб ўтган қўшма тантанали мажлисида шу фикр янги куч билан таъкидланди. Мажлис байрамона кўтаринкилик, ишчанлик ва якдиллик вазиятида, ғоят ошкоралик, қатъий талабчанлик ҳамда тинчлик ва социализм ишининг тақдири учун революцион масъулият муҳитида ўтди.

Қўшма тантанали мажлисда 119 мамлакатдан 163 та делегация қатнашганлиги унинг юксак ваколатли характеридан, Совет давлатига, партиямиз билан халқимизга ҳурматдан далолат беради.

КПСС Марказий Комитети Бош секретари М. С. Горбачевнинг «Октябрь ва қайта қуриш: революция давом этмоқда» мавзуидаги доклади тантанали мажлиснинг асосий воқеаси бўлди. Мана шу жуда муҳим сиёсий ва ғоявий-назарий ҳужжатда ички ва халқаро ривожланиш чуқур, марксча-ленинча анализ қилинди. Партия билан халқнинг қийин, аммо катта ва қаҳрамонона йўли ҳар томонлама таҳлил этилди, Ватанимизнинг улуғвор ва муаззам қиёфаси кўрсатиб берилди. Совет жамиятини қайта қуриш, янгилаш ва янада такомиллаштириш Ер юзида тинчлик ва социал тараққиётни мустаҳкамлашнинг амалий программаси Ленин васиятлари руҳида таърифланди.

Барча совет кишилари каби Ўзбекистон меҳнаткашлари ҳам М. С. Горбачев докладида баён этилган фикр ва хулосаларни якдиллик билан астойдил маъқуллайдилар, партиянинг ички ва ташқи сиёсатини бажонидил қўллаб-қувватлайдилар ва Октябрнинг улуғ ишини фидокорона меҳнат билан давом эттиришга тайёр эканликларини билдирадилар.

«Халқнинг меҳнати ва кураши, — деб уқтирди М. С. Горбачев ўз докладида, — унинг эркин танлаб олган мақсадга эришиш йўлидаги чексиз қатъияти, унинг қувончлари ва ғам-ташвишлари — мана шуларнинг ҳаммаси революцион қайта қуриш йўлидан бораётган бугунги социализмнинг реаллигида мужассамлашди. Октябрнинг кучи, давом этаётган революциянинг кучи ҳам мана шундадир».

1917 йил шуни кўрсатдики, социализмни ёки капитализмни танлаб олиш — давримизнинг энг муҳим социал йўлидир, XX асрда социал ташкилотнинг юксакроқ формаси — социализм сари бормай туриб, олға ҳаракат қилиб бўлмайди.

Октябрь ғалабасига ишчилар синфи Владимир Ильич Ленин бошчилигидаги Большевиклар партияси раҳбарлигида эришди. Ҳамиша бўлганидек, ҳозир ҳам Ленин бизга ҳамдамдир, унинг васиятлари ва революцион руҳи бутун турмушимизга сингиб кетган. Ўзини социализмнинг улуғ ишига бағишлаган барча кишилар каби бугун [illegible] Ильич [illegible] сиядаги [illegible] нинг [illegible] йил [illegible] лар билан [illegible] кимиятини [illegible] ган [illegible] табаррук [illegible] яшайди [illegible] қаҳрамон[illegible] [illegible] Улуғ [illegible] солдат[illegible] нинг, [illegible] катимиз [illegible] парвар[illegible] мангу [illegible]

Ленин [illegible]

[illegible]

1917 [illegible] биздан [illegible] улуғвор [illegible] революцион [illegible] тақдир[illegible] яққол [illegible] «Авро[illegible] ўқ, В. [illegible] лан [illegible] энг [illegible] — [illegible] лизмга [illegible] дарак [illegible] пролет[illegible] ча [illegible] кашларнинг кўп миллионли оммасини ҳаракатга келтирди, жаҳонга туб социал проблемаларни ҳал этиш на[illegible]

[illegible] мустаҳкамлашга қаратилган новаторлик йўлини астойдил маъқулламоқдалар ва якдиллик билан қўллаб-қувватламоқдалар.

ХАЛҚЛАР ДЎСТЛИГИНИНГ ЛЕНИНЧА БАЙРОҒИ ОСТИДА

Ўртоқлар! Большевиклар партияси, бутун совет халқи Ленин белгилаб берган программани бажариб, жуда қисқа тарихий муддатда мамлакатни индустрлаштирди, қишлоқ хўжалигини социалистик негизда қайта қурди, маданий революция қилди, ўз малакали кадрларимизни тарбиялаб етиштирди, фан ва техникани ривожлантириш учун кенг уфқ очиб берди.

Мамлакатнинг иқтисодий қиёфаси тубдан ўзгарди, 70 йил мобайнида СССРнинг миллий даромади 155 баравар кўпайди. СССРнинг жаҳон саноат ишлаб чиқаришидаги улуши бир процентдан 20 процентга кўтарилди. Саноат ишлаб чиқаришининг ҳажми жиҳатидан мамлакатимиз Европада биринчи ва дунёда иккинчи ўринда турибди. Халқ фаровонлиги даражаси анча ошди. Пролетариат диктатураси давлати ўсиб, умумхалқ социалистик давлатига айланди.

Социалистик қурилиш давомида энг мураккаб масалалардан бири — миллий масала ҳал этилди. Миллий зулм ва ҳуқуқий тенгсизликка абадий барҳам берилди. Янги социал ва интернационал бирлик — совет халқи вужудга келди. Собиқ миллий чекка ўлкаларнинг тез иқтисодий, социал ва маданий тараққиёти таъминланди. Яхлит давлат — Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи доирасида тарихда биринчи марта ноёб интернационал ҳамжамият вужудга келтирилди.

Совет халқларининг дўстлиги Октябрнинг улуғвор ғалабаларидан биридир.

Совет кишилари эришган ва фахрланадиган ютуқларнинг ҳаммаси социалистик тузум билан, СССР барча миллат ва элатларининг ҳаётбахш дўстлиги билан чамбарчас боғланган. Мамлакатимиз халқлари ленинча миллий сиёсатнинг улкан ютуқларини таъкидлаш билан бирга улуғ рус халқининг беғаразлиги, чинакам интернационализми, эркин ва тенг ҳуқуқли республикалар социалистик иттифоқини барпо этиш, ривожлантириш ва мустаҳкамлашга, Советлар мамлакати барча халқларининг иқтисодий, социал ва маданий тараққиётига қўшаётган бебаҳо ҳиссаси учун унга чуқур ҳурмат ва миннатдорчилик бажо келтирадилар.

Улуғ Совет Иттифоқини ташкил этувчи қардош иттифоқдош республикаларнинг ҳар бири каби Ўзбекистон ССР ҳам партия миллий сиёсатининг ёрқин тимсолидир. Республика ишчилар синфи, колхозчи-деҳқонлари, зиёлилари Советлар мамлакатига мансуб эканликларини муқаддас билиб қадрлайдилар, Ленин васиятлари асосида, интернационал қардошлик қонунларига мувофиқ яшаш ва ишлашдан бахтиёрдирлар.

Октябрь ғалабаси туфайли ўзбек халқи бошқа халқлар билан биргаликда ўзининг социалистик давлатини барпо этди, чинакам озодликка, туб социал ўзгартишлар учун кенг имкониятга эга бўлиб қолди.

Ўзбекистон территориясидаги экономика нақадар ночор бўлганлиги, мустамлакачилик ва феодал истибдод зулми шароитида яшаган халқ оммаси нақадар ҳақсиз-ҳуқуқсиз ва қолоқ бўлганлиги етмиш йиллик юбилей чўққисидан, айниқса, яққол кўриниб турибди. Октябрь, Ленин, Коммунистик партия Ўзбекистон меҳнаткашларининг янги, бахтиёр ҳаёт йўлини очиб бердилар.

Ленин Маркс билан Энгельснинг ғояларини ривожлантириб, миллий масалани ҳал этишнинг мазлум халқлар эзгу орзу-умидларига мос келадиган программавий принципларини таърифлаб берди. У меҳнаткашларни социал ва миллий жиҳатдан озод қилиш вазифалари чамбарчас боғлиқлигини таъкидлади. Фақат ишчилар синфининг ғалабаси, эксплуататорлик тузумининг тугатилишигина халқлар ўртасида янги муносабатлар ўрнатилишини таъминлай олиши мумкин эди.

Коммунистик партиянинг асосчиси Шарқ халқларининг тарихий тақдирига катта эътибор берди. У шу халқларнинг революцион имкониятлари ва ижодий кучларига астойдил ишонар эди. Лениннинг миллий-мустамлака масаласига оид назарияси ва Коммунистик партиянинг шу масалага доир программаси миллий-озодлик ҳаракатининг байроғи бўлиб қолди. Мазлум халқларнинг йўлбошчиси бўлган рус ишчилар синфининг тарих майдонига чиқиши Туркистондаги миллий-озодлик ҳаракатини ривожлантиришга революционлаштирувчи таъсир ўтказди.

Ленин ғоялари билан қуролланган большевиклар ишчиларни курашга отлантирдилар, Ўрта Осиёда кучайиб бораётган революцион ҳаракатни қўллаб-қувватладилар. В. И. Ленин большевикларнинг VII (апрель) конференциясида сўзга чиқиб бундай деган эди: «Биз Хива деҳқонининг Хива хони қўл остида яшашини мутлақо истамаймиз. Биз революциямизни ривожлантириб, мазлум халқларга таъсир қиламиз».

Шу тариқа Октябрь чинакам халқ революцияси бўлиб қолди, унинг ягона оқимида пролетарларнинг социализм учун кураши, деҳқонларнинг ер учун кураши, мазлум халқларнинг миллий-озодлик кураши, меҳнаткашларнинг империалистик урушга қарши кураши қўшилиб кетди.

Ўлкада Совет ҳокимиятини ўрнатиш осон иш бўлмади. Халқ ҳокимияти узил-кесил қарор топгунча жуда кўп куч-ғайрат сарфлаш, Совет Россиясининг ёрдам бериши керак бўлди, кўпгина тўсиқларни енгиб ўтишга тўғри келди. Лениннинг даҳоси, унинг қолоқ халқлар социализмга ўтиши тўғрисидаги таълимоти феодал ўтмишдан олға силжиш йўлини ёритди. Бу ғоялар Ўрта Осиёдаги хилма-хил конкрет шароитга ижодий татбиқ этилди. Ижтимоий ривожланишнинг ҳар бир соҳасида партиянинг ҳал қилувчи ғоявий ва ташкилотчилик роли сезилиб турди, мамлакатимиз халқларининг ва аввало, рус халқининг ҳар томонлама ёрдами намоён бўлди.

В. И. Ленин ўзининг «Туркистондаги коммунист ўртоқларга» тарихий хатида Туркистон халқлари билан қардошлик муносабатлари ўрнатиш Россия Совет Федератив Социалистик Республикаси учун жаҳоншумул тарихий аҳамиятга эга эканлигини таъкидлади. Шундай муносабатлар ўрнатиш йўллари ва усулларини топиш учун жуда кўп зўр қатъият, сабр-матонат, маҳорат керак бўлди.

Интернационал бурчига садоқатли партия Туркистон, Бухоро ва Хоразм ёш коммунистик ташкилотларига ҳар томонлама ёрдам берди. Уларни мустаҳкамлашга Бутунроссия Марказий Ижроия Комитети билан РСФСР Халқ Комиссарлари Советининг Туркистон ишлари комиссияси, партия Марказий Комитетининг Туркистон Бюроси ва Ўрта Осиё Бюроси бебаҳо ҳисса қўшдилар. Таниқли партия ва давлат арбоблари — Михаил Иванович Калинин, Валерьян Владимирович Куйбишев, Михаил Васильевич Фрунзе, Шалва Зурабович Элиава, Ян Эрнестович Рудзутак, Сергей Иванович Гусев, Пантелеймон Николаевич Лепешинский, Карл Янович Бауман, Виктор Павлович Ногин ва бошқалар Ленин ғояларини амалга оширдилар.

Шу йилларда оғир синовлар бўлди. Коммунистлар синфий жангларнинг олдинги маррасида бордилар. 14 комиссарнинг жасорати халқ хотирасида абадий қолади. Большевиклар халқни революция ғалабаларини ҳимоя қилишга сафарбар этдилар. Яхши қуролланмаган туркистончи жангчилар империалистик мамлакатлардан мадад олиб турган босмачи тўдаларни тор-мор этдилар. Ҳаёт-мамот олишувида меҳнаткашларнинг иродаси, уларнинг янги турмушга эришиш муддаоси ғалаба қилди.

1925 йилда республика партия ташкилоти тузилганлиги Ўзбекистон халқлари тарихида катта воқеа бўлди. Содиқ ленинчилар, ватанпарварлар, интернационалистлар бўлмиш Владимир Иванович Иванов ва Акмал Икромов Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг секретарлари этиб сайландилар.

Ички контрреволюцияга ва чет эл интервенциясига қарши биргаликдаги курашда меҳнаткашлар орасида интернационал бирдамлик туйғуси мустаҳкамланди. Ўзбек халқи орасидан Октябрь ғояларини турмушга татбиқ этиш учун фидокор курашчилар етишиб чиқдилар. Партия ва совет ходимлари, омманинг обрўли йўлбошчилари — Йўлдош Охунбобоев, Файзулла Хўжаев, қизил командирлардан Миркомил Миршаропов ва Абдулла Ёрмуҳамедов, Октябрь революциясининг ажойиб куйчиси Ҳамза Ҳакимзода, комсомоллардан Абдулла Набиев ва Исроил Ортиқов, янги дунё қуришда қатнашган ўн ва юз минглаб бошқа ватанпарварлар Ўзбекистон ССР тарихида муносиб ўрин олганлар. Феодал муносабатлардан капитализмни четлаб социализмга ўтилганлиги ҳақиқий революцион жасорат бўлди, партия одамларни мана шу жасоратга руҳлантирди.

Халқларнинг буюк дўстлиги бу йўлдаги куч манбаи, қудратли ҳаракатлантирувчи омил бўлди. Революция алангасида юзага келган бу дўстлик чиниқди, дастлабки беш йилликлар даврида мустаҳкамлик синовидан ўтди. Қолоқликни тугатиш учун жуда катта моддий ва молиявий ресурслардан ташқари Россия Федерацияси ва бошқа республикалар Ўзбекистонга юборган мутахассислар, ишчилар, инженерлар, агрономлар, врачлар, олимлар, мелиораторларнинг ёрдами ҳам керак бўлди.

Жуда қисқа муддатда саноатнинг барпо этилишига, кадрларнинг тайёрланишига [illegible]

[illegible] Иваново тўқимачилари билан, Фарғона деҳқонларини Ленинграддаги «Киров заводи» ишчилари билан, Қашқадарё колхозчиларини москвалик ишчилар билан, Қорақалпоғистон меҳнатчиларини Россия Федерациясининг меҳнаткашлари билан ҳозир ҳам мустаҳкам дўстлик алоқалари боғлаб турибди.

Лениннинг «Туркистондаги суғориш ишларига 50 миллион сўм маблағ ажратиш тўғрисидаги ва шу ишларни ташкил қилиш ҳақида»ги Декрети билан асос солинган кенг миқёсдаги сув хўжалиги қурилиши халқнинг қулф урган эркин куч-ғайрати тимсоли бўлди. М. С. Горбачевнинг тантанали мажлисдаги докладида дастлабки беш йилликларнинг азим қурилишлари қаторида умумхалқ ҳашари билан қурилган Катта Фарғона канали ҳам тилга олинганлиги бизни ғоят қувонтиради. Юзлаб ва минглаб кишилар бир ёқадан бош чиқариб каналлар, тўғонлар, сўнгра эса заводлар, автомо[illegible]

[illegible] оилалар [illegible] шу билан бирга меҳнаткашларнинг оилаларида ҳам бошпана топдилар. Шомаҳмудовлар оиласи турли миллатга мансуб 16 болани тарбияга олди. Бундай оилалар эса минглаб топиларди.

Таниқли ленинчи, интернационалист, катта ташкилотчи Усмон Юсупов бошчилигидаги Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети фронт орқасидаги меҳнаткашларни сафарбар этиш соҳасидаги ғоят мураккаб ишларнинг ҳаммасига раҳбарлик қилди. Унинг порлоқ образи қалбимизда, республика меҳнаткашларининг хотирасида ҳамиша сақланиб қолади.

Ўша оғир кезларда ўзбек халқи ўзбек жангчиларига йўллаган мактубда шундай деб ёзган эди: «Эй, ўзбек халқининг ҳур ўғлони, эркин қизи!.. Сенинг аканг бўлган руснинг уйига, қардошинг бўлган белорус ва украиннинг уйига герман каллакесари босиб кирди... Лекин руснинг уйи сенинг [illegible]

[illegible] мингтадан кўпроқ трактор, 36 мингта пахта териш машинаси, бошқа кўпгина техника ишлаб турибди, қишлоқ хўжалиги ялпи маҳсулотининг ҳажми совет ҳокимияти йиллари мобайнида 9 баравар ошди.

Республика халқ маорифи ва илм-фани мактаблар, олий ўқув юртлари ва техникумларнинг, илмий-тадқиқот институтларининг кўплаб тармоқларига эга. Ўзбек адабиёти ва санъати кенг кўламда ривожланди.

Биз мана шуларнинг ҳаммасидан фахрланиш билан бирга, барча тараққиёт босқичларида республикага берилган ҳар томонлама ёрдам Ўзбекистон меҳнаткашлари ишининг натижаларида моддий ифодасини топганлигини ҳеч қачон унутмаймиз. Ҳар бир пахта териш машинасида, тўқув станогида Москва ва Ленинград ишчиларининг, Донбасс кончиларининг, Урал металлургларининг меҳнат ҳиссаси бор. Пахтанинг ҳар бир грамми[illegible]

[illegible] тининг натижасидир. Мен шу минбарда туриб, бу ерда ҳозир бўлган ветеранларни, Ўзбекистонда Совет ҳокимиятини қарор топтирган, гражданлар уруши фронтларида курашган, индустриянинг тўнғич корхоналарини, колхоз ва совхозларни барпо этган, Улуғ Ватан уруши фронтларида ботирларча жанг қилган ва мамлакат ичкарисида ғалабага замин ҳозирлаган, урушдан кейинги йилларда хўжаликни қайта тиклаган кишиларнинг ҳаммасини қизғин табрикламоқчиман. Азиз ветеранлар — революция, уруш ва меҳнат ветеранлари, Ватан шон-шуҳрати йўлидаги улкан ишларингиз учун Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми ва Министрлар Советининг, республика барча меҳнаткашларининг самимий миннатдорчилигини, сиҳат-саломатлик ва бахт-саодат тилаб билдирган эзгу-истакларини қабул қилгайсиз.

ҚАЙТА ҚУРИШ—ОКТЯБРЬ ИШИНИНГ БЕВОСИТА ДАВОМИ

Ўртоқлар! Улуғ Октябрь ғалабасидан кейин ўтган вақт ичида мамлакатимиз ғоят катта муваффақиятларга эришди. Совет кишилари ана шу муваффақиятлардан фахрланмоқдалар.

Шу билан бирга, М. С. Горбачев таъкидлаб ўтганидек, тарихимизда кўпгина фожиали саҳифалар ҳам бўлди. Ўтмишга тарихий масъулият ҳисси билан ва тарихий ҳақиқат асосида баҳо бериш зарур. Совет жамиятида тегишли даражадаги демократиялашнинг йўқлиги шахсга сиғинишни ҳам, қонун бузишларни ҳам, 30-йиллардаги бебошлик ва репрессияларни ҳам келтириб чиқарди.

Ҳокимиятни суиистеъмол қилиш замиридаги жиноятлар бизнинг республикамизни ҳам четлаб ўтмади. Акмал Икромов, Файзулла Хўжаев, коммунистлар ва партиясизлар, хўжалик кадрлари ва ҳарбий кадрлар, олимлар ва маданият арбоблари репрессиялар ҳамда қонунга хилоф ишларнинг қурбони бўлдилар. Эндиликда биз уларга қарши қўйилган айблар жўрттага сохталаштириш натижаси бўлганлигини биламиз. Тарихнинг чигал масалаларидан юз ўгирмаслик керак. Акс ҳолда бу — тарихий ҳақиқатни писанд қилмаслик, ғайри-қонуний ишлар ва бебошликларнинг бегуноҳ қурбони бўлган кишилар хотирасига нисбатан ҳурматсизлик бўлур эди. Бундай масалалардан яна шунинг учун юз ўгира олмаймизки, ҳаққоний анализ бизга ҳозирги проблемаларимизни: демократиялаш, қонунчилик, ошкоралик муаммолари, бюрократизмни бартараф этиш муаммоларини ҳал қилишимизда ёрдам бериши керак. Ғоят катта ютуқларимизни ҳам, ўтмишдаги кулфатларни ҳам ҳалол тушуниш, уларни тўла-тўкис ва тўғри сиёсий баҳолаш келажак учун чинакам маънавий йўл-йўриқ беради.

Волюнтаризм ва социал нураш элементлари, 70 ва 80 йиллар маррасида пайдо бўлган социализмга ёт тенденциялар ривожланишимизга тўсқинлик қилувчи таъсир ўтказди.

Партия ва жамиятдаги соғлом кучлар салбий ҳолатларни бартараф этиш, социализмни маънавий жиҳатдан тозалаш ва янгилашга эришиш ниҳоятда талаб этилаётганлиги ва зарурлигини тобора ўткирроқ сеза бошладилар. Марказий Комитетнинг 1985 йил апрель Пленуми олға сурган социал-иқтисодий тараққиётни жадаллаштириш концепцияси ва стратегияси ана шу жуда ўткир эҳтиёжга жавоб бўлди. Бу концепция ва стратегия XXVII съезднинг, Марказий Комитет шундан кейинги Пленумларининг қарорларида ривожлантирилди ва социалистик жамият турмуши барча томонларини революцион тарзда қайта қуришнинг бош йўлига айланиб қолди.

Қайта қуриш — ўтган давр турғунлиги ва консерватизмидан халос бўлиш, йўл қўйилган хатоларни тўғрилашдангина иборат бўлмай, шу билан бирга жамият ташкил этилишининг тарихан чекланган, умрини яшаб бўлган хусусиятларини ва иш методларини бартараф этиш ҳамдир. Қайта қуриш — социализмга энг замонавий формалар бағишлаш бўлиб жамиятни революцион тарзда янгилашнинг ўз мантиқи ва босқичларига эга бўлган нисбатан узоқ давом этадиган жараёндир.

Қайта қуришдан кузатилган мақсад — социализмнинг ленинча концепциясини назарий ва амалий жиҳатдан тўла-тўкис қайта тиклашдан иборат бўлиб, унда ўз идеаллари, манфаатларига эга бўлган меҳнат аҳли, экономикадаги, социал ва сиёсий муносабатлардаги, маданиятдаги инсонпарварлик қадриятлари сўзсиз устун туради.

Қайта қуриш тақдирини жамиятни ривожлантиришнинг иккита энг муҳим проблемаси белгилаб беради. Бутун ижтимоий ҳаётни демократиялаш ва туб иқтисодий ислоҳот шундай проблемалардир.

Қайта қуриш Октябрь ишини давом эттириб, социалистик демократияни янада чуқурлаштириш ва ривожлантиришни энг биринчи вазифа сифатида олға сурди. Жамиятни демократиялаш — қайта қуришнинг қалбидир. Қайта қуриш муваффақиятининг ўзи ҳам, ҳеч муболағасиз айтиш мумкинки, умуман социализмнинг келажаги ҳам қайта қуришнинг қандай боришига боғлиқ бўлади.

Мамлакатимизда бошланган туб иқтисодий ислоҳотдан кузатилган мақсад — яқин икки-уч йил ичида ҳаддан ташқари марказлаштирилган, буйруқбозликка асосланган бошқариш системасидан асосан иқтисодий методларга, централизм билан ўзини-ўзи бошқариш энг мақбул тарзда боғланишига асосланган демократик бошқариш системасига ўтишдан иборатдир. У бирлашмалар ва корхоналар мустақиллиги жуда кенгайтирилишини, улар тўла хўжалик ҳисобига ва ўзини-ўзи пул билан таъминлашга ўтказилишини, меҳнат коллективларига бунинг учун барча зарур ҳуқуқлар берилишини тақозо этади.

КПСС Марказий Комитетининг апрель Пленумидан кейин ўтган вақт мобайнида катта ишлар бажарилди. Мамлакат бурилиш палласини бошидан кечирмоқда. Қайта қуриш соҳасидаги ишларнинг биринчи босқичи асосан тугалланди. Жамиятда янги сиёсий, маънавий-психологик вазият вужудга келтирилди. Партия одамларнинг ижтимоий ишлардан манфаатдорлигини, уларнинг активлигини кучайтиришга, талабчанлик, танқид ва ўз-ўзини танқид, ошкоралик даражасини оширишга, одамларнинг тафаккури ва кайфиятларида реал ўзгаришлар учун шарт-шароитларни яратишга муваффақ бўлди.

Совет кишиларининг кўпчилиги каби, Ўзбекистон меҳнаткашлари ҳам қайта қуришни қўллаб-қувватламоқдалар, бу иш муттасил олға ҳаракат қилиб бориши керак, деб ҳисобламоқдалар. Ишчилар, колхозчилар, зиёлилар интизомни кучайтириш, меҳнат самарадорлиги ва сифатини ошириш зарурлигига тушуниб муносабатда бўлмоқдалар.

Қайта қуриш бизнинг республикамиз учун алоҳида аҳамиятга эга. Ўзларингизга маълумки, партия XXVII съездида ва Марказий Комитетнинг январь Пленумида Ўзбекистонда вужудга келтирилган иқтисодий ва илмий-техникавий потенциалдан самарасиз фойдаланилаётганлиги, салбий жараёнлар бу ерда энг кескин формада намоён бўлганлиги қайд этиб ўтилган эди. Республика коммунистлари КПСС Марказий Комитетининг катта ёрдамида Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг 1984 йил июнь ойида бўлиб ўтган XVI пленумида, сўнгра эса ўзининг XXI съездида экономикага ҳамда социал соҳага раҳбарлик қилишдаги қўпол хатолар ва очиқдан-очиқ ўпирилишларни, республика партия, совет, давлат ва хўжалик органларининг, жамоат ташкилотларининг фаолиятидаги жиддий бузилишларни очиб ташлаб, кескин танқид қилдилар ва қатъий қораладилар.

Ана шу ҳодисаларнинг илдизларини таҳлил қила туриб, Усмон Юсупов Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари лавозимидан бўшаганидан кейин қисқа муддат ичида республика раҳбарлари олий бўғини бир неча марта ўзгартирилганли[illegible]

(Давоми саккизинчи бетда)

ЛЕНИН ВАСИЯТЛАРИ АСОСИДА, ОКТЯБРЬ ЙЎЛИДАН

(Боши еттинчи бетда)

гини ҳам эътиборга олмасдан бўлмайди. Кадрларнинг шундай тез-тез алмаштирилиши партия ва совет активлари ўртасида маънавий-сиёсий вазиятга салбий таъсир қилди, ғоят муҳим социал-иқтисодий масалаларни ҳал этишга, кадрларни танлаш ва жой-жойига қўйишга субъективизм жиҳатларини олиб кирди.

Шундай вазиятда республика партия ташкилотидаги раҳбарлик лавозимига Ш. Рашидовнинг сайланиши мумкин бўлиб қолди. Бир неча марта қайд этиб ўтилганидек, унинг айби билан ярамас услуб ёйилди. Дабдабабозлик ва ўзини-ўзи мақташ, танқид ва ўз-ўзини танқидни писанд қилмаслик, камтарликни, бир қанча ҳолларда эса ҳатто виждонлиликни йўқотиш, ғаламисликлар ёйилишига сабаб бўлди, ўғирликлар ва порахўрликка олиб келди.

Ўзбекистон Компартияси бундан ғоят жиддий сабоқ чиқариб олди ва республикамизда ҳокимиятни суиистеъмол қилиш қандай шаклда бўлмасин такрорланишига йўл қўймайди. Органлар ҳамда ташкилотларни жиноий шахслардан ва ўз обрўсини тўккан кишилардан тозалаш, барча участкаларни ишни қатъий равишда ўнглаб олишга қодир бўлган муносиб кишилар билан мустаҳкамлаш чоралари кўрилди.

Иттифоқ органларидан, мамлакатнинг катта партия ташкилотларидан салкам 400 кишини доимий ишлаш учун Ўзбекистонга юбориб, КПСС Марказий Комитети бизга бебаҳо ёрдам берди ва шундай ёрдам бериб келмоқда. Бу нарса кўпгина участкаларни мустаҳкамлаш имконини берибгина қолмай, шу билан бирга бошқа регионларда орттирилган энг яхши иш тажрибасини тўплаш имконини ҳам берди. Буни биз В. И. Ленин асос солган ўша шонли анъаналарнинг давоми, деб биламиз.

Республика меҳнаткашлари тартиб ўрнатиш йўлидаги мушкул курашда партиянинг ёрдамини, мамлакатдаги барча халқларнинг забардаст дўстлик қўлини, қардошларча ёрдами, маданини кун сайин сезиб турибдилар. Мана шу бирлик ва жипслик руҳи — Октябрнинг ғоят буюк ғалабаларидан биридир. КПСС Марказий Комитети билан Совет ҳукумати Ўзбекистон экономикаси ва маданиятини ривожлантиришга катта эътибор бермоқдалар, бизнинг барча илтимосларимиз ва истакларимизни инобатга олмоқдалар.

Агросаноат комплексининг самарадорлигини оширишга алоҳида эътибор берилмоқда. Реал имкониятларга ва илмий асосланган алмашлаб экиш талабларига мувофиқ пахта етиштириш ҳамда тайёрлаш ҳажмларини қайта кўриб чиқиш тўғрисида қарор қабул қилинди. Бу қарор ерларнинг унумдорлигини анча ошириш, емхашак ҳамда мева-сабзавот маҳсулотлари етиштиришни кенгайтириш ва шу тариқа, озиқ-овқат масаласини ҳал қилишни жадаллаштириш имконини беради. Биз аниқ ҳаракат программаси билан қуролланганмиз ва уни қандай бажариш кераклигини биламиз. Ишлаб чиқариш потенциали ва фан-техника потенциалидан мумкин қадар самарали фойдаланиш вазифаси ўртага қўйилган.

Ўн иккинчи беш йиллик топшириқлари бизни мана шунга йўналтиради. Саноат маҳсулоти ишлаб чиқаришни 28 процент кўпайтириш мўлжалланмоқда. Қурувчилар 560 мингта квартирани, 924 минг ўринли мактабларни, 412 минг ўринли мактабгача тарбия болалар муассасаларини, бошқа кўпгина объектларни фойдаланишга топширишлари керак. Қишлоқ хўжалиги ялпи маҳсулотининг ўртача йиллик ҳажми ошади.

Салбий ҳолатларга қарши муросасиз курашиш, уюшқоқликни, талабчанлик ва ишчанликни қарор топтириш зарурлиги кенг англанганлиги республикада қайта қуришнинг дастлабки ижобий якуни бўлди. Натижада ижтимоий ҳаётнинг барча соҳаларини соғломлаштириш жараёни бошланди. Заводлар ва қурилишларда, колхозлар ва совхозларда, илмий-тадқиқот ташкилотларида меҳнатни ташкил этиш ва унга ҳақ тўлашнинг янги формалари зўр бериб изланмоқда. Ҳозир одамлар ўзларига нисбатан ҳам, раҳбарларга, мутахассисларга нисбатан ҳам анча талабчан бўлиб қолмоқдалар, хўжасизлик ва масъулиятсизликка қарши қатъиян курашмоқдалар.

Янги вазият, ўзгарган шарт-шароит ва талаблар экономикада муайян силжишларга олиб келди. Саноат ишлаб чиқариши ўсишининг ўртача йиллик суръатлари 1984—1986 йилларда 5 процентни ташкил этди, маҳсулотнинг ўсиши эса қариб 8 миллиард сўмлик бўлди. Шу йилнинг ўн ойи ичида маҳсулот ишлаб чиқариш плани 101,4 процент бажарилди, планга қўшимча равишда 234 миллион сўмлик маҳсулот ишлаб чиқарилди.

Фонд самарадорлигининг пасайиб кетиш суръатлари секинлашди. Ишлаб чиқаришни реконструкциялашга ўн биринчи беш йилликдагига қараганда 2—3 баравар кўпроқ маблағ ажратилмоқда.

Экин майдонлари структураси қайта тузилмоқда. Чорвачилик маҳсулотлари етиштириш кўпаймоқда. Ҳар йили умумиттифоқ фондига бир миллион тоннадан кўпроқ сабзавот ва мева юборилмоқда.

Уй-жойлар, мактаблар, ҳунар-техника билим юртлари ва поликлиникалар кўпроқ қуриладиган бўлиб қолди.

Улуғ Октябрнинг 70 йиллиги шарафига социалистик мусобақа давомида ишчилар, колхозчиларнинг, халқ хўжалиги мутахассисларининг меҳнат ватанпарварлиги намоён бўлмоқда. 700 га яқин бирлашма, корхона, ташкилот, колхоз ва совхозлар, 6400 цех, смена, участка, бригада ва фермалар, 42 мингдан зиёд илғорлар ўз мажбуриятларини бажардилар ҳамда КПСС Марказий Комитети, СССР Министрлар Совети, ВЦСПС ва ВЛКСМ Марказий Комитетининг Фахрий ёрлиқлари билан мукофотландилар. Булар орасида — Самарқанд экспериментал-механика заводининг, «Фарғонанефть» бирлашмаси йириклаштирилган нефть конининг, Андижон тикувчилик бирлашмасининг, Бухоро уйсозлик комбинатининг, «Средазнефтегазстрой» трестининг, Главташкентстройга қарашли 2-уйсозлик комбинати 25-қурилиш бошқармасининг, Оҳангарон районидаги «Ғаллақудуқ» совхозининг коллективлари ва бошқалар бор.

Чирчиқ «Электрохимпром» бирлашмасидан Рихсибулла Сиддиқов сменасининг, «Малик» совхозидан Тўхтахон Қирғизбоева бригадасининг, Самарқанддаги «8 март» тикувчилик бирлашмаси тикувчи-мотористи Анна Васильевна Нуштаеванинг, 163-қурилиш трестидан Исмат Истамов бригадасининг, «Средазэлектроаппарат» бирлашмаси монтажчиси Людмила Александровна Валетованинг, «Средазкабель» бирлашмаси ишчиси Валентина Николаевна Окуневанинг ҳамда бошқа кўпгина кишиларнинг ишлари учун умумхалқ миннатдорчилигини билдирса арзийди. Ўртоқлар, социалистик мусобақанинг барча ғолибларини сизларнинг номингиздан табриклашга, уларнинг янги-янги муваффақиятларга эришишларини, ҳамиша меҳнат гвардиясининг биринчи сафларида бўлишларини тилашга ижозат бергайсиз!

Шу билан бирга, умуман халқ хўжалигидаги аҳвол тиғиз бўлиб қолмоқда. Кўпгина корхоналар ўз имкониятларидан фойдаланмаяпти, план ва мажбуриятларини бажармаяпти. Асосий фондларни ишга тушириш плани таъминланмаяпти. Чакана товар обороти ва маиший хизмат кўрсатиш планлари барбод этилмоқда.

Агросаноат комплексида қайта қуриш катта қийинчиликлар билан бормоқда. Суғориладиган гектар самарадорлиги секинлик билан ошмоқда. Интенсив технологияларни ўзлаштиришга, бригадалар ҳамда фермаларни хўжалик ҳисоби ва пудрат усулига ўтказишга нисбатан юзаки ёндашув намоён бўлмоқда. Қишлоқни қайта қуришнинг социал муаммолари суст ҳал қилинмоқда.

Бу йил пахтачиликда тарихда мисли кўрилмаган даражада ғоят мураккаб йил бўлди. Ҳозир далаларда вазият жуда кескинлашди. Ҳосил тақдири хавф остида турибди. Аммо барча ҳам шайлик ва уюшқоқлик кўрсатаётир, деб айта олмаймиз. Далаларда пахта бор, қўйилган мақсадларга эришиш учун у етарлидир. Буни илғорлар тажрибаси кўрсатмоқда. Хонқа райони меҳнаткашлари, салкам 50 хўжалик, 3 минг бригада ўз планларини бажариб, социалистик мажбурият ҳисобига пахта топширмоқдалар.

Фавқулодда вазият фавқулодда чораларни ҳам тақозо этади. Одамлар, техника тўла қувват билан ишлаши, тиғиз графикларга риоя қилинишига эришиш лозим. Далаларда, қишлоқ трассаларида, пахта пунктларида қилинадиган фидокорона меҳнат республикамиз ҳар бир меҳнаткашининг ўз интернационал бурчини намоён этиш рамзи бўлиб қолиши керак.

Қишлоқ хўжалигида, экономиканинг бошқа тармоқларида аҳволни ўнглаб олиш, КПСС Марказий Комитети январь, июнь ва октябрь Пленумларининг қарорларини амалий ишлар жабҳасига кўчириш учун кечиктириб бўлмайдиган чора-тадбирларни рўёбга чиқариш зарур. Қийинчиликларни рўкач қилмай, юбилей йили планлари ва мажбуриятларни бажариш бизнинг долзарб вазифамиздир. Бу нарса ишчилар синфи, деҳқонлар, зиёлилар, барча кадрларимиз зўр куч-ғайрат сарфлашларини талаб этади. Эндиликда ғояларимизни, планларимизни, ёндашувларимиз ва иш методларимизни турмушнинг ўзи синовдан ўтказади.

Бунда ўн йиллар мобайнида амал қилиб келинган эски иш усуллари қайта қуришга халақит бераётганлигини ҳам кўриш керак. Бошқарувнинг маъмурий буйруқбозлик формалари ҳам халақит қилмоқда. Қотиб қолган фикрлаш усули ҳам халақит бермоқда. Ниҳоят, ғаразли манфаатлари бутун жамият манфаатларига зид бўлган, меҳнатсиз даромадларидан, муносиб бўлмаган имтиёзларидан маҳрум бўлаётган, халқнинг ишончини оқламаганлиги учун лавозимларидан бўшатилаётган кишилар — қайта қуришнинг ошкора ва пинҳона муҳолифларидир.

Ишга тўсқинлик қилаётган, ҳаракатимизга тўғаноқ бўлаётган кимсаларни — қайта қуриш муҳолифларини пайқай билиб, фош этишни, уларнинг найрангларини чиппакка чиқаришни ўрганиб олиш керак.

Москвадаги тантанали мажлисда таъкидлаб ўтилганидек, қайта қуриш революция ишини давом эттирмоқда. Революцион матонат қуролини мукаммал эгаллай билиш маҳорати ҳозир ҳам ниҳоятда зарурдир. Бундай матонат ўз жойида ўтиришдан ёки оқим бўйлаб сузишдан иборат эмас. Бундай матонат вазиятга реалистик баҳо бериш, қийинчиликлар олдида чекинмаслик, ваҳима қилмаслик, муваффақиятлардан ҳам, муваффақиятсизликлардан ҳам ўзини йўқотиб қўймаслик қобилияти — ҳар кун, ҳар соат, ҳамма жойда қизғин ва аниқ мақсад йўлида меҳнат қилиш ҳамда барча ишларда ҳаётнинг ўзи тақозо қилаётган энг мақбул ечимларни топиб, рўёбга чиқариш қобилиятидир.

Яқинлашиб келаётган йилда республика меҳнаткашлари олдида катта ва мураккаб вазифалар турибди. Миллий даромадни 4,8 процент кўпайтириш кўзда тутилади, саноат маҳсулоти ҳажми 5,3 процент, қишлоқ хўжалик маҳсулоти (йиллик ўртача ҳисобда) 13 процент ортади.

Ҳозир хўжалик юритиш иқтисодий методлари партия комитетлари ҳамда ташкилотлари ташкилий ва сиёсий фаолиятида биринчи ўринга чиқмоқда. Бошқаришни жузъий «чаласини битказиш» ва «қайта ташкил этишлар»дан уни яхлит, туб ислоҳ қилишга ўтиш шу куннинг иши бўлиб қолмоқда. Келгуси йил янги бошқариш системасининг негизи — корхона тўғрисидаги қонунни амалда ўзлаштириш ва ўн учинчи беш йилликда уни тўла-тўкис амалга оширабошлашга ҳар томонлама тайёргарлик кўриш лозим.

Ҳозир республикада 1248 та корхона хўжалик юритишнинг янги шароитида ишламоқда, келгуси йилдан эса яна 796 та корхона ва ташкилот, Сурхондарё область агросаноат комитети янги шароитда ишлайдиган бўлади. Муайян бир давр мобайнида ҳам янги, ҳам эски бошқариш методлари амал қилиб туради. Мана шу бурилиш даврида иқтисодий механизмни ўзгартириш соҳасидаги ишлар партия ташкилотлари ва комитетларининг доимий зўр эътиборида бўлиб туриши ниҳоятда муҳимдир.

Хўжалик ислоҳотини амалга ошириш кўп жиҳатдан бошқарув аппаратининг фаолиятини яхшилашга боғлиқ. Ҳаддан ташқари кенгайиб кетган штатлар масъулиятсизликни келтириб чиқаради. Шу боисдан республика бошқарув бўғини аппаратини анча — 50 процентга қадар қисқартириш ва шунинг эвазига ишлаб чиқаришнинг асосий бўғинларини мустаҳкамлаш планлаштирилмоқда.

Меҳнатни ташкил этиш бригада формаларини, хўжалик ҳисобини кенг жорий этиш — ишлаб чиқаришни интенсивлашнинг жуда муҳим шартидир. Бироқ ҳеч қандай хўжалик механизми, модомики уни кадрлар, барча ходимлар ўзлаштириб олмас экан, ўз-ўзидан тегишли самара бермайди. Бунинг учун эса республика, корхоналар ва хўжаликларнинг раҳбарларидан тортиб то ишчиларгача ялпи иқтисодий таълимни активроқ авж олдириб юбориш керак. Моҳирлик билан хўжалик юритишнинг энг биринчи принципи ресурсларни қаердан кўпроқ ундириб олишда эмас, балки улардан қандай қилиб яхшироқ фойдаланишдадир. Давр сўмларнигина эмас, тийинларни ҳам ҳисоблай билишни тақозо этмоқда, тежамкорлик хўжалик турмушининг қонуни бўлиб қолиши лозим.

Меҳнат ресурсларидан оқилона фойдаланиш, иш билан банд бўлмаган аҳолини ижтимоий ишлаб чиқаришга жалб этиш — муҳим иқтисодий ва сиёсий вазифадир. Бу айниқса шунинг учун зарурки, республика аҳоли жон бошига миллий даромад ҳосил қилиш, инфраструктурани ривожлантириш бўйича Иттифоқдаги ўртача кўрсаткичлардан орқада қолмоқда. Ўтган йили 150 минг киши ижтимоий ишлаб чиқаришга қўшилди. Бу — кўп ёқлама катта ишнинг бошланиши, холос. Янги иш жойларини яратиш билан бир қаторда ишлаб чиқаришнинг ички резервларини ишга солиш ва аввало, смена коэффициентини ошириш зарур. Айниқса маҳаллий аҳоли орасидан малакали ишчи кадрлар тайёрлаш суръати ва сифатини оширмоқ керак. Кооперативларни, касаначиликни ташкил этишга ва иш вақти тўлиқ бўлмаган режимдаги меҳнатни уюштиришга нисбатан муносабат ҳам тубдан қайта кўриб чиқилиши керак.

Ўзбекистоннинг Ноқоратупроқ зона қиёфасини ўзгартиришга, Сибирь бойликларини ўзлаштиришга бераётган ёрдами катта интернационал аҳамиятга молик ишдир. Ҳозир ўша ерларда республиканинг 30 минг вакили ишламоқда. Беш йиллик охиригача биз Бутуниттифоқ қурилишларига камида 82 минг кишини юборишимиз керак.

Партия ташкилотларининг вазифаси — хўжалик раҳбарларини, меҳнат коллективларини шартномаларнинг бажарилишига, юқори сифатга эришилишига йўналтиришдан, хўжалик ҳисоби ҳамда ўзини-ўзи пул билан таъминлаш принципларига ўтишда корхоналарга, хўжаликлар ва ташкилотларга ёрдам беришдан, республика экономикаси кейинги беш йилликни яхши йўлга қўйилган хўжалик механизми билан бошлаши учун барча зарур ишларни қилишдан иборатдир.

Ўртоқлар! КПСС халқ фаровонлигини муттасил, қадам-бақадам ошириб боришни жадаллаштириш ва қайта қуришнинг олий маъноси деб билади. Ҳозирги совет жамияти — кўпгина йирик социал муаммолар ҳал қилинган жамиятдир. Аммо қайта қуриш бунда ҳам мавжуд ишларнинг аҳволига баҳо беришда янгича ёндашишни тақозо этмоқда. Илгари технократик ёндашувлар томонига оғиб кетилганлиги меҳнаткашларнинг меҳнат натижаларидан манфаатдорлиги пасайиб кетишига, интизомнинг бўшашувига ҳамда бошқа салбий ҳодисаларга олиб келди.

Шундай вазифалар биринчи ўринга қўйилмоқдаки, уларни ҳал этиш инсоннинг турмуш шароитини анча яхшилаган бўлур эди. Шу жиҳатдан республикамизда муайян силжишлар бор. 1984—1986 йилларда бундан олдинги уч йилдагига нисбатан 173 минг квадрат метр кўп уй-жой қурилди, қўшимча равишда 48 минг ўринли мактаб, 8 мингдан зиёд ўринли мактабгача тарбия муассасалари фойдаланишга топширилди. Аҳолига гўшт, сут, тухум сотиш кўпайди. Пулли ва маиший хизмат кўрсатишни ўстириш суръатлари ошди.

Ўз имкониятларимиздан, маҳаллий ресурслардан яхшироқ фойдаланиш, ўткир бўлиб турган бир қанча проблемаларни жуда яқин вақт ичида ҳал этиш — бизнинг энг асосий вазифамиздир. Бунда Озиқ-овқат программаси биринчи ўринда туради, албатта. КПСС Марказий Комитетида агросаноат комплексининг қайта ишлаш тармоқларини жадал ривожлантиришга бағишлаб ўтказилган кенгаш йўл-йўриқлари асосида интенсив технологияларни, коллектив ва оилавий пудратни жорий этишга, корхоналарнинг ва хусусий секторнинг ёрдамчи хўжаликларини ривожлантиришга алоҳида эътибор бериш керак. Инвестиция сиёсати ўзгартирилди, маблағлар янги ерларни ўзлаштиришга эмас, балки уларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилашга, ем-хашак етиштиришни кўпайтиришга, чорвачилик маҳсулдорлигини кескин оширишга сарфланмоқда. Мана шуларнинг ҳаммаси аҳолини озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлашни анча яхшилаш имконини беради.

КПСС XXVII съезди ўртага қўйган вазифа — ҳар бир оилани алоҳида квартира ёки якка тартибдаги уй билан таъминлаш вазифасини бажариш бутун халқнинг амалий иши бўлиб қолиши зарур. Республикада уй-жой қурилиши тобора кенгаймоқда. 1988 йилда барча манбалар ҳисобидан салкам 7,4 миллион квадрат метр ҳажмда уй-жой фойдаланишга топширилади, бу эса беш йиллик план топшириғидан 530 минг квадрат метр ортиқдир.

Ҳозир бизда 240 мингдан зиёд оила квартира олиш учун навбат кутиб турибди. Уй-жой программаси бажарилиш учун маҳаллий материалларни, қўшимча молиявий ва меҳнат ресурсларини бутун чоралар билан жалб этиш лозим. Бунда уй-жой қуриш кооперативлари катта ҳисса қўшишлари мумкин ва лозим. Халқ депутатлари маҳаллий Советлари, корхоналар, ташкилотлар, колхоз ва совхозларнинг раҳбарлари ҳамда касаба союз комитетлари меҳнаткашларнинг уй-жойга бўлган эҳтиёжларини чуқурроқ ўрганишлари, якка тартибдаги қурилиш йўлидаги барча ғовларни олиб ташлашлари керак. Ёшларнинг уй-жой комплекслари ташкил этилишини ҳар жиҳатдан ва пухта қўллаб-қувватлаш даркор.

Бозорни юқори сифатли моллар билан мўл-кўл таъминлаш — жуда муҳим вазифа. Аҳолига керакли моллар сотиш ва хизмат кўрсатишни кўпайтиришнинг келгуси йилги режалари беш йиллик планга асос қилиб олинган даромадларнинг харажатлардан ортиб кетишига йўл қўймасликни кўзда тутиб белгиланган.

Имкониятлар ва ресурслардан мумкин қадар тўла фойдаланиш, ҳар бир фойдали ташаббусни ўз вақтида пайқаб олиш, қўллаб-қувватлаш ва кенг оммалаштириш зарур. Бу соҳада жуда катта имкониятлар бор. Уларни хизмат қилдириш учун оммавий талаб қилинадиган маҳсулотлар ишлаб чиқаришни замонавий технологияга тезроқ ўтказиш, уларнинг сифатини кескин оширишга ҳаракат қилиш лозим. Аҳолини озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлашни яхшилашда. молларнинг турларини кўпайтириш ва сифатини яхшилашда ҳар бир меҳнат коллективи ўзининг аниқ-равшан ўрнини топиб олиши керак.

Соғлиқни сақлаш тубдан қайта қурилиши лозим. Мана шу ва бошқа муаммоларнинг ҳал этилиши биринчи даражали аҳамиятга эгадир. Ҳар бир партия ташкилотининг сиёсий етуклиги партиянинг йўл-йўриқлари жойларда нақадар моҳирона ва актив рўёбга чиқарилишида намоён бўлади. Чунки одамлар қайта қуриш ҳақида, аввало, ўзларининг турмушига бевосита таалluқли бўлган соҳалардаги ишларнинг аҳволи қандай ўзгараётганига қараб фикр юритадилар.

Социал адолат принципини оғишмай турмушга татбиқ этиш социал сиёсатнинг ўзагидир. Ҳалол, ижодий ишлаётган кишилар моддий ва маънавий жиҳатдан рағбатлантирилиши керак. Инсондан кўпроқ талаб қилиш билан бирга инсонга, ҳалол ходимга кўпроқ неъмат бериш— меҳнат билан фаровонлик чамбарчас бирлаштирилган жамиятимизнинг диалектикасидир.

Ўртоқлар! Тарихнинг ҳамма бурилишларида, мамлакатнинг тақдири, унинг ҳозирги куни ва келажаги ҳақида гап борганда В. И. Ленин доимо: «Партия масъулдир» деб таъкидлаб келган. Ҳозирги даврда партиянинг масъулияти, айниқса, катта. У ўзининг етакчилик ролини шараф билан тасдиқламоқда, ижтимоий ривожланишнинг ҳамма соҳаларига таъсирни кучайтириш ҳақида тинимсиз ғамхўрлик қилмоқда.

Партия ташкилотлари XIX Бутуниттифоқ партия конференциясига тайёргарлик кўриш ишини кун сайин тобора кучайтирмоқдалар. Бу конференция, аслида, турмушимизнинг бош масаласи—қайта қуриш соҳасидаги сиёсий имтиҳон бўлади.

Бутун партия билан биргаликда конференцияга КПССнинг жанговар отрядларидан бири —660 минг коммунистни бирлаштирувчи республика партия ташкилоти ҳам тайёргарлик кўрмоқда. Республика коммунистлари орасида 89 миллат ва элатнинг вакиллари бор.

Бошланғич партия ташкилотларининг тармоғи кенгайганлиги янги шароитда партия роли ошиб бораётганлигининг яққол нишоналаридан биридир. Кейинги йигирма йил мобайнида партия ташкилотларининг сони 8 мингтадан 21 мингтага етди. Уларнинг қайта қуриш барча жараёнларига доимий, кенг қамровли таъсирини таъминлаш, ҳар бир кишининг дилига йўл топиш—энг муҳим вазифадир. Бу соҳада ҳам коммунистларнинг авангардлик роли бутун куч билан намоён бўлиши керак. Барча меҳнаткашлар уларни: уларнинг позицияси қандайлигини, қайта қуриш шароитидаги феъл-атворларини, улар ўз ташаббусини қандай намоён этаётганликларини синчиклаб кузатиб турибдилар. Яна одамлар партия аъзоларининг ахлоқий жиҳатдан бенуқсон бўлишларини, юксак ғоявий принципларга амал қилишларини, муштарак мақсадлар учун ҳақиқий жангчилар бўлишларини кутадилар.

Партия демократиялаш, қайта қуришга бошчилик қилиш учун ўз сафларида демократияни ривожлантиришга алоҳида эътибор бермоқда. Партия комитетларининг практикаси кадрларни аттестациядан ўтказиш, уларнинг бошланғич партия ташкилотлари ва меҳнат коллективларидаги мунтазам ҳисоботи, юқори лавозимларга кўтариш учун мўлжалланган барча номзодларни очиқ партия йиғилишларида муҳокама қилиш ва шу каби кўпгина форма ва методлар билан бойиди.

Республика партия ташкилоти ҳисоботлар механизмини такомиллаштириш, уларнинг таъсирчанлигини ошириш, айтилган танқидий мулоҳаза ва таклифларнинг бажарилиши устидан амалий контрол ўрнатиш устида иш олиб бормоқда.

Ошкораликнинг сайлаб қўйиш каби формаси алоҳида аҳамиятга эга бўлмоқда. 18 мингдан кўпроқ раҳбар— партия ва совет ходимлари, корхоналарнинг директорлари, совхоз ва колхозларнинг раҳбарлари, қурилиш бўлинмаларининг бошқарувчилари, ўқув юртларининг ректорлари икки ва ундан кўпроқ номзодни муҳокама қилиш йўли билан сайланди.

Бироқ қайта қуришга партиявий таъсирнинг имкониятлари ҳали тўла-тўкис ишга солингани йўқ. Раҳбарликнинг сиёсий усуллари жуда қийинчилик билан ўзлаштирилмоқда. Бу соҳада район ва шаҳар партия комитетлари ўз ишларини жуда сусткашлик билан қайта қурмоқдалар. Ҳолбуки улар партиявий раҳбарлик системасидаги жуда муҳим бўғинни ташкил этади.

Ҳозир барча поғоналардаги партия комитетларидан бошланғич партия ташкилотларига, меҳнат коллективларига ва жамоат ташкилотларига таяниб иш услубини такомиллаштириш йўлини изчиллик билан ўтказиш талаб қилинади.

Замон талаблари даражасида бўлиш—партия комитетлари ва ташкилотлари учун, ҳар бир коммунист учун синалган ленинча принципларни қўлланиш, ишда ленинча услубни қарор топтириш демакдир. Бу услуб, аввало, ўртада турган вазифаларни ҳал этишга илмий ёндашув билан, ҳар қандай соҳадаги аҳволга реал баҳо бериш билан ажралиб туради. У ижрони аниқ контрол қилиш ва текширишни, коллектив раҳбарликни, кадрларни моҳирона танлаш, жой-жойига қўйиш ва тарбиялашни тақозо этади. Омма билан мустаҳкам алоқа, эришилган натижани танқидий баҳолаш, ўз фаолиятига ўзини-ўзи танқид асосида ёндашиш — ленинча иш услубининг ажралмас хусусиятидир. Биз барча партия ташкилотлари турмушини ғоят активлаштирмай туриб, қайта қуришни уддалай олмаймиз. Шу сабабли ишчанлик кўпроқ бўлсин, демократизм кўпроқ бўлсин, уюшқоқлик ва интизом кўпроқ бўлсин. Ана шундагина биз қайта қуришни жадал юриштириб юбора оламиз, бутун ишимизга янги омиллар бахш эта оламиз.

Демократиялаш шароитида сиёсий системамиз барча бўғинларининг роли ортади. Халқ депутатлари Советлари жуда катта кучга эгадир, республикадаги халқ депутатлари Советларида 106 мингдан кўпроқ киши ишламоқда. Улар кўп минг кишилик активларга таяниб давлат, хўжалик ва маданий қурилишда фаол қатнашмоқдалар.

Омманинг революцион ижодкорлиги туфайли юзага келган халқ депутатлари Советлари халқнинг тўла ҳокимиятини амалга оширишда жуда катта имкониятларга эгадирлар. КПСС Марказий Комитети, СССР Олий Советининг Президиуми ва Министрлар Советининг бир қанча маълум қарорлари Советларнинг мустақиллиги ва активлигини оширишга, уларнинг меҳнаткашлар талаб ва эҳтиёжлари тўғрисидаги ғамхўрлигини кучайтиришга қаратилган. Бинобарин, ҳозир шу ҳуқуқларни тўла-тўкис амалга ошириш, вазифаларнинг эса бекаму-кўст бажарилишига эришиш, айниқса, муҳимдир.

Касаба союзлари республика меҳнаткашларининг шаҳар ва қишлоқдаги 6 миллиондан кўпроқ меҳнатчини ўз сафларида бирлаштириб турган энг оммавий ташкилотидир. Касаба союзларининг фаолият майдонини кенгайтириш, иш услуби ва методларини такомиллаштириш — демократиянинг янада кўпроқ таъсирчанлигига эришиш, ленинча бошқариш мактаби, хўжалик юритиш мактаби, коммунизм мактаби бўлмиш касаба союзларининг ролини ошириш демакдир.

3 миллиондан кўпроқ кишини бирлаштирувчи республика комсомол ташкилоти кўпгина ишларга ёшлик ғайрат-шижоатини, ўз ташаббусини бағишламоқда. Комсомоллар халқ хўжалигида, фан ва техникада, билим ва маданиятни эгаллашда ўзларини активроқ намоён этишлари керак. Ўз ота-боболарининг революцион иши муносиб ворисларини тарбиялаб етиштиришда республика партия ташкилотига ёрдам бериш — комсомолнинг асосий вазифасидир.

Бизда аҳолининг турли группалари манфаатларини ифодаловчи янги жамоат ташкилотлари — ветеранлар кенгашлари, хотин-қизлар кенгашлари ва шу кабилар пайдо бўлди. Уларнинг фаолиятига ўз вақтида йўл-йўриқ бериб туриш, республика олдида турган вазифаларни ҳал этишда ташаббускорликни ривожлантириш муҳимдир.

Маънавий-мафкуравий соҳадаги қайта қуриш жараёнини жадаллаштириш —замон талабидир. Октябрнинг 70 йиллигига бағишланган тантанали мажлисда «Революцион тозаланиш ва қайта тиклашга бўлган умидимиз шахсни, инсон омилини активлаштириш йўли билан социализмнинг жуда катта социал ресурсларини рўёбга чиқаришдан иборат», деб таъкидланди.

Мафкуравий иш турмуш талабларига муносиб бўлиши, обдон пишиб етилган масалаларга қаратилиши керак. Ҳозир Ер куррасида одамларнинг онги ва қалбига таъсир этиш учун олиб борилаётган курашдаги муваффақиятларимиз кўп жиҳатдан мана шунга боғлиқ бўлади. Айни шу боисдан ҳам одамларни ғоявий чиниқтириш, уларни юксак синфий ҳушёрлик, Ватанни ҳар қандай ҳамлалардан ҳимоя қилишга тайёргарлик руҳида тарбиялаш бутун партия фаолиятининг энг муҳим соҳаси бўлиб келди ва шундай бўлиб қолади. Турғунлик йиллари маънавий соҳага ҳам салбий таъсир ўтказганлиги учун шундай қилиш, айниқса, муҳимдир. Ижтимоий онгга вақтинчалик манфаатни кўзлаб иш тутиш, бепарволик ва мунофиқлик, ижобий ўзгаришлар мумкинлигига ишонмаслик иллатлари сингиб бора бошлаган эди. Сўз билан иш ўртасида катта тафовут вужудга келган эди. Руҳонийлар активлашган эди. Ғоявий-маънавий қадриятлар бирмунча обрўсизланиб қолган эди.

Шу сабабли инсонни маънавий жиҳатдан камол топтириш соҳасидаги кўп қиррали ишни тубдан яхшилаш зарур. Қайта қуриш учун жонкуярлик билан ишлайдиган, хўжасизликка, сансалорликка муросасиз талабчан кишилар керак. Унга коммунистик идеалларга бениҳоя садоқатли сиёсий жангчилар керак.

Кейинги вақтларда партия комитетлари ишга янгича ёндашиш усулларини қидирмоқдалар, агитация-пропаганда фаолияти турли формаларининг таъсирчанлигини оширишга интилмоқдалар. Сиёсий кунлар мунтазам равишда ўтказилмоқда. Ўқувчи ва тингловчиларнинг газеталарга, телекўрсатув ва радиоэшиттиришларга қизиқиши ошди.

Шундай бўлса-да, ҳозирча партия ўқувидаги, оғзаки сиёсий ва кўргазмали агитациядаги, пропагандадаги расмиятчилик ва насиҳатгўйликни тугатишга муваффақ бўлганимиз йўқ. Атеистик тарбиянинг таъсирчанлиги унчалик юқори эмас. Партия комитетлари идеология соҳасида ишловчи активларнинг ҳозирги ва келгусидаги тайёргарлиги самарадорлигини оширишлари зарур.

Демократиялаш, кенг ошкораликни таъминлаш давомида оммавий ахборот ва пропаганда воситалари, партия матбуоти зиммасига танқид ва ўз-ўзини танқидни ривожлантириш соҳасида, айниқса, масъулиятли вазифалар тушади. Ҳозир матбуотимиз қайта қуриш туфайли турмушнинг барча соҳаларида юзага келаётган янгилик, илғорлик куртакларини сезгирлик билан пайқаб олиши, улардан ҳаммани баҳраманд қилишга ёрдам бериши, айниқса, муҳимдир.

Омма орасида ленинча интернационализм руҳини бундан буён ҳам мустаҳкамлаш лозим. СССР халқларининг дўстлиги ва ҳамкорлиги биз учун муқаддас ишдир. Юбилей тадбирлари интернационал тарбияни янада кучайтиришга кўмаклашади. Украина ССР ва Иркутск областида Ўзбекистон ССР адабиёти ва санъати кунлари, СССР Халқ хўжалиги ютуқлари виставкасида Ўзбекистон кунлари ўтказилди. Ўз навбатида Украина ССР адабиёт ва санъат арбоблари Тошкентда бўлдилар. Туркманистон, Украина, Латвия рассомлари асарларининг виставкалари уюштирилди, «Театр ва замон» шиори остида совет театри арбобларининг учрашувини ўтказиш белгиланган. Ўзбекистон ва Болгария меҳнаткашлари ўртасидаги алоқалар кенгаймоқда, Македония билан ҳамкорлик мустаҳкамланмоқда. Афғонистоннинг шимолий вилоятлари оталиққа олинди.

Вазифа совет турмуш тарзини тарғиб қилиш самарадорлигини оширишдан, ёшларни ғоявий-сиёсий чиниқтиришни ҳарбий-ватанпарварлик руҳида тарбиялаш билан моҳирона қўшиб олиб боришдан иборат. Инсонда Ватан ҳимоячиси туйғуси ёшликдан шакллантирилиши керак. Шу мақсадда республикада партия ва комсомол ташкилотларининг Қизил Байроқ орденли Туркистон ҳарбий округи жангчилари билан ўзаро алоқалари йўлга қўйилди, бу жангчилар Совет Армиясининг шонли анъаналарини кўпайтирмоқдалар, Ватанимизнинг жанубий чегараларини ишончли равишда қўриқлаб турибдилар.

Афғонистонда ўт ичида синовдан ўтган йигитлар ҳақида алоҳида гапирмоқчиман. Биз улар ҳақида ғамхўрлик қилишимиз, уларни ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясига активроқ жалб этишимиз керак.

Лоқайд тарздаги эмас, балки бунёдкорлик тарзидаги интернационализмни шакллантириш муҳимдир. Қийинчиликлардан чўчимай, тўсиқларни енгиб, мамлакат манфаатлари йўлида ҳаракат қиладиган киши интернационалистдир. Республиканинг яхлит халқ хўжалик комплексига тобора кўпроқ ҳисса қўшаётганлиги— амалдаги интернационализмдир. Ишчилар синфининг миллий кадрларини янада мустаҳкамлаш ҳам, маънавий бойликлардан ўзаро баҳраманд бўлиш ҳам ва, албатта, икки тиллилик ҳам интернационализмдир. Ҳозир республикада «Рус тили» комплекс программаси ишлаб чиқилди. Бу программа барча ўқув юртларида ва меҳнат коллективларида оғишмай турмушга татбиқ этилишига эришиш керак.

Мактаблар ва олий ўқув юртлари ходимлари олдида янги вазифалар турибди. Улар сийқа андозалардан воз кечишлари лозим, ғоявий эътиқод, коммунистик ахлоқ—ёдлаб олинган иборалар эмас, балки ўзининг зарур фазилатлари бўлган чин гражданларни тарбиялашлари керак. Бу соҳада ҳам олға томон илдам ҳаракат қилиб, туб ўзгаришларга эришиш зарур.

Республика илм-фан ходимларидан умидимиз катта. Илмий-тадқиқот ишларининг натижадорлигини ошириш, халқ хўжалигини тубдан қайта қуроллантириш, агросаноат комплексини ва аввало, пахтачиликни интенсивлаш изига ўтказиш, ресурсларни тежайдиган, чиқитсиз жараёнларни жорий қилиш мақсадида илм-фаннинг имкониятларидан янада кенгроқ фойдаланишга эришиш муҳимдир.

Янги инсонни камол топтиришда ижтимоий фанларнинг роли бебаҳодир. Биз аҳоли кенг табақаларининг жамоат ишларига ва айниқса, ўтмишга қизиқиши ортиб бораётганлигини кўриб турибмиз. Бу эса халқнинг сиёсий ва айниқса, тарихий онгини шакллантирадиган ҳамма жиҳатларга жуда эътибор билан қарашни талаб қилади.

Давлатимизнинг тарихини хатолар ва янглишишлар занжиридан иборат деб тасаввур этиш мумкин эмас. Аммо воқеаларни вақтинчалик манфаатни кўзлаб бўяб кўрсатиш, тарихий жараёнда шахсларнинг ролини тўғри баҳоламаслик ҳам зарарлидир. Ўрта Осиё халқлари ва Ўзбекистон Компартияси фаолияти тарихининг бир қанча муҳим даврларини ёритишга ҳам кўп жиҳатдан янгича ёндашиш, «оқ саҳифалар»ни тўлдириш керак. Бунда тарихийлик ва ҳақиқат принципига қатъий амал қилиш, ўтмиш ва ҳозирги замоннинг ҳар қандай ҳодисаларига баҳо беришда аниқ дунёқараш позициясига амал қилиш муҳимдир.

Республиканинг маданий ҳаётида ҳам янги жараёнлар кучайиб бормоқда. Ижодий союзларнинг съездлари демократия вазиятида ўтди. Шу билан бирга маданият соҳасидаги янгиланиш жараёни осонликча ўтаётгани йўқ. Қайта қуриш ўч олиш учун важ бўла олмайди. Бу — бутун кучни жипслаштиришни талаб қиладиган қийин ва узоқ вақт давом этадиган ишдир. Партиявий таъсир мана шунга қаратилиши керак.

Республика партия ташкилоти зиёлиларимизнинг актив гражданлик ва социал позициясига умид қилади. Олимлар ва ихтирочилар, ёзувчилар ва журналистлар, рассомлар, артистлар, ўқитувчилар, маданият ва маориф турли соҳаларининг барча ходимлари қайта қуриш жонкуярлари бўлишлари керак. Ҳамма соҳада бўлганидек, маданий қурилишда ҳам ишга чинакам новаторлик билан ёндашадиган тиниб-тинчимас кишилар зарур.

Жамиятнинг маънавий муҳитини тозалаш—қайта қуришнинг мажбурий қисмидир. Талон-торожчиларга, порахўрларга, кўзбўямачиларга, ичкиликбозларга — қонунларни, социалистик турмуш нормаларини қўпол бузаётган барча шахсларга қарши шафқатсиз уруш эълон қилинди. Бу курашда бўшашувчиликка йўл қўйилмайди.

Омма билан моҳирона иш олиб бориш, уни эргаштириш, оммани ишонтириш, унинг онгига, психологиясига таъсир қилиш, одамларнинг кайфиятини сезгирлик билан пайқаб олиш, уларни қизиқтираётган саволларга жавоб қайтариш — энг қийин, Ленин неча марталаб таъкидлаганидек, энг муҳим ишдир.

Азиз ўртоқлар!

Барча совет кишилари қатори Ўзбекистон меҳнаткашлари ҳам биз ҳаммамиз Октябрь фарзандлари эканлигимиздан фахрланадилар. Ҳар биримиз юбилейни кутиб олар эканмиз, гарчи бир талай иш қилинган бўлса ҳам, келгусида катта ишлар қилиниши зарурлигини англаб турибмиз. Янги асосга таяниб янада юксакроқ марраларни эгаллаш, республиканинг умумиттифоқ бойлигига қўшаётган ҳиссасини кўпайтириш учун қайта қуриш жараёнини ривожлантириш ва чуқурлаштириш лозим.

«Улуғ революция ишининг, улуғ Ленин ишининг тақдири ҳозир бизнинг қўлимиздадир. Биз яна синаб кўрилмаган йўлдан бораяпмиз, — деб таъкидлади М. С. Горбачев. — Бу эса партия зиммасига, ҳаммамизнинг зиммамизга алоҳида масъулият юклайди».

Революция курашчилари барча авлодларининг бирлиги, партия билан халқнинг бирлиги — ғалабаларимизнинг гаровидир. Ҳозир ҳам одамларнинг ишлари ва режалари партиянинг революцион, новаторлик сиёсати унутилмас 1917 йилнинг руҳи ва анъаналари билан чамбарчас боғлиқдир.

Улуғ Октябрь ғоялари ва иши мангу яшайверсин!

Яшасин барча ғалабаларимизнинг илҳомчиси ва ташкилотчиси — Коммунистик партия!

Эртага мамлакатимиз, бутун тараққийпарвар инсоният Улуғ Октябрь социалистик революциясининг 70 йиллигини кенг нишонлайди.

Ана шу муносабат билан Улуғ байрам арафасида мухбиримиз инқилобнинг, халқларимиз бошига озодлик, бахт-саодат, дўстлик зиёсини сочган кунларнинг гувоҳи бўлган таниқли ижодкорлар, Социалистик Меҳнат Қаҳрамонлари УЙҒУН ва Комил ЯШИН билан учрашиб, улар билан ўша фараҳли дақиқалар, мамлакатимизда кечган инқилобий ўзгаришлар, бугунги қайта қуриш даврида олиб борилаётган ишлар ҳақида суҳбатлашди.

Комил ЯШИН,
Социалистик Меҳнат Қаҳрамони

ИЛҲОМИ МАНГУ

Бундан етмиш йил аввал Нева соҳилидаги шаҳарда порлаган инқилоб қуёшининг нури фақат Россиянигина эмас, олис-олислардаги эркка ташна ўлкаларни ҳам ёритган, «Аврора»нинг зулм қасрига отган ўқи гулдуроси Туркистонда ҳам эшитилган кунларни, гарчи ёш бўлсам-да, кўра олганим учун толеимдан миннатдорман.

«Подшо қулабди, ҳуррият бўлибди», деган хабарни эшитган оддий меҳнаткашларнинг кўчаларда бир-бирларини табриклаган, хурсандчиликдан митинглар ўтказган, севинчлари ичига сиғмаган кунлари шундоқ кўз ўнгимда. Ахир ўша кунларда инқилоб учун жонини берган андижонлик қаҳрамон революционерлар, кейинчалик асарларим қаҳрамонлари бўлган, Г. Билдин, А. Хўжаев, Қ. Жамилов, М. Алимов, А. Акбаров, А. Ҳусанбоев кабиларни, Турсуной, Нурхонларни, «Ҳужум», коллективлаштириш, маданий революция даврининг фидойиларини, Ватан уруши мардларини унутиб бўлармиди!

Биз Октябрнинг 70 йили ичида қийин ва шарафли йўлни, ҳали тарихда ўтилмаган жараённи босиб ўтдик. Шунинг учун ҳам КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари М. С. Горбачев ҳақли равишда Улуғ Октябрь байрамини фахрланиш, хотира, фикрлаш, келажакка назар мавриди, деб баҳолади. Бунда қилинган ишларгагина эмас, олдимизда турган вазифаларга ҳам эътибор қаратилди. Шулардан бири ёшлар тарбияси — уларга буюк инқилоб тарихий ғояларини теран сингдирмоқ, 70 йил мобайнида олиб борган курашимиз лавҳалари билан чуқур таништириш масаласидир. Бу вазифа, биринчи навбатда, маориф ва маданият ходимлари, ёзувчи ва санъаткорлар зиммасига тушади.

Маълумки, 70 йиллик тарихимизда адабиётимизнинг ҳам ўзига хос муносиб ўрни бор. Шу давр адабиётимиз тарихига назар ташласак, Ленин, инқилоб, халқлар дўстлиги, тинчлик каби мавзулар адабиётимизнинг кредоси бўлиб келганлигини кўрамиз. Ўзбек совет адабиётида Ҳамза, А. Қодирий, С. Айнийдан тортиб то ҳозирги авлодгача бу мавзуларда қалам тебратдилар ва асарлар яратмоқдалар.

Ленин ва инқилоб — бу абадий мавзулардир. Шунинг учун бу темаларга қанча мурожаат қилган сайин унинг янги-янги қирралари намоён бўлаверади. Чунки Улуғ Октябрь ғалабалари йўлида қўлда қурол билан курашган ва меҳнатда ажойиб қаҳрамонликлар кўрсатган инсонларнинг ишлари ҳар қанча мадҳ этишга арзигуликдир. Биринчи навбатда, бу ишларнинг барига бош бўлган улуғ доҳийнинг ўзи, унинг ўлкамизда Совет тузуми тантанаси йўлида жонбозликлар кўрсатган М. В. Фрунзе, В. В. Куйбишев сингари сафдошлари, большевиклардан С. Қосимхўжаев, Н. Хўжаев, Ф. Хўжаев, О. Бобожонов ва бошқа инқилоб жангчилари ҳақида ажойиб асарлар яратиш ишини сира ҳам кечиктириб бўлмайди. Чунки ўзбек совет адабиётида тарихий-революцион мавзуда яратилган асарлар ҳали ҳам етарли эмас...

Булардан ташқари, ижодкорларимиз олдида классик адабиётимизни чуқур ўрганиш, унинг қоронғу нуқталарини ёритиб бериш, бунинг учун эса адабиётимизни яхши тадқиқ этиш вазифалари турибди. Айни пайтда, мактабларда, ўқув юртларида ёшларимизни бой маданий меросимиз билан яқиндан таништириш учун араб орфографияси асосидаги эски ўзбек тилини ўргатишни йўлга қўйишимиз керак. Бундай проблемалар яна қанча!

Хуллас, Улуғ Октябрнинг байрами мангу давом этадиган байрамдир. У ҳаётимиз сингари мангу ва барқарордир. Биз ҳозирги кунда оқ олтиндан хирмонлар барпо этиш, саноат, илм-фан ва бошқа соҳаларда кўзланган марраларни эгаллаш учун фидокорона меҳнат билан банд эканмиз, Улуғ Октябрнинг ҳаётбахш илҳомини ҳар нафасда сезиб турибмиз!

ЗУЛФИЯ,
Социалистик Меҳнат Қаҳрамони

ЭРКИМИЗНИ АРДОҚЛАЙЛИК

БИЗ БАЙРАМ КУНЛАРИДА ҳам, бошқа пайтларда ҳам «Улуғ Октябрь социалистик революцияси аёлларимизга эрк берди», деган сўзларни кўп такрорлаймиз. Бу ҳақ такрор. Бугун Октябрь етмиш ёшда! Демак, аёлларимизнинг эркка эришганига ҳам, ҳур, бахт-саодатли бўлганига ҳам етмиш йил бўлдими? Йўқ, мен бу ҳурликнинг бўй-бастини жуда аниқ тасаввур қилиб турибман: у анча қадим... У анча кўргуликлар кўриб, орзу бўлиб, одамлар интилган ёрқин бир дунё бўлиб, жуда олис йўллардан одимлаб келяпти. Аёл тушунчаси инсон тушунчасидан айри эмас: аёл ҳам барча инсонлар янглиғ жуда қадим-қадимлардан эркка ташна бўлиб яшаган. Чунки унинг ҳам қалбида ҳаётнинг беқиёс нақши, эзгу тилаклари, кучли фикрлари, тилида сўзи бўлган. Шу нақши, шу кучи, шу сўзи билан одамлар орасида тўла бир толе билан яшагиси келган ва шундай яшаган аёллар ҳам бор.

Азизлар! Менинг бу гапларим бир қадар ғалатироқ, байрам кунларида айтиладиган гаплардан ўзгачароқ туюлиши мумкин: «Октябрдан олдин-а?» деган ажабланишларга сабаб бўлиши мумкин. Ҳа, олдин! Ўйлаб кўрайлик-чи?

Бизнинг маданий меросимизнинг энг гўзал, ўлмас намуналаридан бўлмиш «Алпомиш»даги Барчиной, «Ойгул билан Бахтиёр»даги Ойгул-чи?.. Ҳамид Олимжоннинг Гулойини-чи? (Мен унинг «Муқанна» драмаси қаҳрамонларидан бирини назарда тутаяпман). Ахир Гулойин ота-бобосидан қолган юртга кўз тикиб келган босқинчиларга қарши курашга қўшилиб, қилич кўтариб жангга кирмайдими? У:

Шунча йиллар оташгоҳга топиндим
Ва билмадим илоҳим ким, тангрим ким.
Қайғуси йўқ бирор кунни кўрмадим,
Бирор муддат мен бахтиёр бўлмадим.
Исинмадим оловига ҳеч қачон,
Еримадим, бўлолмадим чароғон.
Ўтинидан толеъларим шўр бўлдим,
Тутунидан икки кўзи кўр бўлдим.
Ихтиёрни берсанг, ота, менга сан,
Озодликка топинардим ёлғиз ман, —

дейди ва ёв тиғидан ҳалок бўлади. Нақадар ишончга, меҳрга, айни пайтда, нафратга тўла оташин жасур овоз бу! Мен худди шу овозда қадим-қадим ҳамжинсларимнинг ҳур қиёфаларини, жасур руҳларини кўраман.

Ахир, инсон маълум чегараларни синдириб, тўсиқларни бузгандагина фавқулодда кучини, истагини намоён эта олади. Бу имон, эътиқод, эркнинг сувратларидир.

Тарих йўлларини одимлаб яқинроққа келаверамиз.

Увайсий! Ўша ақлли, отинча, ўша оташин, ўша нолали шоираи даврон! У гарчи ўз замондошларининг аччиқ қисматлари, бахтсиз ҳаётларининг аянчли манзараларини фарёдли лавҳаларда чизиб:

Замона кулфатидан бу кўнгул доғ ўлди, доғ ўлди,
Бу чархи бемурувватдин кўнгул доғ ўлди, доғ ўлди...
...Фано мардумларининг сирридан ҳеч кимса йўқ огоҳ,
Қабиҳ гуфтор мардумдин кўнгул доғ ўлди, доғ ўлди.
Тўлубдур бағрим ичра жон мисоли ғунча, найлармен
Очилмай гулсифат ушбу кўнгул доғ ўлди, доғ ўлди, —

деб фиғон чекса ҳам, у менга забун, эзилган, заиф кимса бўлиб туюлмайди. Эркка ўта ташналик уни шу сўзларни айта олган дақиқаларда ҳурлантиргандай, жасоратга яқинлаштиргандай!

Бусиз шу қадар кучни шоира қаердан оларди, ахир?!

Нодирабегимнинг кўнгил дафтарини варақлайлик:

Тиласанг васл, ўт жаҳон ғамидин,
На жаҳон, балки жисму жондан кеч...
Бордур олам биноси ваҳму гумон,
Эй кўнгул, ваҳм ила гумондан кеч.

Бу сўзларни севиб севилган, муҳаббат, эркка эришган аёлгина битиши мумкин.

Мен «эрк» сўзини қайта-қайта тилга оларканман, бу ўтли сўз ортида жуда кўп сиймолар хаёлимда қад кўтаради:

Қандай озод этамиз ҳақни,
Қандай янги дунё қурамиз.
Танитамиз ўзнга халқни?
Нима қилсак, синмайди умид.
Ортга қайтар бой берилган пайт?!
Айт, эрксизлар нима қилсин, айт!?

Бу украина халқининг фарзанди, хаста жисми билан ўта соғ, ўта умидвор сўзлар айта олган Леся Украинкадир. Бу шоира менинг ёшлигимдан руҳимга йўлдош, аллақачонлар унинг шеърларидан таржималар қилганман, у шу қадар яқинки худди эгачимдай, сирдошимдай, унинг номини бир дарё меҳр ва ифтихор билан тилга оламан.

Мен бу аёлларнинг ҳамма-ҳаммасини ўз даврининг эркин аёллари, деб биламан. Чунки улар ўз имкониятларини, қалбларидаги куч-қудратларини юзага чиқарган аёллар.

Мен ўз яқинларим — шоираларни кўпроқ ёдга олдим. Аслида улар бирмиди, иккимиди? Йўқ, Гулойин ва Гулойимдай («Қирқ қиз» достони) қилич ушлаганлари, Тўмарисдай от миниб тенгсиз, аёвсиз жангга кирганлари қанча? Ҳеч бўлмаса, бешик қучиб айтган аллалари билан озодлик руҳини, эрк туйғусини гўдакларида сут билан сингдирганлари-чи?

Жуфти ҳалолини ёки кўз қораси ўғлини ҳурлик йўлидаги, озодлик йўлидаги, Ватан ҳимояси йўлидаги жангларга пичирлаб дуо ўқиб кузатганлар-чи? Бугунги қадди-басти баланд, улуғвор «Эрк» тушунчаси орқасида мен уларнинг барча-барчасини кўраман...

Айни пайтда, замондошларимнинг улуғвор эрки, бахту саодатини, баркамол сумбатини кўриб, бағрим яйрайди ва Жаҳон отин Увайсийга бағишланган шеъримнинг шу бандларини такрорлагим келади:

СУРАТДА: Зулфия ва ЎзФА мухбир аъзоси Раҳима Аминова

Аё дўстлар, бу не даврон, кўнгил тоғ ўлди, тоғ ўлди,
Асрлик зулм уйи вайрон, кўнгул тоғ ўлди, тоғ ўлди,
Улус обод, ҳама шодон, кўнгул тоғ ўлди, тоғ ўлди,
Ки ҳайрат ҳам ўзи ҳайрон, кўнгул тоғ ўлди, тоғ ўлди,
Бу янглиғ бахт-саодатдан кўнгул тоғ ўлди, тоғ ўлди,
Ажаб камёб бу қисматдан кўнгул тоғ ўлди, тоғ ўлди...

Мен юқорида эрк туйғуси умуман ҳамманинг, шу жумладан, аёлнинг мислсиз имкониятларини юзага чиқаришини айтган эдим. Бугун биз шундай имкониятга эгамиз. Меҳнат қиламиз, ўқиймиз, орзуларимизнинг ҳаммасини рўёбга чиқаришда имконлимиз, энг муҳими тўла, тенг овозли гражданлармиз.

Бугунги кунда кўпмиллатли совет адабиёти майдонида эркаклар билан басма-бас қалам тебратиб, эркинликни тўла намоён этаётган тенгдошларим, қизларим номини фахр билан тилга олишим мумкин эди. Лекин уларнинг ҳаммасини санаб бўлармиди! Чунки улар ҳам, ҳаётимизнинг ҳамма соҳасидаги каби, ўз меҳнатлари, имкониятлари билан номларини нурлантириб, шуҳратлантириб яшамоқдалар...

Лекин эрк, эркинлик ҳақида яна ўйлаб кетаман. Эркни ҳамма вақт ҳам авайлаяпмизми, унинг юзини қизартирмаяпмизми?

Эркни — мутеликка қурбон қилмаяпмизми? Мен жуда кўп аёллар билан ҳамсуҳбат бўламан ва баъзан «Мутеликлар бағрида ҳурлар яшагандай, ҳурликлар, эркинликлар бағрида мутеликлар яшамаяптимикан?» деб ўйлаб қоламан. Балки шодиёна, бундай мўътабар кунларда бу ҳақда фикр юритиш ўринсиздир?

Йўқ, менингча, «эрк» дегани бу соябон эмаски, унинг панасига кириб ёмғирдан паноҳ топса...

Эрк эркинлик дегани, менингча байроқ, у ҳар дақиқа ўзи учун фидойиликни талаб этади. Сингилларимиз, қизларимиздан мактублар оламан. Уларда «Мени севмаган кишимга турмушга беришяпти...» ёхуд «эрим хўрлаяпти», ёки «ўз касбим бўйича иш беришмаяпти...» тарзидаги нолалар бўлади. Мен уларга: «Сингилжонларим, қизларим, ахир мактабда ўқидинг, ҳақ-ҳуқуқингни биласан, олий фармон билан муҳрлаб берилган «Конституциянг бор, қолаверса тилингда сўзинг бор, нега ҳақингни талаб қилмайсан, нима, сени тинглайдиган одам, идоралар йўқми? Бор!» — дегим келади.

Баъзан, рости, шундайларга раҳмим эмас, қаҳрим келади. Ахир, инсоният дунёда энг кучли жонзод-ку. Нега биз ҳамон қизларимизни тобеъ руҳда тарбиялашга интиламиз. Тўғри, мен уларни андишасиз, ўзбилармон қилиб тарбиялаш тарафдори эмасман, аммо журъатли турмушнинг оғир-енгилига ақл-идрок билан дош берадиган, курашиб, ишонтириб, ўз тилагига етиб яшайдиган кишилар бўлиб ҳаётга киришларини истайман.

Мени мутеликнинг яна бир кўриниши қийнайди. Бу ўз ихтиёри билан бўлган мутеликки, бунга зинҳор чидаб бўлмайди. Бу мутелик бойликка ҳирс қўйиб, унга қарам бўлиб қолишлик. Шу бойлик деб инсофни унутиш, инсонни унутиш... Шуҳратга мутелик, мансабга мутелик... Бу қарамликларнинг ҳаммаси аёлга берилган чинакам улкан эркинлик тушунчасини тобора майдалаб, ютиб юборади, соф ҳурлик, кишини ҳамма эзгу ишларга қодир этадиган эркинлик жо бўлган қалбларга лойқа ҳиссиётларни олиб киради, эрк эса кичрайиб, заифлашиб боради. Шундай қилиб, неча юз йиллар орзуларда ниш уриб, оқибат замонамизда ҳар бир кишининг бедахл мулки бўлган эркинлик туйғуси хира тортиб, ўтмас бўлиб қолганини сезмайдилар. «Ўз эркига қўйиб беришди-да, йўлдан адашди», тарзидаги гапларни эшитсам, дилим оғрийди. «Эрк» — бу қутлуғ сўз. «Менга эрк берилган экан», деб уни суиистеъмол қилиш нонни тепкилагандай қабиҳликдир...

МЕН АНЧА ОЛИСЛАДИМ, гапни узоқдан бошладим. Аслида Улуғ Октябрнинг жуда кўп йўл босган, лекин жуда гўзал, жуда қадрдон фарзанди — эркни қалбимда шундай туйиб турибман. Ундан таралаётган жонбахш туйғу бутун-бутун вужудимни жунбушга келтиради. Танамда кучим ошгандай, кўзим, дилим равшанлашгандай бўлади.

Азизларим! Бундай катта дунёга бергусиз мўътабар байрамимиз билан муборакбод этарканман, шу ҳиссиёт ҳеч бир юракни тарк этмасин, ҳар бир киши қалби мулкининг энг катта, муҳим бойлиги бўлиб қолишини истайман.

УЙҒУН,
Социалистик Меҳнат Қаҳрамони

ҲАЁТ—ЯНГИЛАНИШЛАР ДЕМАК

Туркистоннинг чекка қишлоқларидан бири, мен таваллуд топган Марки инқилобгача ташқи олам билан шундай боғланганди: бу ерда ҳар йили айни пишиқчилик пайтида бирор хонлик ёки бекликдан сарбозлар пайдо бўлар ва барча нарсаларни шип-шийдам қилиб йиғиштириб кетарди. Уларнинг қораси ўчиши билан Оқ пошшоликдан солиқчилар келишиб одамлардан қолган нарсаларини тортиб олишар, солиқни тўламаганларни эса ё турмага, ё мардикорликка ҳайдардилар. Маркилик деҳқонлар ана шундай қилиб, бошқаларни тўйдиришардию ўзлари оч-яланғоч қолаверардилар. Улар ташқи оламдан келадиган ёмон хабарлардан юрак олдириб қўйишганди.

Бу ҳол 1917 йилгача давом этди. Ўша йили эрта баҳорда қишлоғимизга ташқи оламдан биринчи марта хушхабар етиб келди: «Николай пошшо тахтдан қулабди!» Кейин сал ўтмай ҳуррият деган гаплар тарқалди. «Ленин деган янги пошшо бўлибди, у жуда катта одам эмиш, камбағалларнинг бошини силаётганмиш!»

Инқилобнинг хушхабарини одамлар шундай хуррамлик билан кутиб олишганди. Унинг ўзи эса қишлоғимизга сал кейинроқ Ер тўғрисидаги декрет билан кириб келди. Деҳқонга ер тегди. Бу деҳқон ҳаётида буюк инқилоб эди. Ўшанда баъзиларнинг қувончдан энтикиб йиғлаганини ҳам кўрганман.., Инқилоб ўшанда битта Менинг қишлоғимдагина эмас, деярли ҳамма қишлоқларда шундай бошланганини эндиликда ҳеч кимга сир эмас.

Инқилоб шабадаси менинг тақдиримда ҳам улкан ўзгаришлар ясади. Самарқанд ҳаёти, билим юртидаги сабоқлар онгимни ўстирди. Октябрнинг асосий мазмуни янги турмушни бунёд этишдан иборат эди. Шунинг учун ҳар куни бирор соҳада янгилик бўй кўрсатар, ҳаёт ҳар бир одамдай, ҳатто энг оми кишилардан ҳам жонкуярлик, қайноқ фаолият талаб қиларди. Шу тариқа инқилобнинг ўз қаҳрамонлари, фидойилари пайдо бўлдилар. Уларнинг кўпчилигини ҳамон яхши эслайман....

Бундай буюк яратувчилик пайтида жим туриш мумкин эмас эди. Ўша пайтдаги фикр-ўйларим 1929 йилда нашр этилган «Баҳор севинчлари» илк шеърий тўпламимда ўз ифодасини топган. Бугунги кундан туриб ўша пайтда яратган шеърларимга назар ташлар эканман, улар гарчи юксак талаблар даражасида бўлмаса-да, унда давр руҳи аксини топганлигидан қувонаман. «Ленин» деб номланган кичкина поэмам эса доҳий ҳақидаги бор ҳақиқатни халқимизга етказиш истагидан туғилгандир.

Мендан кўпинча табиат ҳақида, айниқса баҳор ҳақида кўп ёзасиз, деб сўраб қолишади. Назаримда, Ленин ва инқилоб баҳорга менгзайди. Улар ҳам худди баҳор заминда буюк ўзгаришлар ясагани каби инсоният, барча халқлар қалбида янгиланишлар фаслини бошлаб берди. Бу янгиланишлар ҳозиргача давом этмоқда. Демак, инқилоб давом этмоқда.

Булар ҳақида КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари М. С. Горбачев улуғ байрамимиз муносабати билан қилган «Октябрь ва қайта қуриш: революция давом этмоқда» докладида мамлакатимизнинг бутун тақдирини ёрқин характерлаб берди.

Бугунги кунда ҳам қайта қуриш орқали революция иши, янгиланишлар давом этмоқда. «Революцион матонат қуролини мукаммал эгаллаб олиш маҳорати ҳозир ҳам ниҳоятда зарурдир. Бундай матонат жойида ўтириш ёки оқимга қараб сузишдан иборат эмас. Бу — вазиятга реалистик баҳо бериш, қийинчиликлар олдида чекинмаслик, ваҳима қилмаслик, муваффақиятлардан ҳам, муваффақиятсизликлардан ҳам ўзини йўқотиб қўймаслик қобилияти— ҳар кун, ҳар соатда қизғин ва собитқадам меҳнат қилиш, ҳамма жойда ва ҳар ишда ҳаётнинг ўзи ўртага қўяётган энг мақбул ечимларни топиб, амалга ошира билиш қобилиятидир», деган эди М. С. Горбачев.

Мен шуларни қайта-қайта ўқир эканман, муборак айём кунларида минглаб эгатларга сочилган пахтакор халқим ҳақида ҳам ўйлайман. Унинг қаҳрамонликлари, шижоатли меҳнати ҳар қандай ҳурматга лойиқ. У оқ олтинни, рисқи-рўзини далада қолдирмайди. Байрам ҳам унинг қалбида меҳнат завқини кучайтиради. Бунга ишончим комил. Лекин мен, айни пайтда, бошқа нарса ҳақида ҳам ўйлаб қоламан. Бугун биз атом асрида яшамоқдамиз, 70 йиллик тараққиёт бизни заминдан фазогача кўтарди. Инсон эндиликда фақат планетамиз тақдиринигина эмас, космос, само тақдири ҳақида ҳам фикр юритадиган бўлиб қолди. Ҳозир фан, минглаб техника инсон хизматида. Бас, шундай экан, биз бундай даврда оддий пахтакор меҳнатини енгиллаштиришда оқсаб қолмаётибмизми? Ахир уларни қишин-ёзин далада қишлатмайдиган, шодиёна байрамларда тўйлатадиган кунларга етказиш учун яна инқилобий янгиланишлар қилиш фурсати етмадимикан?

Олдимизда бундан бошқа қанча проблемалар кўндаланг турибди. Оролни асраш, ерни ардоқлаш, табиатни, экологияни сақлаб қолиш каби қатор-қатор масалалар борки, булар ҳаммадан жонкуярликни талаб қилади.

Мен хаёлан яна она қишлоғимга қайтаман. Унинг инқилоб арафасидаги ва ҳозирги қиёфасини, одамларини кўз олдимга келтирар эканман, муваффақиятларнинг ҳаммаси инқилоб шарофатидан эканлиги учун қайта-қайта шукрона айтаман.

Сулаймон РАҲМОН

ИНҚИЛОБГА ҚАСИДА

Мангу тирикликнинг шеваси турғун —
замонлар карвонин теваси юрғун:
етмиш йил порлабди, инқилоб боис,
менинг жон ўзбегим манглайида кун.

Инқилоб, биз сени қон бериб олдик,
сифат бериб олдик, сон бериб олдик;
амирларни бердик, хонларни бердик —
ёмонларни бердик, жон бериб олдик.

Марксга менгзайди сувратинг сенинг,
Ленинга ўхшайди сийратинг сенинг,
босдинг ғолибона етмиш чўнг қадам —
халқлар уррасидан ғайратинг сенинг.

Сен келиб, тангу тор олам кенг бўлди,
тил — бурро, кўз — ўткир, қулоқ динг бўлди,
оқпошшо зулмидан қадди дол халқим
барча тенг ёр-дўстлар ичра тенг бўлди.

Инқилоб, сен бизга ҳар онда зарур,
зарур бўлганидай ҳар жонга сурур,
зарур бўлганидай оламга офтоб,
зарур бўлганидай инсонга шуур;

Дарахтларга — япроқ, меваларга — тот,
булутларга — чақмоқ, чавандозга — от,
яланғочга — либос, оч-наҳорга — нон
ва зарур бўлгандай қушларга қанот...

Байрамсан, бу кун эл, ҳайкал, ҳайкал-да кутар,
нажот бўл, Орол-да, Байкал-да кутар,
ким — байроқ кўтариб, кимдир — гул ушлаб...
менинг жон диёрим пайкалда кутар.

Инқилоб, сен — эркнинг асл отисан,
ҳар дилнинг энг ёруғ музофотисан,
одамнинг одамга нажоти — ўзинг,
одамнинг одамга мукофотисан!..

БАЙРАМ АСАРЛАРИ

М. Горький номидаги Тошкент Давлат академик рус драма театри яқинда ўзининг янги мавсумини бошлади. Бу ҳақда театр адабий эмакдоши Наталья ГОЛОВАНОВА жамоатчи мухбиримиз Р. НУЪМОНОВга қуйидагиларни гапириб берди:

— Театримизнинг янги мавсуми Улуғ Октябрь Социалистик революциясининг 70 йиллиги нишонланаётган кунлар арафасида очилди. Шунинг учун ҳам мавсумимизни юбилей спектаклимиз — Михаил Шатровнинг «Виждон диктатураси» асари билан бошладик.

Репертуаримиз янги-янги асарлар билан бойиди. Эртага, дам олиш куни Владлен Дозорцевнинг «Нотаниш ҳамроҳ билан нонушта» асари намойиш этилади. Бу ҳам янги асарларимиздан биридир. Унинг премьераси москвалик томошабинлар ҳузурида бўлиб ўтди. Бундан кейинги премьера навбати— режиссёр А. Кузин саҳналаштирган «Фаришталар билан ўйнашманг» музикали асарига.

Ёзги гастроллар давомида театр танқидчилари томонидан репертуаримизда ўзбек драматургларининг замонавий мавзудаги асарлари йўқлиги қайта-қайта таъкидланди. Бу танқиддан хулоса чиқарган ҳолда Жасур Исҳоқов ва Элёр Эшмуҳамедовнинг «Танқиддан холи зона» асари саҳналаштирилмоқда. Унда ҳаётимизда учраб турадиган салбий ҳолатлар танқид остига олинади ва уларнинг келиб чиқиш сабаблари тадқиқ этилади.

Театримиз планида А. Грибоедовнинг «Ақллилик балоси» ва Эрдманнинг «Ўз жонига қасд қилиш» асарлари бор. Бу асарларни А. Н. Островский номидаги Тошкент Театр ва рассомлик санъати институтида сабоқ олаётган ёш режиссёрлар саҳналаштирадилар. Шу ойнинг иккинчи ярмида юқоридаги институтда таълим олаётган жазоирлик талаба Ҳабиб Бухолиф саҳнага қўйган А. Гельманнинг «Курси» асари томошабинларга тақдим этилади.

Театримиз шу кунларда Кемерово шаҳрида бўлиб ўтадиган совет драматургияси фестивалига қатнашиш учун таклифнома олди. Фестивалга В. Шукшиннинг «Хўроз уч қичқиргунча» асари билан бормоқчимиз.

Суратда: «Виждон диктатураси» спектаклидан кўриниш.

Р. ШАРИПОВ фотоси

«ХЕВА ОРДЕНИ»

Улуғ Октябрнинг 70 йиллигига бағишлаб Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон ССР Давлат академик Катта театрида композитор Рустам Абдуллаевнинг «Хева ордени» опера-хроникаси премьераси бўлиб ўтди. Либретто муаллифлари Э. Самандаров ва Ф. Сафаров. Дирижёр — СССР халқ артисти Д. Абдураҳмонова. Саҳналаштирувчи режиссёр Ўзбекистон ССР халқ артисти Ф. Сафаров, рассом СССР Давлат мукофоти лауреати Г. Брим. Балетмейстер — СССР халқ артисти Галия Измойлова.

Асосий ролларни республикада хизмат кўрсатган артистлар Т. Ҳусанов, А. Бозоров, М. Мошаев, А. Самандаров ва бошқалар ижро этяптилар.

Операда Улуғ Октябрь Социалистик революцияси йилларида Хева меҳнаткашларининг доҳиймиз В. И. Ленин ҳузурига бориши, ундан революцион кўрсатмалар олиши ва Хоразм халқининг озодлик учун кураши акс эттирилган.

Суратда спектаклдан кўриниш

С. МАҲКАМОВ фотоси

НАЗАРМАТ — 70 ЁШДА

Ҳурматли Назармат Эгамназаров!

Сизни туғилган кунингизга 70 йил тўлиши муносабати билан қутлаймиз.

Сиз бундан роса 70 йил бурун, Улуғ Октябрь социалистик революцияси ғалаба қилган кун Тожикистоннинг Нов қишлоғида камбағал деҳқон оиласида дунёга келдингиз. Самарқанд дорилфунунида таҳсил кўрдингиз.

1941 йил баҳорида Сизнинг биринчи шеърий китобингиз «Ёшлик қувончи» нашр қилинди. Шундан кейин «Яшил далалар», «Сир бўйи», «Нур бўйи», «Тоғдаги гулханлар», «Мангу олов», «Достонлар», «Йўллар ва гуллар» каби тўпламларингиз билан китобхонларни хушнуд этдингиз.

Улуғ Ватан уруши йилларида эса жанг майдонида жасорат кўрсатиб бир қўлда қурол, бир қўлда қалам тутиб она-Ватанимизни ҳимоя этдингиз. Ўша йиллар жанг қилган қаҳрамонлар ҳақидаги «Қирғоқдаги жанг», «Бургут йўли», «Оловли тонг» каби китобларингиз дунёга келди.

Сиз таржимонлик соҳасида ҳам шарафли ишлар қилдингиз. Бедилнинг «Комде ва Мудан», Жомийнинг «Юсуф ва Зулайҳо», М. Турсунзоданинг «Гангдан Кремлга», Хисрав Деҳлавийнинг «Мажнун ва Лайли», Миршакарнинг «Олтин қишлоқ» ва бошқа асарларни ўзбек тилига ағдариб, қардош халқлар орасидаги дўстлик ва биродарлик ривожига муносиб ҳисса қўшдингиз.

Кўксингизни безаб турган II-даражали Улуғ Ватан уруши, «Қизил Юлдуз» ордени ва медаллар ўзбек совет адабиётини ривожлантиришдаги хизматларингизни натижасидир. Сиз Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Фахрий ёрлиқларига ҳам сазовор бўлгансиз.

Қадрли Назармат Эгамназарович! Муборак 70 ёшингиз билан яна бир бор табриклаймиз. Сизга мустаҳкам соғлиқ, узоқ умр тилаймиз.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ ПРАВЛЕНИЕСИ ПРЕЗИДИУМИ

КЎПОВОЗЛИ МУСИҚА РИВОЖИ

ЎЗБЕКИСТОН РАДИОСИ қошида 1927 йили Юнус Ражабий раҳбарлигида халқ чолғу асбоблари ансамбли тузилди. Бу ижодий коллективнинг ташкил этилиши Ўзбекистонда музика маданиятининг ривожида катта аҳамиятга эга бўлди. Ансамблда миллий мусиқамиз сирларини яхши билган машҳур созанда Домла Ҳалимибодов, атоқли ашулачи Мулла Тўйчи Тошмуҳамедов таклиф этилдилар. Илк чиқишлари биланоқ санъат мухлислари эътиборини қозонган ансамбль репертуарида партия ва Ватан, муҳаббат, садоқат ва вафо, қаҳрамонлик мавзуидаги асарлар бор эди. Ансамбль асосини диатоник чолғу асбоблари ташкил қиларди. Оркестрнинг товушқатори сон жиҳатдан чекланган бўлиб, бу чолғу асбобларида жаҳон классик композиторлари ва қардош халқлар куй-қўшиқларини ижро этиш қийин эди. Шунинг учун устоз Ю. Ражабий халқ чолғу асбобларини яратаётган моҳир усталар ва созандалар билан ҳамкорликда чолғу асбобларини қайта ишлашга киришди. Бу ишда таниқли рус музикашунос олимлари В. А. Успенский, Н. Н. Миронов фаол қатнашдилар. Самарқанд шаҳридаги музика ва хореография илмий текшириш институтида халқ чолғу асбоблари илмий асосда ўрганила бошланди. Тўғриси, илк бор қайта ишланган созлар халқ ижрочиларини ҳам, усталарни ҳам унчалик қониқтирмади. Изланишни давом эттиришга тўғри келди. Фақатгина 1934 йилда музикашунос олим, дирижёр ва педагог Ашот Петросянц раҳбарлигидаги бир гуруҳ соз усталари ва халқ созандалари томонидан олиб борилган изланишлар қониқарли натижа берди. Чолғу асбоблари устаси Усмон Зуфаров бу борада яхши ташаббус кўрсатди. Натижада хиллик билан ўн икки пардали овозга риоя қилувчи янги чолғу асбоблари вужудга келди. Асрлар бўйи садо таратиб келаётган най, қўшнай, сурнай, чанг, рубоб, дутор, танбур, сато, уд, ғижжак, доира билан бир тилдаги фарқ қиладиган, барча пардаларда садо бера оладиган янги чолғу асбоблари яратила бошланди. Натижада нота билан чала оладиган оркестр ва ансамбль коллективларини тузиш имкони яратилди. Шу даврда республикамизда бир қатор кўп овозли халқ чолғу асбоблари ансамбллари ва оркестрлари пайдо бўлди. Ўзбекистон радиоси қошидаги халқ чолғу асбоблари ансамбли асосида янги оркестр тузилди ва у ўз ишини муваффақият билан бошлади. Оркестрга устоз Юнус Ражабий раҳбарлик қилди.

Оркестрнинг тез орада халқ ўртасида танилишида моҳир созанда ва бастакорлардан Саидкон Калонов, Набижон Ҳасанов, Фахриддин Содиқов, Комилжон Жабборов, Ғанижон Тошматов, Ориф Қосимов, Турғун Алиматов ва бошқаларнинг хизматлари катта бўлди. Улар ижро этиш билан биргаликда оркестр репертуарининг бойишига ҳам сезиларли ҳисса қўшдилар. К. Жабборовнинг «Диёримсан», «Лолахон», С. Калоновнинг «Чевар қизлар», «Ватан таронаси», Н. Ҳасановнинг «Москвам бор», «Бор бўлсин тинчлик», Ғ. Тошматовнинг «Кезарман», «Соғиниб», Ф. Содиқовнинг «Ватан марши», «Ўзбекча вальс» каби асарлари халқимиз томонидан севиб тингланадиган қўшиқ ва куйларга айланди.

Оркестр репертуарини бойитишда ўзбек музика фольклорининг билимдони Ю. Ражабийнинг хизматлари алоҳидадир. Устознинг Б. Бровцин билан биргаликда яратган «Фарғона сюитаси» асари музика ихлосмандлари томонидан зўр қизиқиш билан кутиб олинди. Ю. Ражабий оркестрдаги талантли ёшлар билан алоҳида иш олиб борди. Қобилиятли ёш созанда ва хонандалар устоз санъаткорларнинг ижрочилик услубларини ўрганиб, санъатимизни янги ифода воситалари, янги ижрочилик йўллари билан бойитдилар. Бу йўл музикачилигимизда ўзига хос мактаб бўлди.

Олтмишинчи йилларда 80-йилларнинг бошларигача оркестрга Ўзбекистон ССР халқ артисти, композитор Дони Зокиров бош дирижёр ва бадиий раҳбарлик қилди. Оркестрнинг репертуарини бойитиш ва унинг ижрочилик йўлини шакллантиришда Д. Зокировнинг хизматлари каттадир. Унинг оркестр учун яратган 4 сюита («Болалар сюитаси», «Ўзбек рапсодияси»), М. Қориев шеъри асосида яратган «Ленин даҳоси» кантатаси, «Қарши чўли гуллари» вокал сюитаси (Ў. Рашид шеъри) ва бошқа асарлари ҳам халқимиз орасида оммалашиб кетди. Бу асарлар кўповозли оркестр ижроси учун ёзилган.

Оркестр композиторлардан Мухтор Ашрафий, Собир Бобоев, Мутал Бурҳонов, Сайфи Жалил, Сергей Варелас, Фаттох Назаров, Борис Гиенко, Хайри Изомов, Мардон Насимов, Тўлқин Тошматов, Қаҳрамон Комилов, Фарҳод Алимов ва бошқа кўпгина ижодкорларнинг асарларини радио магнит лентаparams ёзди.

Оркестрнинг кундалик иш фаолиятини бошқаришда унга дирижёр сифатида Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган санъат арбоби, таниқли композитор Хайри Изомов ва республикада хизмат кўрсатган артист Убайдулла Абдуллаев яқиндан ёрдам беришди. Ҳозирги кунда ижодий коллективга композитор Мустафо Бафоев бошчилик қилмоқда. У айни пайтда оркестрнинг бош дирижёри ҳамдир. Фазлиддин Юнусов ҳамда Жўра Шукуров оркестр дирижёрлари вазифасини бажаришмоқда.

Оркестр концертларида яккахон қўшиқчилар — Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артислар Малоҳат Дадабоева, Ҳадия Юсупова, Турсунбой Ҳусанов, солистлар Валижон Абдуллаев, Ҳуррият Исроилова, созанда-солистлар Тоҳир Ражабов (қашқар рубоби чалувчи), Ҳалимжон Жўраев (найчи), Қаҳрамон Комилов (ғижжакчи), Абдусалом Муталов (чангчи) ва бошқалар ижрочилик маҳоратларини намойиш этиб, санъат ихлосмандларининг эътиборини қозониб келмоқдалар. Кекса созандалар ўрнига, олий маълумотли, талантли ёш созандалар келаётир. Бу эса коллективнинг ижрочилик маҳоратини янада кенг қулоч ёйдириш имконини бермоқда. Оркестр ижросида янги композиторлар асарлари, партия ва совет композиторларининг дурдона асарлари — увертюралар, концертлар, сюиталар, балладалар, қўшиқлар жарангламоқда.

ЛЕКИН ЭНДИЛИКДА халқ чолғу асбоблари оркестрининг кўповозли мусиқа асарларини тарғиб қилишдаги фаолияти давр талаби даражасида эмаслиги сезилиб қолмоқда. Концертлар пайтида томоша залларида бўш ўринлар кўплиги фикримизнинг далилидир. Шунингдек, репертуарнинг деярли учдан икки қисмини қўшиқ ташкил қилаяпти. Сўнгги йилларда халқ чолғу асбобларини реконструкция қилиш ишлари ҳам сустлашди. Натижада оркестрда сурнай ўрнига габой, бас-кларнет ва контрабас, ғижжаклар ўрнига виолончель ва бошқа симфоник оркестр созлари одат тусига кирмоқда. Сабаби, айрим созларнинг имкониятлари созандаларни қониқтирмаяпти. Бу эса халқ чолғуларини такомиллаштириш ишини давом эттиришга ғов бўлаяпти. Қолаверса, симфоник оркестр созлари билан ижро этилган куйларимизда миллий руҳ бирмунча йўқолиб бормоқда. Ўзбек совет музика маданиятини юксалтиришда муҳим роль ўйнаб келаётган мазкур оркестр бу сингари муаммоларни ҳал этишда қатъият ва фаоллик кўрсатишига ишончимиз комил.

Рустам ХЎЖАЕВ,
Тошкент Давлат консерваториясн халқ чолғу асбоблари оркестри дирижёрлиги кафедрасининг мудири

Ҳалима НОСИРОВА,
СССР халқ артисти

ЁЛҚИНЛАР

Менинг отам, Муҳаммад Носир Мавлавий инқилобдан аввалги илмли кишилардан бири бўлиб, Муқимий, Завқий билан яқин дўст эди. У шеърлар ёзган, танбур чертган, яхшигина овози ҳам бўлган. Завқий билан маҳсидўзлик қилган. Завқийни ҳақиқатни ёқловчи, меҳнаткаш халқ ҳаётини эркин ифодаловчи чуқур мазмунли шеърлари учун қаттиқ жазолайдилар. Отам бошига оғир кунлар тушади. У вафот этгач онам икки қизи ва ўғлини ёнига олиб Тоғлиқ қишлоғидан Қўқондаги Янги чорсуга кўчиб келади. Бу ерда у хотин-қизлар бўлимига — Тўрахон аяга учрайди. Отам бизларга ҳам илм ўргатган эди. Шу сабабли опам Тожихон Шодиевага котиба бўлди. Мен укам билан болалар интернатида (1921—22-йилларда 5-қизлар интернатига айлантирилди) ўқий бошладик. Онам кейинчалик ипак фабрикасига ишга кирди. У 20-йилларда партияга ўтиб, фабриканинг энг кучли ишчиларидан бўлиб етишди. Онам уч юздан ортиқ паранжи ташлаш ҳаракатига қатнашди. Унинг қўрқмаслигига, довюраклигига ҳамма ҳайрон қоларди. 1937 йилга қадар шу йўлда тинмай кураш олиб борди. Мен интернатда ўқиб юрган пайтларимда катта мажлисларда сочимга лента тақиб рус тилида ашулалар айтиб қатнашардим. Шу сабабли инқилобчилар назарига тушганман. 1923 йилда Собира Холдорова мен билан Ҳакима Хўжаевани паранжига ўраб, Тошкентга олиб келди. Тошкентдаги хотин-қизлар билим юртида ўқий бошладик. У ерда тўгарак бор эди. Тўгаракка Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий, Али Ардобус ва Миронов раҳбарлик қилар эдилар. Менинг кичкина чирманда чалиб ашула айтишимни кўрган билим юрти директори Саодатхоним алоҳида эътибор бериб, пианино ўргата бошлади. У бой оила қизи бўлиб, ўз отасига қарши курашди. Бой ҳам, камбағал ҳам бўлмасин деган ақидага амал қиларди. Ҳамза ва Али Ардобус бизни ҳар ҳафтада келиб текшириб туришарди.

Мени 1924 йилда Бокуга ўқишга жўнатишди. Театр техникумида таълим ола бошладим. Ўқишни тугатиб Ўзбекистон бўйлаб сафарга чиқдик. Мен «Ойдин»да Гултакин, «Талабалар ўйини»да Қамархоним, «Аршин мол олон» да Гулчеҳрани ўйнардим.

Ўша оғир йилларда эркаклар билан бир қаторда хотин-қизлар ҳам кўкрагини қалқон қилиб, Ватан, халқ тинчлиги учун курашдилар. Тўрахон ая, Собира Холдорова, Хосият опа, Жаҳон опа сингари ўнлаб хотин-қизлар шу йўлда ҳалок бўлишди. Қанчалик қийин бўлмасин, у даврлар ўтиб кетди. Ҳозирда хотин-қизларимиздан ҳам фан докторлари, шоиралар, инженерлар етишиб чиқди. Мен буларни барисини инқилобнинг меваси деб биламан. Инқилоб нури барқ урган жойда тинчлик, бахт-саодат барқарор!

Республика Киночилар уйида Улуғ Октябрнинг 70 йиллигига бағишлаб «Ҳаёт мазмуни» бадиий фильмининг премьераси бўлиб ўтди. Мазкур фильм Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари, оташин коммунист Усмон Юсуповнинг ҳаёт ва ижод йўли ҳақида. Шунингдек, фильмда У. Юсупов раҳбарлик қилган йиллардаги Ўзбекистон ҳаёти ҳам кенг ўрин олган. Фильм сценарийсини Р. Фаталиев ёзган. Режиссёр Д. Салимов, оператор Ҳ. Файзиев. Фильмдаги бош қаҳрамон У. Юсупов ролини унинг ўғли Ўлмас Юсупов ижро этган. Томошабинлар фильмда Ё. Аҳмедов, Б. Ҳусанбоев, Ш. Самандаров, И. Абдурашидов, Г. Золотарева, Н. Гринько сингари актёрлар билан учрашадилар.

Картина «Ўзбекфильм» киностудиясининг Улуғ Октябрь байрамига муносиб совғасидир.

Суратда: фильмдан кадр.

«ГАПИР»

УЧ КУНДАН БЕРИ тинимсиз ёмғир ёғяпти. Районда ғалла топшириш плани барбод бўлмоқда. Санаторийда дам олаётган райкомнинг биринчи секретари Борзов муддатидан олдин ишга келади. Районнинг аҳволи билан танишиб, кескин чора кўришга киришади. Обкомнинг кўрсатмасини бажариш учун давлатга ғалла сотиш планини бажарган хўжаликларнинг, кўкламги экиш учун асраб қўйган уруғлик ғалласини тортиб олиш ҳақида кўрсатма беради...

Ушбу саҳна Олим Хўжаев номидаги Сирдарё область музикали драма ва комедия театри ижодий коллективи саҳналаштирган Александр Буравскийнинг «Гапир» (В. Овечкиннинг «Районнинг иш кунлари» очерклари асосида) драмасидан олинди. Асарда кўтарилган муаммолар айни шу куннинг руҳига жуда яқин, қаҳрамонларни ташвишга солган воқеалар бизнинг кундалик турмушимизда учраб турадиган воқеа ва ҳодисаларга ўхшашдир. Спектаклнинг мантиқий ривожига эътибор берган томошабин буни англаб олиши қийин эмас. Борзовнинг хатти-ҳаракати райкомнинг шошилинч тарзда чақирилган бюросида иккинчи секретарь Мартинов томонидан қаттиқ қаршиликка учрайди. Чунки район раҳбарлари эрта кўкламда «қайси хўжалик планини тўлдирса ундан ортиқча ғалла олмасликка» сўз берган эди. Лекин райком бюросида Мартиновнинг қатъиятлиги натижа бермайди. Чунки Борзов эски услубда ишлашга одатланиб қолган. У ўзи билан ёнма-ён меҳнат қилаётган коммунистларнинг фикри билан ҳисоблашмайдиган, танқиддан тўғри хулоса чиқариб олмайдиган — хуллас, қотиб қолган раҳбар.

Кадрлар сиёсати кескин қилиб қўйилаётган айни пайтда, театр ижодий коллективи мазкур асарни саҳналаштиришга қўл уриб тўғри қилган. Асар темасининг долзарблиги, қишлоқ хўжалигини ривожлантириш муаммоларини ҳал этишга бағишланганлиги, коммунист раҳбарнинг маънавий қиёфаси, унинг фолиятидаги нуқсонлар, салбий ҳолатлар акс эттирилганлиги билан замон руҳига жуда ҳамоҳанг.

Мартинов район партия комитетига биринчи секретар қилиб тайинлангач, унинг позицияси, ҳаёт муаммоларига муносабати яққолроқ намоён бўла бошлайди. Бу образ асарнинг бошидан охиригача воқеалар марказида туради. У район партия комитети фаолиятида йўл қўйилаётган камчиликларга қарши сабот билан курашади.

Томошабин Мартиновнинг хатти-ҳаракатларини кузатаркан, унинг ички кечинмаларини, ҳаёт қарама-қаршиликларидан изтиробга тушаётганини ҳис қилиб туради.

Асар қаҳрамонларидан яна бири район ижроия комитетнинг раиси Руденкодир. Бу образ режиссёр талқинида қайта қуриш жараёнини англаб етмаган ҳануз эскичасига «сен менга тегма, мен сенга тегмайман» қабилида иш юритадиган, раҳбарларнинг ҳар қандай топшириқларини сўзсиз бажарадиган шахс сифатида кўрсатилади. Масалан, «Кураш» колхозида сайлов ўтказиб келган ёзувчига танбеҳ бериб шундай дейди: «Мажлис ўтказиш керакми — йўқми, ким партияда туриши керагу ким турмаслиги керак — буни биз, райком ҳал қиламиз». Шу сўзлариданоқ унинг кимлигини билса бўлади.

Спектаклдаги ёзувчи асарнинг бошидан охиригача ҳамма саҳналарда иштирок этиб, воқеалар ривожига таъсир этиб боради.

Асардаги асосий ролларни театрнинг етакчи актёрлари ижро этишган. Борзов ролида Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист Абдуҳамид Ғафуров, Мартинов — Мамажон Нурматов, Ёзувчи — Адҳам Юсуфалиев, Руденко — Рўзимат Каримов, Нечуперенко — Тўлабой Қаноатов, Коробкин — Адҳам Абдуллаев, шунингдек, спектаклда артистлардан Ақида Ҳайитова, Зулфия Эшмуродова, Раъно Дўстматова, Муҳаббат Исмоилова, Шариф Жумаев қатнашади. Айниқса, илғор сут соғувчи Просковя Зайцева ролини ижро этган Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист Шафоатхон Раҳматуллаева алоҳида таҳсинга лойиқдир.

Томошабинда ёрқин таассурот қолдирадиган образлардан яна бири ферма мудири — Гиргиттондир. Уни Гиргиттон деб аташларининг боиси бор. У ҳаммага — катталарга ҳам, ёш болаларга ҳам «Гиргиттон» деб мурожаат қилади. Унинг бирдан-бир ташвиши қаердан бўлса ҳам эрталабдан ароқ ичиб маишат қилишдир. Шунинг учун ҳам колхоз фермасидаги ишлар ўлда-жўлда. Актёр Шариф Жумаев бу образни яратиш билан ўзининг комик актёр сифатидаги истеъдодини яна бир бор намойиш эта олди.

Спектакль воқеалари томошабинни ҳаёт ҳақида, унинг зиддиятлари ҳақида чуқурроқ ўйлашга даъват этади. Масалан, асардаги энг сўнгги саҳнани олайлик. Район партия комитетининг конференцияси давом этмоқда. «Кураш» колхозининг соғувчиси Зайцевага сўз берилади. Унга кимдир текст ёзиб берган. Зайцева ўзига нотаниш сўзларни ҳижжалаб, қийналиб ўқий бошлайди. Шунда Мартинов уни тўхтатиб: «Наҳотки, ўзингнинг айтадиган гапинг бўлмаса?! Сен, ахир, ўша «Кураш» колхозидансан-ку! Уйинг вайрон бўлай деб турибди. Ким тузатади бу уйни! Сен! Сенинг ўзинг! Қандай қилиб тиклайсан уйингни? Ана шундан гапир!», дейди.

Зайцева нима дейишини билмай тўхтаб қолади. Чунки у камчиликлар ҳақида очиқ гапиришга одатланмаган. У нима дейишини билмай залга тикилиб қолади... Узоқ сукунат чўкади. Аста-секин чироқ ўчиб, бир тутам нур Зайцева — Ш. Раҳматуллаевада тўхтаб қолади. Спектакль тугайди.

Асарни театрнинг бош режиссёри Жўра Маҳмудов саҳналаштирган. Режиссёр асар қурилмаси, унинг кульминацион нуқтаси ва асар ечимида жиддий ютуқларга эришган. Спектакль текстида таржимон Машраб Бобоевнинг маҳорати сезилиб турибди.

Саҳна безакларини рассом Марди Абдуллаев ўзига хос услубда талқин қилган.

Спектакль баъзи жузъий камчиликлардан ҳам холи эмас. Хусусан, Борзов ролини ижро этган актёр Абдуҳамид Ғафуровнинг хатти-ҳаракатларида, гап-сўзларида сохталик, носамимийлик сезилиб қолади. Бу эса баъзи ўринларда томошабинни ишонтирмайди. Бундай камчиликлар М. Нурматов ва бошқа актёрлар ижроларида ҳам учрайди.

СПЕКТАКЛДА ФОЙДАЛАНИЛГАН музикалар ҳам баъзи ўринларда асар воқеалари руҳига мос тушмаган. Ўйлаймизки, бундай камчиликлар асарни томошабинларга кўрсатиш жараёнида аста-секин бартараф этилади.

Ойниса ОРТИҚБОЕВА
Гулистон

ВИЖДОН БОНГИ

ПУБЛИЦИСТИК МОНОЛОГ

Мен ҳали заминда яшаб тўймадим,
Заминда мен севиб тўймадим ҳали.
Владимир МАЯКОВСКИЙ

Рухсат беринг, Владимир Владимирович,
мухлисингизга,
Сиз билан бир нафас суҳбат қургали.
Абдулла ОРИПОВ

Азиз Владимир Владимирович!

Кечирасиз, Сизни жиндай «безовта» қилишга журъат этганим учун. Шоир айтганидек: «Зотан, сурат ўзи етар, деб ўйлайман. Бир оз ғойибона суҳбатимизга...» Ҳамиша барҳаёт ва ўлмас шеъриятингиз ҳам суҳбатимизга кўр бўлади.

Ҳаёт ва ижод йўлингиздан маълумки, Сиз гапнинг дангалини ёқтирасиз. Майда-чуйдалар-у олди қочдиларга асло тоби-тоқатингиз йўқ. Лекин Сизни олдиндан огоҳлантириб қўяй, мен жудаям шошиляпман. «Қаёққа?» дейсизми? Мажлисга! Кеча куни билан мажлисда эдим. Ўтган куни ҳам... Бир ҳафтадан буён кичик қизчам: «Шар олиб келинг, дадажон», деб қўймайди. Биринчи синфда ўқиётган ўғлимга дафтар зарур. Бемор хотиним дори, деб зорланади. Олис қишлоқда яшайдиган укам кунора уйга телефон қилади: «Акам, тезроқ бир келиб кетсинлар. Момомнинг тоблари йўқ». Қаёқда! Мен мажлисдан ҳориб-толиб уйга қайтганимда, қизчам шарни, ўғлим дафтарни кутиб-кутиб ухлаб қолган бўлади. Эшикка термулиб ўтирган хотинимнинг «мажлис» сўзини эшитиши билан кўзларидан умид учқунлари сўнади. Сўнг астагина ҳафсаласиз оҳангда: «Укангиз бугун ҳам икки марта телефон қилди», дейди. Мажлисдан чиққан одамнинг аҳволи маълум. Чойни ичар-ичмас қотиб ухлаб қоламан. Туш кўраман. Тушларимда ҳам мажлис...

Эрталаб одатдагидай оила аъзоларига катта ваъдалар бериб ишга жўнайман... Навбатдаги мажлис эса ярим тунда тугайди. Начора... Охири болаларга мажлислар ниҳоятда кўпайиб, чўзилиб кетаётганлигини айтишга мажбур бўлдим. «Мажлис нима, дада?» деб сўрашди болалар. Шунда уларга машҳур «Мажлисбозлар» шеърингизни ўқиб бердим:

...Дарғазаб кираман
мажлисга бирдан,
бир вулқон сингари босиб
кираман.
Ҳайқириб сўкаман
йўл-йўлакай ман,
аммо одамларни,
Одамларни-чи;
нимта-нимта бўлиб қолган
кўраман.
Ажабо, ё тавба,
Бу қанақа сир!
Бу бечораларнинг ёртиси
қани?..

Кечаги мажлисда машҳур адиб ва таниқли олим билан ёнма-ён ўтириб қолдим. Бири мажлислар дастидан кўпдан ёзаётган янги асарини, иккинчиси кўпдан ишлаётган илмий тадқиқотини охирига етказолмаётганлигидан астойдил нолишди. Ўша таниқли адиб ҳаддан зиёд чўзилган мажлис сўнгида сўзга чиқиб, афсус билан шундай деди: «Дўстлар, биз кўпроқ нотиқ бўлиб кетяпмиз. Лозим бўлса бўлмаса сўз сўраб, нуқул ўзимизни минбарларга урамиз. Қимматли вақтимизга зомин бўламиз. Афсуски, ҳаётни, халқнинг аҳволини, дардини яхши билмаймиз. Оқибатда ўртамиёна, саёз асарлар кўпайиб кетяпти. Асарларимизда халқ қалби ойнадай акс этмаяпти... Мажлис билан адабиёт яратиб бўлмайди...»

У ҳам сўзини Сизнинг шеърингиз билан якунлади:

...бир кун чақирилса
сўнгги бир мажлис
ва унда қурилса
астойдил, холис,
«ҳар қандай мажлисларни
шундай бутунлай
йўқ қилиш ҳақида яхши
масала!»

Лекин ўша яхши масала қачон амалга ошади? Қачон?! Ахир ортиқча мажлисларда энг қимматли — соғлик билан бирга минглаб саҳифа қоғозлар, ёзув машиналари ленталари, электр энергияси сарф бўлади. Мажлислар исрофгарчилик манбаига айланиб боряпти. Хуллас, истеъдодли шогирдларингиздан бири ёзганидек:

Вақтингиз бўш бўлса ҳам,
Бўш бўлмаса ҳам мажлис
қилинг,
Кўнглингиз хуш бўлса
ҳам,
Хуш бўлмаса, мажлис
қилинг,
Овчилар, сиз отгани
Қуш бўлмаса мажлис
қилинг,
Аҳли бозор, сотгани
Гўшт бўлмаса, мажлис
қилинг,
Ҳеч ҳисобмас қунда у
Қўш бўлмаса, мажлис
қилинг...

Азиз Владимир Владимирович!

Бугун Сиз ҳамиша мардона курашган, севиб ва ҳайқириб куйлаган Советлар юртида қайта қуриш жараёни бўляпти. Демократия ва ошкоралик принципларига асосланган бу жараён мамлакатнинг барча жабҳаларида дадил кетяпти. Жамиятимизда узоқ йиллар рўй берган турғунлик ва «урра-урражилик»лар тугатилиб, бугун ҳамма нарса ўз номи билан аталяпти. Ҳа, қийин даврлар бўлди, ҳақиқатни кўз билан кўриб, қалб билан ҳис этиб турсак-да, айтолмадик. Қўрқдик. Кўриб-билиб туриб виждон, баъзан тўғри келганида имонни сотдик. Тўғригўйлик қилиб бадном бўлганларга заррача ачинмадик, балки ўз ҳузур-ҳаловатимизни ўйладик... Энди бўлиб ўтган салбий ҳодисаларни, хато ва камчиликларни бирма-бир баён қилишдан фойда йўқ. Чунки буларга Сиз ҳам, ҳақиқий шеърият ҳам айбдор эмас. Чунки ўша даврларда ҳам имонли ижодкорлар, ҳақиқий санъаткорлар ҳақ сўзларидан қайтган эмаслар.

Шоир — давр виждонининг қўнғироғи. Ундан ҳеч қачон сохта ва ёлғон садолар эшитилмаслиги керак. Сиз ёзгандек:

Поэзияда
бўлмас ошна, қариндош
ҳеч вақт,
келмас қофияда
ошночилик кўл,
йўқолсин улашмоқ орден,
мукофот,
тамға елимлашни
ташлайлик буткул.
Янги фикр билан
мақтаниш эмас,
лекин шуни такрор
қиламан жўшиб.
Коммуна шундай жой —
мансабдор бўлмас,
аксинча, кўпаяр шеър
билан қўшиқ...

Сизни 20-йилларда шеър ёзишга мажбур қилган жирканч тоифалар — лаганбардор, ғийбатчи, бюрократлар ҳали-ҳануз яшаб юрибдилар. Даврлар ўтиши билан улар турли қиёфаларда, турли шакл-шамойилда ва турли мансабларда намоён бўляптилар. Айниқса лаганбардор гўё суваракдек урчиб, кўпайиб, ҳар қадамда пайдо бўлаётганга ўхшайди.

Унинг хазинаси —
таланти —
Майин мулозамат
усули.
Қўлни ялар,
ялар оёқни,
белни ялар,
ялар пастроқни
гўё мушук бола
онасин ялар,
гўё итни ялар
кучук болалар...

Афсуски, ҳозирги лаганбардорлар Сиз таърифлагандан кўра ўн чандон мураккаб. Мураккаблиги шундаки, кўриб-билиб туриб, унинг лаганбардорлигини исботлолмайсиз. Бир лаганбардорни биламан. Тўғрироғи, уни ҳамма билади, танийди. Қўллари доимо кўксида, бўйни гоҳ чап, гоҳ ўнг елкада. Ҳай-ҳай демасангиз, ҳамманинг кўз олдида бошлиқнинг янги туққан мушугига ҳар куни уч марта қаймоқ ялатадиган...

«Азиз Владимир
Владимирович,
қовоғингиз уйилди?!
Балки дерсиз: «Сенда
майда гап қанча?»

Тўғри, аслида биз унчалик эътибор бермайдиган нарсалар, икир-чикирлар улкан ишларга, катта мақсадларга тўсиқ бўляпти. Айниқса, ўта майдалик, баъзан ғийбатчи одамлар хатти-ҳаракатларидан кўпроқ ўрин олаётгани ташвишли ҳолдир. Майда қалб, мақсад, майда талант... Буларнинг оқибати ҳам майда — порахўрлик, қаллоблиқ, андишасизлик, меҳр-оқибатсизлик... Шулар эмасми давримизнинг қора портретлари, шулар эмасми социализм йўлидаги катта тўсиқлар?

Биз ҳаммани чақирамиз!
то танқид бизда
маразларни қирсин,
чекинмай,
дадил, —
бу
бизларнинг софлигимиз,
қудратимизга
энг яхши далил.

Ахир: «Сўкишмоқ истасак — қизил баррикаданинг нариги ёғида ҳали кўпдир ёв».

Азиз Владимир Владимирович!

Буюк Инқилобнинг 70 йиллик байрами кунларида Сизни ёдга олишимиз бежиз эмас. Чунки Сиз шонли Улуғ Октябрни туғилган онларидан, дастлабки кунидан бошлаб, қудратли шеърларингиз билан ҳар қандай ёвлардан ҳимоя қилдингиз. Социализмнинг ички ва ташқи душманларига катта мардлик билан шеърий зарбалар бердингиз... Бугунги қайта қуриш жараёни ҳар жиҳатдан революцион ўзгаришлар даври экан, демак революция давом этади. Демак, Маяковский шеърияти ҳамон курашда:

«Ўртоқ Ленин, сизга
ҳисоб бераман,
Хизмат эмас, юрак шунга
ундайди.
Ўртоқ Ленин,
энг зўр,
мушкул ишлар ҳам
амалга ошмоқда,
ошмай қолмайди.»

Ашурали ЖЎРАЕВ

ЁШЛАР ТЕАТРЛАРИ ФЕСТИВАЛИ ОЛДИДАН

Шу йил 22 — 29 ноябрь кунлари Тошкентда Бутуниттифоқ болалар ва ўсмирлар театри фестивали бўлиб ўтади. Фестиваль Ўзбекистон ССР Маданият министрлиги ва республика Театр арбоблари союзи билан ҳамкорликда ўтказилади. Фестивалда Москва ва Ленинград ҳамда барча иттифоқдош республикалардаги Ёшлар театрлари энг яхши спектакллари билан қатнашадилар. Шунингдек, Чехословакия давлат қўғирчоқ театри кичкинтойларга аталган асарларини фестивалда намойиш этади.

Республикамизда биринчи марта ўтказиладиган бу фестивалда москвалик театр арбоблари билан бирга, иттифоқдош республикалардан таниқли актёрлар, режиссёрлар, драматурглар ва театршунослар қатнашадилар.

Фестиваль спектакллари асосан республика Рус ёш томошабинлар театрида ва республика қўғирчоқ театрида кўрсатилади. Анжуман сўнггида «Театр болалар учун» давра суҳбати бўлиб ўтади.

Шу муносабат билан фестиваль ташкилий комитетининг мажлиси бўлиб ўтди. Мажлисда ташкилий комитет раиси, Ўзбекистон ССР Театр арбоблари союзи правлениеси раиси Б. Қориева фестиваль тадбирлари ҳақида гапирди.

КОЛЛЕГИЯ ЙИҒИЛИШИ

Республика Маданият министрлиги коллегиясининг навбатдаги йиғилиши бўлиб ўтди. Уни Ўзбекистон ССР маданият министри Ў. Умарбеков олиб борди. Йиғилишда министрликнинг Улуғ Октябрь социалистик революцияси 70 йиллигига бағишланган тадбирлари планини бажарилиши ва ташкилий-инструкторлик бошқармасининг «Қорақалпоғистон АССР маданият ташкилотлари ва муассасаларининг Улуғ Октябрь 70 йиллиги байрамига тайёргарлиги хусусида»ги хати муҳокама этилди. Министрлик театр-томоша, хўжалик ва бюджет ташкилотлари, корхона, муассасаларининг ўтган 9 ой мобайнидаги ишлаб чиқариш ва молиявий фаолияти натижалари кўриб чиқилди. СССР Маданият министрлиги, СССР Композиторлар союзи правлениеси секретариати ва Бутуниттифоқ музика жамияти марказий правлениесининг шу йил 7 июнда қабул қилган «Мамлакатимизда совет музикасини пропаганда қилиш ҳақида»ги қарорини бажарилиши текширилди. Коллегиянинг бу галги йиғилишида Жиззах область маданият ташкилотлари ва муассасаларида қайта қуришнинг амалга оширилиши ҳамда КПСС Марказий Комитетининг 1985 йил 12 июнда «Клуб муассасалари ва спорт иншоотларидан фойдаланишни яхшилаш тадбирлари тўғрисида» деб чиқарган қарори асосида олиб бораётган ишлар, Қашқадарё области кутубхоналарининг Агропром комплекси шароитида қишлоқ хўжалиги ходимларига хизмат кўрсатишида информация-библиография хизматини такомиллаштириш масаласи кўриб чиқилди.

АДИБ ИЖОДИЙ САФАРДА

МИРМУҲСИН, Ўзбекистон ССР халқ ёзувчиси

ЎЛКАМ МАТОНАТИ

Кечаги бефайз, совуқ ёмғиру қор Фарғона водийсидаги асрий чинорлар шохини синдиргани, ҳаммаёқни музлатаман деб дағдаға ургани азамат халқимизни шоширди, оёққа турғазди. Камина галстугим шамолда пирпирак, кўзойнагим ёмғиру қорда хира, азамат халқимиз матонат кўрсатаётган далалар сари югураман, озгина бўлса ҳам ёрдам беришга шошиламан.

Заводлар дуди, оқар сувлар булғаниши, Оролнинг қуриётгани ва ҳатто бедазору дарахтзорларнинг йўқолиб кетаётгани оқибатида (академик Мирзаали Муҳаммаджонов минг бор ҳақ) булутлар карвони ўз асрий йўлидан озиб, хуружга ўтди. Камайиб кетган мевазорларни ҳам қор босди. Лекин мени ол, деб чақалоқдек талпиниб турган лўппи пахталарга қўл узатаман. Саботу матонат билан пахта тераётган Фарғона водийси, Сирдарёнинг қўриқ ерларида пахта учун чинакам жанг қилаётган мардлар сафига ўзимни ураман. Изғиринда арқон тортиб қорни тушириб, лой босиб, совқотиб, мамлакати учун меҳнат қилаётганларни кўрмаган қаламкашнинг қаламкашлиги сохта! Ёзиш керак, уларга илҳому руҳ бериш керак, олижаноб ниятда далага чиққан ҳамма одамларга балли дейиш керак! Чин пахтакор меҳнати домна печи ишчиси, шахтёр, газ қувурчилари, буғдой экканлар ишидан қолишмайди. Аммо карвон бехатар бўлмайди, дейдилар. Камчилигу нуқсонлар ҳам етарли. Пахтакор республикам ҳал қилувчи кунларда яхши ишлаяпти. Айниқса, Улуғ Октябрнинг 70 йиллиги кунларида мен уни юз чандон хизм кўриб кетдим. Миллий фахр юрагимда жўш урмоқда, унинг шаънига тегадиган ҳар қандай носоз, номуносиб гапларни қаттиқ, ёмон кўраман! Хатбозлар, китмидлар...

тонимни деб, бутун жаҳонга бонг ургим келади.

Яраланган, зада йиртқич йўлбарсдек ўкириб ҳужум қилган қора булутлар пахтакорлар матонатига бардош беролмай думини қисиб, жўнаб қолди, десам хато бўлмайди. Яна осмонимиз ёришиб, ўзбек юртининг ҳаётбахш қуёши юз очди, офтоб-оламтоб Фарғона водийси, Сирдарё кенгликлари, Сурхону Аму воҳасида, Зарафшон осмонида чарақлаб, заррин нурларини сочди. Тисарилган, ҳартуми узун филлар сингари виқорли терим агрегатлари гувиллаб, бирдан ишга тушиб кетди.

Гапни бу гал Сирдарё областининг қўриқ ерларида матонат кўрсатаётган студентлар ҳақида юритмоқчиман. САМПИ студентлари ғолиб бўлиб, кўчма Қизил Байроқ билан мукофотландилар. Профессорлар Адҳам Қосимов, Амин Сулаймонов, Саидакрам Ҳасановлар раҳнамолигидаги бир ярим мингдан ортиқ ёш ватанпарвар, юқорида айтганимдек, пахта жабҳасида матонат кўрсатмоқда. Қўриқ ерлар юраги деб аталмиш Ильич райони ва айниқса Г. С. Титов номидаги совхоз маъмурияти шаҳардан келган ҳашарчиларга қулай шароит яратиб берган. Совхознинг ишбилармон директори Мирзаҳамдам Ҳайдаров, партия ташкилотининг секретари Исфандиёр Латипов, институт профессор-ўқитувчилари билан бирга иш тепасида бўлдик. Гўзал студент қизлар, ажойиб йигитларнинг қилаётган иши — кунига саксон килограммдан ошириб пахта тераётганликлари киши завқига завқ қўшади. Аудитория керак, аммо меҳнат аудиторияси — пахтазор ҳам ғоятда керак эканлиги, ўқиб-ўрганиб врач бўлиб етишганларидан кейин ҳам бу меҳнат жараёни ҳеч қачон ёдларидан чиқмаслиги, шу ернинг фахрий граждани бўлиб қолишликлари уларга маълум.

Пахтакор бўлмаган ўзбек йўқ, пахтазорсиз Ўзбекистон ҳам йўқ. Суннатулло Асомов, Абдуқаҳҳор Фозилов каби доцентлар бошчилигида пахта тераётган талабалардан Дилфуза, Ирода, Холисхон, Роҳила, Муқаддас, Шаҳло, Нодира, Саодатхонлар, йигитлардан Баҳодир, Қаландар, Эргаш, Шокир, Фазлиддин ва бошқа азаматлар номини фахр билан тилга оламиз. Совхознинг қўлда терилган пахтасининг 70 фоизини студентлар йиғиб бермоқда. Студентлар ўртасидаги интизом, ишдан сўнг маданий дам олиш, бригада пудрати кишини қувонтиради. Мана шу ёшлар бизнинг забардаст, доно ва ёруғ эртамиздир. Уларни на ёмғиру қор изғирини ва на бошқа қийинчиликлар қўрқита олади!

Азамат халқимиз ўз ишини билиб қилади, яратилган жавоҳирни ҳеч қачон ерда қолдирмайди! Биз, адиблар, пахтакорга ўргатадиган жойимиз йўқ. Меҳнаткаш халқимиз, партиямиз билан бирга эканлигимизни билдирмоқдамиз. Шаҳарлардан чиққан ҳашарчилар ва айниқса студентлар чинакам ватанпарварлардир. Иттифоқимизнинг ҳамма ерида ҳам ёшлар отрядлари қишлоққа ёрдам бераётгани аниқ. Буғдойда ҳам, картошка йиғишда ҳам. Целиноградда, Украинада об-ҳавонинг ноқулай келганига қарамай, асл деҳқондан ташқари шаҳарликлар, фидокорона меҳнат қилмоқдалар.

Оҳу кўзликларим
пахтазордадир,
Қалдирғоч қошликларим
юрибди учиб...
Ёшларнинг ҳиммати
дунёга татир,
Ишқли қалдирғоч ишидан
қочмади чўчиб.
Дала — аудитория,
мудрасимиз, ишлаб
Ҳаёт фалсафасини
ўрганмоқдалар.
Имтиҳон чоғида қолмас
бош қашлаб,
Ҳеч вақт панд бермаган
оппоқ пахталар.
Студентлик — умрнинг
олтин даври,
Студентлар — буюк куч,
йўқдир ниҳоя,
Келгусида тенгсиз
ишларга қодир,
Илм саройига илк
пиллапоя.

...РАТДА: Ўрта Осиё педиатрия институти студент- пахта йиғим-теримида.

юр Ўзбекистон ССР Ёзувчилар со...
мабўлимининг масъул секретари
кў...

ОФАТГА Қ...

МАТОН...

Ноқулай об-ҳаво туфайли эл-юрт
...бир қисми йиғиштирилмай турибди.
О...и областларига қалин қор ташлаб
...пахта ва бошқа экин-тикинлар қор
... Ленин об-ҳавонинг инжиқликларига
...умиз пахтакорлари, минглаб ҳашар
...мизни йиғиштириб олиш учун
ЎзФ...далар.
...биримиз телефон орқали Ўзб...

...ИКРИ — ИНҚИЛОБ, КУРАШ...

...титути ... ган (нашрга тайёр... ва масъул муҳаррир Наим Каримов). Тўплам ўзбек совет адабиётининг асосчиларидан бири Ойбекнинг уч достонидан иборат. Булар — шоирнинг «Ҳамза» ва «Қизлар» поэмалари ҳамда ҳали кўпчиликка маълум бўлмаган, ёзиб тугалланмаган «Ленин» достонидан парчалардир.

Н. Каримов таъкидлаганидек, Ойбек бу достонларида ўзбек халқи тарихидаги уч муҳим даврни — Октябрь инқилоби, гражданлар уруши ва социалистик қурилиш учун кураш йиллари ҳамда Улуғ Ватан уруши даврлари ҳақида ҳикоя қилиш орқали Ленин даҳоси туфайли ўзбек диёрига абадий баҳор нафаси кириб келганини зўр эҳтирос билан тасвирлайди.

Мажмуа Н. Каримовнинг кейинги йиллардаги илмий изланишлари натижасида тикланган «Ленин» достони ...н бошланади. Достон... яратилиши тарихига ... фикрлар олимнинг «Ой... гулшанида қолган ғун...р» (1985) рисоласида ...фсил баён қилинган. ...қин йилларга қадар Ой...нинг мустақил яратилган асарлари деб ҳисобланиб келинган «Ленин», «Йигирма ёшлилар билан суҳбат», «Қуёш қўшиғи», «Қуёш йўли», «Ленин мавзолейида» каби шеърларнинг бир яхлит достон сифатида талқин этилганлиги ушбу китобнинг илмий жиҳатдан эътиборга сазовор жиҳатларидандир.

Ойбекнинг Ленин ва Ўзбекистон мавзуида яратган асарлари ичида «Ҳамза» достони юксак ғоявийлиги, бош қаҳрамон образининг реал тасвирлангани билан ажралиб туради. Шу ўринда филология фанлари доктори Азиз Қаюмовнинг бир хотирасини эслатиб ўтиш жоиз. «Етмишинчи йиллар эди, шекилли, Тошкентдаги бир халқаро адабий анжуман кунлари Санъат саройида шеърият кечаси бўлиб ўтди, — деб хотирлайди олим. — Кечада қатнашаётган машҳур, номдор шоирлар навбати билан шеърларидан ўқий бошладилар. Навбат Халқаро Ленин мукофоти лауреати Н. С. Тихоновга етганда, у Ойбекнинг «Ҳамза» достонидан ўзи таржима қилган парчани ўқиб берди. Мен адабий кечадан сўнг Николай Семёновичга мурожаат қилдим: «Айтинг-чи, нима учун мушоирада ўз шеърларингиздан эмас, Ойбек поэмасидан ўқидингиз?». Ўшанда бу доно, камтар ва ҳаққўй шоир шундай жавоб қилган эди: «Совет Шарқида бўлиб ўтаётган адабий анжуманларда Ҳамза ва Ойбекнинг номлари албатта тилга олиниши керак. Биз бу барҳаёт шоирлар олдида ким бўлибмиз!»

Улкан совет шоири томонидан берилган юксак, ҳаққоний баҳо бу!

Ойбекнинг гўзал асарларидан бири — «Қизлар» достони китобни мавзу-мазмун жиҳатидан бойитган.

Мажмуани рассом Б. Ҳайбуллин безаган. Ҳужжатли кинокадрларни эслатувчи расмларни кўздан кечираркансиз, қаршингизда улуғ Ленин сиймоси, Ўзбекистон тарихининг нурли саҳифалари жонлангандек бўлади.

Инқилобнинг қутлуғ тўйи арафасида 5100 нусхада чоп этилган «Ленин ва Ўзбекистон» тўплами ўзбек ленинномасининг ёрқин саҳифаларидан бўлиб қолиши шубҳасиздир.

Ўткир ЕРМУҲАМЕДОВ

ИЖОДКОРНИНГ ДАВР ОЛДИДАГИ МАСЪУЛИЯТИ

ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ ПРАВЛЕНИЕСИ ПРЕЗИДИУМИ МАЖЛИСИДА

Президиум мажлисида бир қатор масалалар кўрилди. Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи правлениесининг раиси Одил Ёқубов Улуғ Октябрь Социалистик революциясининг 70 йиллик байрамини нишонлаш, СССР Ёзувчилар союзи раҳбарлари билан бўлиб ўтган учрашув ҳамда Москвадаги Марказий адабиётчилар уйида ўтказилган ўзбек шеърияти кечаси ҳақида ахборот берди. Шунингдек, мажлисда ёзувчилар учун турар-жой биноси қуриш ва Ҳамза номидаги ижод уйини кенгайтириш учун маблағ ажратилгани, ёзувчилар асарларини чоп этиш юзасидан нашр совети тузиш, Ёзувчилар союзининг нашр органлари редколлегияларини кенгайтириш ва мустаҳкамлаш, «Авторнинг биринчи китоби» сериясида чоп этиладиган китоблар учун редакцион совет тузиш, Чўлпон ва Фитрат ижоди бўйича иш олиб борган комиссия хулосасини матбуотда эълон қилиш, В. И. Ленин номидаги Бутуниттифоқ Болалар фондининг республика филиалини ташкил этишда ёзувчиларнинг иштироки, 1988 йил март ойида Ўзбекистонда бўладиган болалар-ўсмирлар китоблари ҳафталигини ўтказиш, ёзувчиларнинг юбилейларини нишонлаш ва ниҳоят Ёзувчилар союзига қабул масалалари кўрилди.

— Сизларга маълумки, бир неча ойдан буён турли сабабларга кўра правление президиуми ишламади, — деди О. Ёқубов мажлисни оча туриб. — Ана шу давр мобайнида бир қатор масалалар тўпланиб қолди. Бугун ҳаммамиз кун тартибидаги масалаларни ошкора, ўзаро ҳамжиҳатликда кўриб чиқишимиз, тегишли қарор қабул қилишимиз керак.

Бутун совет халқи бугун улкан санани — Улуғ Октябрь Социалистик революциясининг 70 йиллигини кенг нишонламоқда. Бутун куч-ғайратимиз, истеъдодимизни бугунги қайта қуриш даври билан — яна қайтараман — халқ билан ҳамнафас, ғоявий-бадиий юксак асарлар яратишга қаратишимиз лозим. Бизнинг ишимиз минбарлардан туриб қанчалик кўп ва хўп сўзлаганимиз билан эмас, аксинча, халқнинг, жамиятнинг энг долзарб муаммоларини қамраб олган асарлар ярата олишимиз билан баҳоланади.

Москвада СССР Ёзувчилар союзининг раҳбарлари — Г. М. Марков, В. В. Карпов, Ю. Н. Верченко ҳам бўлиб ўтган учрашувда ана шулар ҳақида таъкидлашди. Улар шу пайтгача Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзидаги аҳволдан, ташкилотимиз ишидаги баъзи хато ва камчиликлар, айниқса, ноаҳилликдан ташвишда эканликларини, айтишди. Москвада ўтказилган Ўзбекистон кунлари программасида ўзбек шеърияти кечаси ўтказилди. Кеча жуда яхши ўтди: Шукрулло, Абдулла Орипов, Шавкат Раҳмон, Усмон Азимов шеърлари самимий кутиб олинди. Ана шу кечада ўтириб, бу ерга келмаган кўпгина ижодкорларимиз ҳам москвалик адабиёт мухлисларига қанчалар манзур бўла олишлари мумкинлиги ҳақида ўйладим. Ҳаммаси яхши ташкил қилишга боғлиқ. Москвада ўтган ўзбек шеърияти кечасининг муваффақияти сабабларидан яна бири кеча иштирокчиларининг москвалик шоирлар, таржимонлар билан яқиндан алоқада бўлишгани, дўст тутинишганида эди, назаримда.

Шу маънода бизнинг Москва адабий муҳити билан, нашриётлар, газета ва журналлар билан алоқаларимиз ҳозирча жуда суст. Биз ўз асарларимизни юзага — Иттифоқ миқёсига чиқара олмаётибмиз. Марказий нашрларнинг («Литературное обозрение» бундан мустасно) бирортасида ҳам бизнинг вакилимиз йўқ. Шунинг учун ҳам биз «Дружба народов», «Литературная газета», «Детская литература», «Молодая гвардия», «Советский писатель» каби нашриётлар ва газета-журналлар редакциялари вакиллари билан суҳбатлашиб шу масалаларни ўртага қўйдик.

Иккинчи бир масала ижодкорларнинг уй-жой, маданий-маиший шароитларини яхшилаш. Буларсиз — ёзувчини яхши асар яратишга руҳлантириб бўлмайди. Бу борадаги ишларимизнинг аҳволи бир қадар ёмонлигини Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетига, СССР Ёзувчилар союзи раҳбарларига айтдик. Улар бизни эшитишди, ёрдам беришга ваъда беришди. Назаримда, бу ваъдалар секин-аста амалга ҳам ошяпти. Айтайлик, шу кунларда ёзувчилар учун қуриладиган уй-жойга ажратилган маблағ «ҳаракатга» тушди. Ёзувчилар учун дала ҳовлилари ажратиш бўйича махсус қарор қабул қилинди.

Энди бугунги президиум мажлиси кун тартибида турган бошқа масалалар — союзимиз органларининг редколлегияларини мустаҳкамлаш, ёшларнинг биринчи китобларини нашр этиш ҳақида. Айтиш керакки, бу масалалар ҳам бизда қониқарли эмас. Тўғриси, айрим адиблар бир нечта матбуот органларида редколлегия аъзоси саналадилар. Лекин конкрет иш кам. Айниқса, президиум аъзолари ўзларининг конкрет иш майдонларини яхши билишлари керак. Ёки бошқа масала. Кўпгина адибларимиз СССР Ёзувчилар союзи ревизия комиссияси, правлениеси аъзолари. Биз конкрет ишларда улардан мадад кутамиз. Редколлегияларни ёшлар ҳисобига кучайтириш керак. Редакцияларимиз бу борада ўз таклиф ва мулоҳазаларини айтишсин.

Китоб нашр этиш борасида Госкомиздат билан Ёзувчилар союзи ўртасидаги муносабатларни яхшилаш зарур. Очиғи, чоп этилиши керак бўлган яхши асарлар, ёшларнинг биринчи китоблари пландан планга кўчиб ўтяпти ёки умуман планлаштирилмай қолиб кетяпти.

...Шундан кейин Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи правлениеси раисининг биринчи ўринбосари Е. Березиков, раис ўринбосари А. Орипов, ёш ижодкорлар билан ишлаш кенгашининг раиси О. Матжон, А. С. Пушкин номидаги тил ва адабиёт институти директори Б. Назаров, болалар адабиёти кенгашининг раиси Н. Фозилов кун тартибидаги бошқа масалалар юзасидан ахборот беришди.

Жумладан, Омон Матжон мажлис аҳлини ёш ижодкорларнинг бир қатор шикоят ва таклифлари билан таништирди.

Бахтиёр Назаров Чўлпон ва Фитрат ижодини ўрганиш бўйича тузилган комиссия ўз ишини тугаллаганлигини айтиб, комиссия хулосаси ҳақида батафсил тўхталди. Чўлпон ва Фитрат ижоди хусусида комиссия хулосасини «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» ҳафталигида чоп этишга келишиб олинди.

Президиум кун тартибига қўйилган масалалар юзасидан К. Яшин, Уйғун, Ҳ. Ғулом, Мирмуҳсин, Т. Тўла, О. Шарафиддинов Т. Пўлатов, Ж. Абдуллахонов гапириб, ижодий ишларни жонлантириш, айниқса, область бўлимларининг фаолиятини тубдан яхшилаш юзасидан конкрет таклифлар киритдилар.

Президиум мажлисида ижодкорлардан Нортўхта Қиличев, Иброҳим Ҳаққулов, Аҳмад Аъзам, Бибисора Туробова, Муҳтарама Улуғова, Виктор Ляпунов СССР Ёзувчилар союзига қабул қилиндилар. Социалистик Меҳнат Қаҳрамони Комил Яшин союзга қабул қилинган ижодкорларни табриклаб бундай деди: Ҳақиқатсиз адабиёт ҳам, санъат ҳам йўқ. Тўғриси, ҳақиқий адабиёт илгари ҳам фақат ҳақиқатни ёзган... Буни инкор қилиб бўлмайди. Агар бир қисм ёзувчи ёлғон гапирган бўлса, бунда катта адабиётнинг айби йўқ. Шу маънода, ёшларнинг зиммасида катта масъулият турибди. Бизда оқсоқол ёзувчилар кўпчилик. Ёшлару оқсоқоллар бир тан, бир жон бўлиб, союз атрофида жипслашиб фаолият кўрсатишимиз, энг муҳими яхши, тилга тушадиган асарлар яратишимиз лозим.

Президум кун тартибидаги масалалар юзасидан тегишли қарор қабул қилди.

ЭЖЕН ПОТЬЕ ВАФОТИНИНГ 100 ЙИЛЛИГИ

ИЖТИМОИЙ ЖАНГЛАР ЖАРЧИСИ

1871 йил июни. Париж Коммунаси ҳалокатга учраган куннинг эртасига мангуликка дахлдор қўшиқ, қўшиқ-ҳайқириқ, пролетар батальонларининг қудратли қуроли — «Интернационал» яралади. Унинг яратувчиси ишчи-тойловчи, мактаб ўқитувчиси, шоир, газламага гул солувчи, 1848 йил Февраль революцияси ва 1848 йил июнь ишчилар қўзғолони иштирокчиси, Биринчи Интернационал аъзоси, Миллий гвардия Марказий Комитети ва Коммуна аъзоси, энг сўнгги баррикадаларда жанг қилган, пролетар революциясининг солдати ва қўшиқчиси Эжен Потьедир.

Франциянинг сиёсий ҳаётида қўшиқ ҳамма вақт алоҳида мавқега эга бўлган. Бу миллий анъана бўлиб, шу боис, Францияни «қўшиқ билан чекланган монархия», деб аташган. Анъананинг сарчашмаси қадимги халқ шеъриятидир. У ўзида «галлнинг озод руҳи»ни, боқий ҳаётсеварликни, ҳаётга фаол муносабатни мужассамлаштирган. Беранженинг революцион-демократик қўшиқларида эрксевар меҳнаткаш ўз даврининг сиёсий муаммоларини англаб етиш даражасига эришади. Эпикурона анъана биринчи француз революцияси даври шаҳар фольклоридан сизиб келаётган традициялар билан уйғунлашиб, Беранже қўшиқларини янги сифатлар билан бойитади: қўшиқ — эл қизи — катта адабиётнинг воқеасига айланади.

Эжен Потье XIX аср революцион-демократик поэзия анъаналарини давом эттириб, ўз ижодида ижтимоий онгнинг янги сифат босқичини гавдалантиради. Пролетариат унинг қўшиқларида капиталистик жамиятнинг асосий социал қарама-қаршиликларини англаган ва ўзининг тарихдаги ўзгартирувчи куч эканини тушунган синф сифатида куйланади. Шоир асаридаги оптимизм ҳам шунда: француз миллатининг фазилатидаги ҳаётсевар ҳурфикрлик, капиталистик жамиятнинг ижтимоий асосларини англай билиши «жаҳон улуғ меҳнат армияси ишчиларининг» келажакдаги муқаррар ғалабасини башорат этган қўшиқнинг Коммуна мағлубиятга учраган оғир кунларда яратилишига асос бўлди.

Париж Коммунаси поэзиясининг совет тадқиқотчиси Ю. Данилин Париж Коммунаси шеърияти Антологиясига ёзган сўз бошида олтита пролетар гимнининг матнини келтиради. Булар: Эжен Потьенинг «Интернационал», Делормнинг «Социал республика», Келлернинг «Ишчи ҳуқуқи», Ладмиралнинг «Ишчиларнинг уйғониши», Ашиль Ле Руанинг «Пролетарлар қўшиғи» ва Шатлэннинг «Қора ютум» асарларидир. Мана шу қўшиқлар матнининг қиёсий таҳлили «Интернационал»нинг революцион пролетар гимни сифатида халқаро майдонда кенг тарқалишининг асосий сабабларини аниқ кўрсатиб беради.

Эммануэл Делормнинг қайд этишича, унинг «Социал республика» гимни (1871) дастлаб «Интернационал» деб аталган. Бу асар Биринчи Интернационалнинг бир йиллиги муносабати билан ёзилган. Э. Потье «Интернационал»идаги жўшқинликка нисбатан «Социал республика»да ҳикоявий услуб, тасвирийлик устун. Илк ишчи гимнларидан Шарль Келлернинг «Ишчи ҳуқуқи» қўшиғи (1874) «Интернационал» яратилгунча жуда машҳур бўлган. Шарль Келлер шоир, Коммуна иштирокчиси, Коммуна тор-мор бўлгандан кейин яширин иш олиб боришга мажбур бўлади. Кейинчалик у Маркс Лондондан юборган паспорт билан Швейцарияга кетади, «Капитал»ни француз тилига ўгиришга чоғланади. «Ишчи ҳуқуқи»да капиталистик тузумни бартараф этиш, меҳнаткашларнинг интернационал бирдамлиги ҳақида сўз юритилмайди, келажак, тарихий истиқбол муаммоси абстракт ҳолда қайд этилади, холос. Бу қўшиқда «Интернационал»га хос ҳукмрон ҳайқириқ, бирдамлик, келажакка ишонч туйғулари сезилмайди. Келлер гимни, ҳақиқатан, революцион пролетариат гимнидан кўра кўпроқ «ишчилар қўшиғи»дир.

«Ишчиларнинг уйғониши» гимнининг муаллифи Ладмирал ҳақида ҳеч қандай маълумот сақланмаган. Фақат бу асарни у 70-йилларда ёзгани маълум, холос. Ладмирал пролетариат революциясини «табиий бўрон» сифатида қабул қилади. Гимннинг асосий пафоси меҳнаткашларни ўз мамлакатларининг эгалари эмас, балки тенг ҳуқуқли гражданлар қаторига олиб чиқишни куйлашдан иборат. Маълумки, Э. Потье гимни пролетар революцияси, пролетариатнинг тарихий роли ҳақида буткул бошқача моҳият касб этган.

«Пролетарлар қўшиғи» гимнининг (1885) муаллифи Ашиль Ле Руа ишчи, шоир, Париж Коммунаси иштирокчиси. У 80-йилларда социалистик мазмундаги адабиётлар нашриётига асос солади, Коммуна шоирлари асарларини нашр этади, умрининг сўнгги йилларида СССРда яшайди. Ашиль Ле Руа гимнига «Интернационал марш» деган сарлавҳача ҳам қўйилган бўлса-да, бу асар ижтимоий адолатсизликларни фош этиш, капиталистик жамиятдаги ишчилар, ишчи-аёллар аҳволи ҳақида ўйлаб кўришга даъват этади. Гимн Социализм Қуёши яқинлашаётгани, кураш билан қўлга киритилажак бахт-саодатни куйлаш билан якунланади ва мана шундай пафос Ашиль Ле Руа гимнини Э. Потьенинг «Интернационал»ига яқинлаштиради.

Халқаро революцион пролетариатнинг ҳақиқий гимни эса Эжен Потьенинг «Интернационал»и бўлиб қолади. Зотан, бу қўшиқ— ҳайқириқ, унда ишчилар синфи авангардининг ўйлари, туйғулари, инқилобий ғоялари жамулжамдир. Маълумки, «Интернационал» 1871 йил июнь ойида ёзилган бўлса-да матбуотда илк бор 1887 йили эълон қилинади. 1888 йили бельгиялик ишчи Пьер Дегейтер «Интернационал»га музика ёзади. 1889 йили Иккинчи Интернационалнинг Париж конгрессида гимн куйланади ва шундан бошлаб халқаро обрў қозонади.

«Интернационал» 1902 йили Аркадий Коц томонидан рус тилига таржима қилинган. А. Коц асарнинг дастлаб биринчи, иккинчи ва олтинчи байтларини, Октябрь революциясидан кейин тўлалигича рус тилига ўгирган.

Муҳими шундаки, Потьенинг қаҳрамони фақат ижтимоий адолат ва моддий бойлик деб эмас, балки шунингдек, асрлар мобайнида қулликда сақланган пролетарлар қалби, орзу-ўйлари учун курашади. Гимнда қурилажак янги дунё асослари — бутун ҳокимият — халққа, эзувчиларга завол, халқларга тинчлик, зулмкорларга омонсиз уруш — ўз ифодасини топган. Бешинчи байтдаги антимилитаристик пафос Потье замондошларининг онгига шу қадар таъсир этардики, шоир ижодини нашр қилувчилар бир неча марталаб таъқибга олинар, оқибатда бешинчи байтни тушириб қолдиришга мажбур бўлишарди.

Гимннинг олтинчи байтида «улуғ меҳнат партияси», халқаро пролетариатнинг муқаррар ғалабаси башорат қилинади. Гимн якуни (Нақорат)— бугунги кунга мурожаат, жаҳон тарихи тақдирини ҳал этувчи сўнгги омонсиз жангга даъватдир.

Эжен Потье «Интернационал»и — бу тантанавор, улуғвор ва қаҳрамонона оратория, унда замоннинг энг муҳим ижтимоий ғоялари аниқ, афористик, теран поэтик шаклда ифодаланган. Белинский Беранже ҳақида: «унинг ижодида сиёсат — поэзия, поэзия — сиёсатдир», деган эди. Бу сўзларни бевосита «Интернационал» муаллифи ҳақида ҳам айтиш мумкин. Э. Потье истеъдодининг бу жиҳатига урғу бериб, В. И. Ленин Потье қўшиқни қурол қилиб олган энг улуғ пропагандистлардан бири, деган эди.

Шу йил «Интернационал» матбуотда чоп этилгани ва унинг яратувчиси Эжен Потье вафот этган куннинг 100 йиллиги нишонланади. Планетамиз бўйлаб ғолибона юришини давом эттираётган пролетар гимнининг автори Эжен Потьенинг жасоратига яна бир марта таҳсин айтамизки, зотан, «Интернационал»нинг Париж Коммунаси шафқатсиз бостирилган 1871 йили яратилишининг ўзи мислсиз гражданлик жасоратидир.

Эвелина ШЕВЯКОВА,
филология фанлари
кандидати, доцент

ПАРДА ТУРСУН МАКТУБЛАРИ

ЎзФА Қўлёзмалар институтининг ўзбек совет ёзувчилари архивида таниқли ўзбек совет ёзувчиси Парда Турсуннинг ҳаёти ва ижодига доир ҳужжатлар сақланмоқда. Улар орасида мактублар ҳам кўп.

Мактубларнинг бир қанчаси П. Турсуннинг автобиографик романи «Ўқитувчи»нинг юзага келиши тарихи билан узвий боғлиқ. Адиб бу ҳақда романнинг биринчи нашрига ёзган сўзбошисида алоҳида тўхталиб ўтган эди: «Ўзбекистон совет адабиёти ва санъатининг декадаси муносабати билан Москва ёзувчилари, айниқса, менинг асаримни русчага таржима қилган танқидчи В. В. Смирнова икки китобни («Ҳақ йўл» ва «Ўқитувчининг йўли» — Ҳ. Қ.) бирлаштирилса, бир совет интеллигентининг босиб ўтган катта ҳаёт йўлини ва унинг образини тўла тасвирлаган асар бўлади, дедилар. Мен ўз тилагимга жуда мос келган самимий маслаҳатларни жоним билан қабул қилдим ва В. В. Смирнованинг ёрдамида ҳар иккала асарни қайта ишлаб, қўшиш натижасида худди шу «Ўқитувчи» романи юзага келди».

П. Турсун икки мустақил асарни қайта ишлаб бирлаштирди, образлари ва композицияси устида қунт билан меҳнат қилди, янги боблар қўшди. «Ўқитувчи» романи шу тарзда юзага келиб, кенг китобхонларга манзур бўлди.

«Ўқитувчи» романи бошқа халқлар тилларида ҳам нашр қилиниб, ёзувчига катта шуҳрат келтирди.

Биз газетхонларга П. Турсуннинг «Ўқитувчи» романининг туғилишида муайян аҳамиятга эга бўлган бир неча мактубни тақдим этмоқдамиз. Бу мактублар адибнинг илк повести «Ҳақ йўл» ва «Ўқитувчи» романининг яратилиши тарихи билан бевосита алоқадордир.

Парда Турсун архивида сақланаётган мактублар ёзувчининг ҳаёти ва ижодига доир айрим масалаларни ойдинлаштиришга, кўпчиликка маълум бўлмаган янги фактларни аниқлашга ёрдам беради.

Ҳ. ҚУРБОНОВА,
филология фанлари
кандидати

ОЛТИН КАЛОМ

Ҳурматли ОЙБЕК ака!

Бу повестнинг(«Ҳақ йўл» повести. — Ред.) тақдири, бунга Сизнинг эътиборингизни яна бир жалб қилиш менинг аскарлиқ вақтимда ҳам хаёлимдан кўтарилмаган ширин тилак бўлиб, охири, бу тилакка етишдим. Сизнинг энг дастлабки, яъни урушдан аввал берган маслаҳатларингиз асарнинг қиёфасини анчайин ўзгартди. Сизнинг ғалабамиздан кейинги қилган жиддий эътиборингиз эса менга илҳом бериб, асарга ҳусн қўшди. Энди, мен, кўп ҳам катта бўлмаган, лекин мендан анчагина меҳнат ва умр талаб қилган ўз асаримни сизга топшириш бахтига эга бўлиш билан бирга, сизнинг буни то охирги нуқтасигача, бир хилда эътибор билан ўқиб чиқиб, сўнгида бунинг тақдирини узил-кесил ҳал қилишингизни сўрайман.

Сизга катта ҳурмат билан:

Парда ТУРСУН».

14.9.45

Дўстим ПАРДА, салом!

Ўтган кун соат 2ларда борган эдим, анча вақт эшик олдида кутдим, аммо Сизни безовта қилмаслик учун иккинчи бор қўнғироқ босиб ўтирмай, изимга қайтдим. Ишимиз кўплигидан идорадан чиқиш анча қийин. Шунга қарамасдан, бир кириб чиқаман, албатта. «Ўқитувчи»нинг тузатишларини кўриб чиқдим, яхши. Холмурод ва Элмурод масаласида Сизга шуни маслаҳат кўрмоқчимиз: русча нашрларида, ўзбекча нашрларида китоб қаҳрамони Холмурод номи билан ҳаммага танилди. Бундан ташқари, бу китоб қаҳрамони Холмурод ҳақида илмий ишлар, танқидий мақолалар кўпдан-кўп ёзилган. Бу сизга маълум, албатта. Шундай бўлгани ҳолда, бу нашрида Элмурод деб ўзгартсак, Холмурод ҳақида айтилган яхши гапларга ва бундан илгари чиққан нашрларга шикаст етказган бўлмасмиканмиз? Автор истаганча тузатиши мумкин, тўла ҳаққи бор. Лекин мен авторнинг тарафини олиб, шу тўғрида ўйлаб кўришни сўрар эдим. Дўстона маслаҳатимни ўзингиз ўйлаб кўрарсиз. Мабодо шу тўғрида фикр ўзгарса, китобни нашрга тайёрлаш ҳам анча осон бўлар эди.

Сизга ҳурмат, ишингизга муваффақият, соғлиқ тилаб:

Ш. САЪДУЛЛА

31.05.1957

Договорни юбордик, ўқиб қўл қўярсиз.

Салом ШУКУРЖОН!

Китоб тўғрисидаги ғамхўрлигингиз учун раҳмат! Бу ғамхўрлик «Холмурод» номини «Элмурод» қилишга ҳам қарши келмайди, шунингдек, асарнинг ўтган ўзбекча ва русча нашрларига ҳам қарши келмайди. Ўзгариш икки ҳарф ўрнида «хо»(ўрнида) «э» олиш билан бўлади, холос. Бу ўзгаришнинг аҳамияти катта. (Мазкур гап устидан қора қалам билан чизиқ тортилган. — Ред.) «Элмурод» деганимизда қандайдир пафос бор, «Холмурод» деганимизда бир оз нозикроқ. «Элмурод» — элнинг муроди. Бу ном менга жуда ёқади. Китоб келажак учун босилаётибди. Хайрли бўлсин! Сизга ёзган ариза копиясини юбордим, танишарсиз.

Салом билан:

П. ТУРСУН.

июнь, 1957

(Бу мактуб Парда Турсуннинг нашриётга ёзган охирги мактуби эди. У 1957 йилнинг 28 сентябрида вафот этди.)

Аваз ҲАЙДАРОВ

НУСХА

Асил Порани районда танимайдиган одам йўқ. «Асивой» ёки «Асил ака» деб гапиргувчи кишига ҳамсуҳбати дарҳол: «Қайсиниси?» — деб савол беради. Чунки Асил исмли киши дунёда фақат битта эмас-да. «Анави-чи, Асил Пора», деб тўлиқ айтилганидан кейин: «Э-ҳа, уми», — дейди ҳамсуҳбат ҳам гап ким тўғрисида кетаётганини англаб.

Қаҳрамонимиз аслида қайсидир омборда мудир бўлиб ишлайди. Ойлик маоши ҳам ана шу иш ўрнига мос — эл қатори-ю, ўзи одам кўрса бармоқ сўриб қоладиган даражадаги нақшинкор, икки қаватли данғиллама уйда яшайди. Бу уйнинг ертўласига қурилган гаражга оппоқ пардали енгил машина кириб-чиқиб туради. Яна, кўролмаганидан ғийбат қиляпти, деб ўйламанг. Биз қаҳрамонимизни нима учун «Пора» лақаби билан танилганлигини холисанилло аниқламоқчимиз, холос.

Келинг, давом этайлик: Асил Поранинг кулганида тарвузни бутун ютгандек сапчийдиган қаппайма қорни ва килкиллайдиган қип-қизил бағбақаси ишига қуйиб қўйгандек мос тушган. Тез-тез ҳиринглаганча кафтларини қашиб ёки ишқаб қолишида бир маъно борга ўхшайверади. У кафтларини ишқаганда онасининг елинига интилган бузоқдек энтикиб кетади-ю, ўзини қандайдир ички куч билан босиб туради, юзлари гул-гул очилиб кетади.

У бир куни ҳеч қадам босмайдиган қўшниси, ўқитувчи Олимжонникига аллақандай юмуш билан боши айланиб кириб қолди. Уйдаги беш-олти чоғли меҳмон мук тушиб телевизор кўриб ўтиришарди. Асил Пора тўрдан кўрсатилган жойга тапиллаб чўкди-да, бироз телевизорга тикилгач, зерикди.

— Э-э, бу... қаерни қарама, ҳақиқат-ҳақиқат, деб шовқин кўтаришади, — деди у ҳамманинг эътиборини ўзига тортиб. — Беҳудага чиранаверишнинг нима кераги бор! Анави дўхтирни қаранг, бир даста силлиққина пулни олмай ўтирибди. Қайси аҳмоқ шунча пулни куртдек қилиб санаб олмайди? — У кўнгли ағдарилгандек афтини буриштирди, тупуги ёнида ўтирган меҳмоннинг юзига текканига парво қилмай давом этди. — Ҳозир бепулга балнисага жойлашиб бўлармиди. Қуруғидан жиндак қистирмасанг, даво топиб бўпсан...

Фалакнинг гардишини қаранг, орадан чамаси бир ҳафта ўтгач, Асил Поранинг гоҳ-гоҳида ғижимлаб турадиган ўнг биқини қўққисдан санчиб қолди. Уни район марказий касалхонасига олиб боришди. У кўричак бўлиб қолган эди.

Асил Пора нимагадир дўхтирларнинг жой йўқлигини рўкач қилмаётганликлари ёки қоғозга ўроғлиқ гаплар билан пора талаб қилмаётганларига ажабланди. Балки, бундай гаплар бўлиб ўтгандиру, унинг фаросати етмай сезмай қолгандир. Йўқ, қаҳрамонимиз илмоқли гапларнинг ижодкори бўла туриб бу борадаги тиқ этган нарсани сезмай қолиши мумкин эмас. «Шунчалик обрўйим бор экану, билмай юрган эканман, — чаккасини қашиб пичирлади у. — Шунчалик ҳурмат, олдиндан тахт қилинган люкс ўринлар бежизга эмас-ов. Ёки буларнинг бирор марта омборга борганларида ҳожатларини чиқарганману, эслаёлмаяпманми? Йўқ, улар мана энди ҳожатларини чиқаришимни сўрашяпти. Ҳай майли, ҳаммасини битта қилиб, кетишда рози қилиб, кетарман».

Асил Поранинг ўнг биқини ўқтин-ўқтин хуруж қилиб оғрирди, аммо ўзига кўрсатилган илтифотлардан, бу ердаги ҳамшираю санитарларнинг ширинсуханлигидан, айниқса бош врачнинг сўрашиб кетишидан ғурурланиб, азобни ҳам парво қилмади.

Эртасига эрталаб уни операция столига ётқизишди. Яна бош врач келиб қўл бериб кўришди, яқин кишилардек ҳол-аҳвол сўради, ўз қўллари билан беозоргина операция қилди. Кўричак олиб ташланди. Азобдан кечаси билан иситма аралаш қулундек тўлғониб, ихраб ётган Асил Пора операциядан қушдек енгил чиқди.

Умрида бирор марта касалхона юзини кўрмаган қаҳрамонимиз ўзига кўрсатилаётган бундай меҳрибончилик эл қатори эканлигини, у айтган замонлар ўтиб кетганини тушунмасди.

Орадан ўн кун вақт ўтди. Мана, бугун ҳам уни обдон текширишгач: «Энди анча соғайиб қолибсиз, қолганини уйда ётиб даволансангиз бўлаверади. Сизга бугун жавоб бўлади, тайёргарлигингизни кўраверинг», — деди юзларидан табассум ёғилиб турган дўхтир ва орқасидаги санитар аёлга иттифоқо беморнинг кийимини опчиқиб беришни буюрди. Асил Пора кетишга тахт бўлди ва кеча хотини олиб келган япалоқ қутини тумбочкадан олиб, оҳиста силаб қўйди. Хотини унинг кўрсатмасига биноан бир кийим атласни атайин шоколад қутисига ихчам қилиб жойлаб келган эди. Энди «шоколад»ни эгасига қандай қилиб узатиш муаммо бўлиб турганида, лоп этиб бош врачнинг ўзи палатага кириб қолди.

— Ўртоқ Такаев, тайёрмисиз? Ҳа, яхши, — деди у кўтаринки руҳда, қўлидаги қоғозни узатаркан. — Мана бу қоғозни олинг-да, поликлиникага ўз вақтида боғлатиб туринг. Биз айтган кўрсатмаларга риоя қилиб турсангиз, яна боягидек бўлиб кетасиз.

— Раҳмат... дўхтир ака, — деди Асил Пора таъзим қилиб, қўлидаги қутичани оҳиста узатаркан. — Шу шоколадни олиб, кам бўлса ҳам кўп ўрнида, энди...

— Бекор овора бўлибсиз, — дея дўхтир қутичани қўлига олди. — Ҳай майли, сизнинг ҳам сазангиз ўлмасин, яхши шоколадга ўхшайди, икки донаси бўлади. — У қутичани очди ва юзига қизиллик югуриб, бир оз жим қолди. Сўнг: — Бу нимаси? — деб, кўзларини пирпиратди.

— Бу... дўхтир ака, айбга буюрмайсиз, хамир учидан патир.

— Оббо сиз-эй, пора денг? Хизмат ҳақи денг? Яхшимас, биродар.

Асил Пора тараддудланиб қолди.

— Энди ака, сизлар ҳам эртадан кечгача бу ерда бекорга юрмасаларинг керак, ахир?

— Ҳайф сиздақа беморларга қилинган даволар! Ҳе, садқайи одам!..

— Мени ҳақоратлаяпсиз, устингиздан арз қиламан!

Дўхтир терс бурилиб, қўл силтаганча чиқиб кетди.

— Дўхтир, тўхтанг, дўхтир ака... — дея Асил Пора қўлларини олдинга узатганича каравотга инқиллаб ўтириб қолди. Унинг бу сафар ўнг биқини эмас, кўкрагининг чапроқ томони санчиб кетди.

Биқиндаги бутун танага азоб бераётган кичкина кўричак-ку хамирдан қил суғургандек олиб ташланди, лекин Асил Порадек олди-бердига ўрганиб қолган одам биринчи марта ҳақиқатдан зарба еганидан сўнг ҳам жамиятнинг кўричаги бўлиб қолаверди-да.

У энди иккинчи зарбага муҳтож.

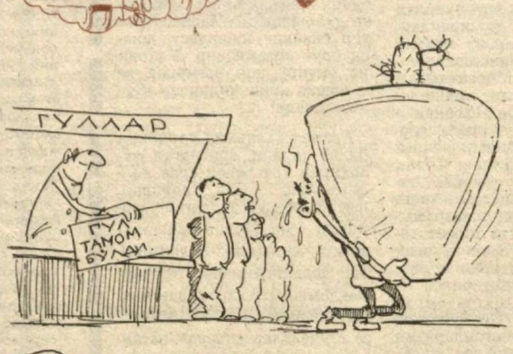

Рассом Х. СОДИҚОВ

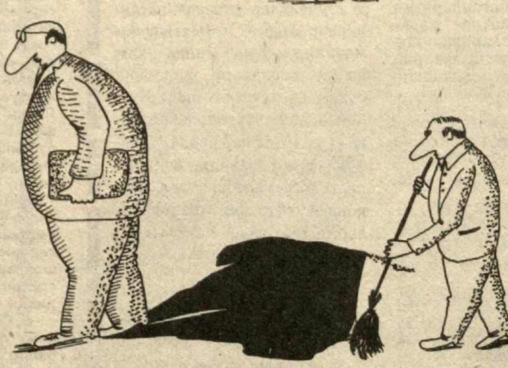

Рассом И. ЗОИИРОВ

Рассом Б. ЙЎЛДОШЕВ

Юрий ИШЧЕНКО

ХОЛИС ХИЗМАТ

Бир киши трамвайда ўрнидан туриб мени ўтиришга таклиф қилди:

— Марҳамат, ўтиринг.

— Раҳмат, ёшман, тик турсам ҳам бўлаверади, — дедим хижолат тортиб.

— Ўтиринг, ўтиринг, — деб қистади у.

Ўтирдим.

Бир неча кун ўтгач, кўчада менга бир киши мурожаат қилмаганида бу воқеани эсламасдим ҳам.

— Мен учун сизда бир оз пул топилади деган умиддаман, — деди нотаниш киши.

— Кимсиз ўзи? Мен сизни танимайман! — дедим ажабланиб.

— Наҳотки эсламасангиз? Мен сизга трамвайда жой берганман-ку!

— Дарвоқе, тўғри, сизга катта раҳмат, — деб ҳамёнимга қўл суқдим.

— Қайтариб бераман, шубҳаланманг, — ишонтирди у. — Агар телефонингиз номери ёки адресингизни ёзиб берсангиз, албатта.

Орадан бир ҳафта ўтмай, телефондан кескин овоз эшитилди.

— Сизни трамвайда жой бўшатиб берган танишингиз безовта қиляпти... Эсладингизми?

— Албатта!

— Кичкинагина илтимосим бор эди. Мумкин бўлса жиянимнинг техникумга киришида ёрдам берсангиз. У ерда сизнинг танишларингиз бор, дейишяпти...

Ёрдам бердим.

Орадан бир неча кун ўтди. Бу гал унинг ўзи ишхонамга ташриф буюрди.

— Мени танияпсизми, мен ўша...

— Танидим, — дедим ўтиришга жой кўрсатиб.

Ёрдамингиз керак бўлиб қолди. Акам чорбоғ қураётган эди... Шунга озроқ шифер билан тахта топиб берсангиз...

Ёрдам бердим.

Орадан бир ой ўтгач, у уйимга келди.

— Эрингиз айтган бўлса керак. Мен унга трамвайда жой бўшатиб берганман, — деди меҳмон хотинимга.

— Хабарим бор, — деди хотиним уни чойга таклиф қилиб.

— Ташаккур, мен бу ерга чой ичгани эмас, ёрдам сўраб келдим, — деб тушунтирди меҳмон. — Менга иш жойидан справка керак, милицияга.

— Бунга эримнинг нима алоқаси бор?

— Сизга қандай тушунтирсам экан? Биласизми, менинг доимий иш жойим йўқ. Шунинг учун ҳам сўрамоқчиманки...

— Нималар деяпсиз? Эримни жиноятга бошламоқчимисиз? — деди хотиним аччиқланиб.

— Агар ёдингизда бўлса... Жуда тиқилинч трамвайда...

Илож қанча, справкани ёзиб беришга мажбур бўлдим.

Судга мени гувоҳ сифатида чақиришди. Жиноятчилар курсисида, менга жой берган ўша танишим ўтирар эди. Мени кўргач, ўрнидан сакраб турди-да, хушмуомалалик билан ёнидан жой кўрсатди:

— Марҳамат, ўтиринг.

— Раҳмат, яхшиси тик тураман, — дедим ўнғайсизланиб.

— Ўтиринг, ўтиринг, — холис хизмат қилаётган йигитни қувватлади судья менинг иккиланаётганимни кўргач.

Мен ўтирдим.

Алишер ИСОМИДДИНОВ таржимаси

БАЙРАМ ҲАЗИЛЛАРИ

Актёр Зикир МУҲАММАДЖОНОВ

Ёзувчи Пиримқул ҚОДИРОВ

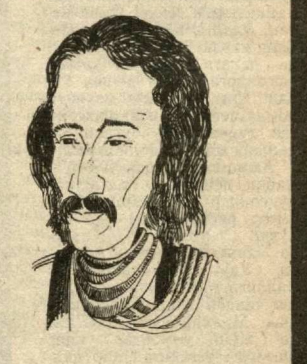

Хонанда Фаррух ЗОКИРОВ

Ёзувчи Тоҳир МАЛИК

КУНЛАРДАН БИР КУНИ...

Бир йирик банкирнинг қавму қариндошлари унинг қабри устига тош қўйдириб, қуйидаги сўзларни ёздиришибди:

«Бу ерда виждонли ва меҳрибон инсон Гарри Гаррисон ётибди».

Тасодифан буни ўқиб қолган Марк Твен хўрсиниб, шундай деган экан:

— Бечора Гаррисон! Қайси гуноҳи учун уни етти ёт бегоналар билан бирга кўмишибди!

●

Марк Твеннинг янги ҳикоялари билан танишиб чиққан ношир муаллифга деди:

— Шуни эслатиб қўяйки, бизда қалам ҳақи бир хил эмас. Ҳар бир асар учун сифатига қараб ҳақ тўлаймиз...

— О, мен бунчалик катта пул олишни кутмагандим, — хитоб қилди Марк Твен.

●

Твеннинг хотини ёзувчининг чапани «фазилати»ни йўқотиш мақсадида ҳар бир сўкишдан сўнг оғзига майда тошча солиб қўйишни маслаҳат берди. Кунларнинг бирида Марк Твен уйига оғзи тўла тош билан келди. Остонада учраган хотинига ғўлдираган овозда деди:

— Қолганини юк машинада олиб келишади!

Файзулла ҚИЛИЧЕВ

ЯГОНА АСАР МУАЛЛИФИ

Ажойиб кунларнинг бирида Бердиевнинг орзуси амалга ошди. Мактабда атеистик тарбияни кучайтириш масаласида мажлис бўлди. Охирроғида сўз олган зоология ўқитувчиси Караммулло Қўчқоров дин ва унинг асорати ҳақида гапира туриб, рўза тутишни пайғамбарнинг туякашлик қилган даври билан боғлаб, рўза тутувчиларни туямижозлар, деб қолди.

Бу гаплар ижодий ишга мавзу ахтариб юрган Тошпўлат Бердиевни ўйлантириб қўйди: туя ва рўза... Бир неча кунлаб, сувемишсиз, оғзидан кўпиги келиб юрадиган ҳайвон ва носнинг кайфи тутиб, тупугини ҳам ютолмай, сўлаги оқиб, рўза тутадиган... Масалан, Худойназар чол... Саҳрода ҳафталаб сув-емишсиз юк ташийдиган, бўйни эгри, силласи қуриб аранг оёқ босадиган эринчоқ махлуқ ва жазирамада ишга ярамай, ўз соғлиғининг кушандаси бўлган айрим инсонлар... Иккаласига ҳам ўзини пайғамбар деб атаган бир киши бу жафони ортган. Бирини қум саҳроларида етаклаб юриб очликка ўргатган, иккинчисини эса туяси кўрган азобларни тотиб, мусулмон бўлсин деб, рўзани ўйлаб топган

Вақт ўтказмай Тошпўлат қўлига қалам олди. Бир неча кун ўзини улфатлари даврасидан олиб қочиб, хонасига беркиниб олганича, шу мавзуда дастлабки, балки охирги ҳикоясини ёзиб ташлади.

Район газетаси редакциясида ишлайдиган курсдоши Маҳмуджон Тошпўлатни илиқ кутиб олди.

Узоқ кўришмаган ҳамкурслар танаффусдан сўнг учрашганда бўладиган одатдаги ҳол-аҳволлашишдан сўнг мақсадга ўтилди:

— Ҳикоя ёзган эдим. Газеталарингнинг бир четидан жой топилиб қолар, ошна!.. А?

— Ҳа-ҳа! Шунақами? Адабиётимизга ҳисса қўшай дебсан-да! А-а? Қани, қани, кўрайлик-чи!

Маҳмуджон ҳикояни бир сидра кўздан ўтказгач, ўзича: «Анча камчилиги бору, ҳа майли, бир чорасини қилармиз», — деб ўйлаб, олиб қолди.

Хуллас, дўст кўнглини ўкситмаслик учунми, Маҳмуджон ҳикояни синчиклаб ўқиб чиқди, айрим жойларини қайта ишлади. Қўшиб-чатди. Газетада «Исломнинг туяси ва рўзаси» номли ҳикоя босилиб чиқди. Охирида катта-катта қора ҳарфларда авторнинг номи бор.

Бердиев бирваракайига газетадан ўн бештасини сотиб олди. Кўтариб юриб, ўқимаганларга ўқитди, ўқиганларнинг фикрини суриштирди. «Жуда яхши ёзибсиз», дейишганлар ҳам бўлди. Айрим ўртоқлари ҳазиллашиб, унга ёзувчи деб мурожаат қилишди. Тошпўлат шу кунлари ўзини адабиёт чўққисида ҳис қилди. Ҳикоясидан бир нусха кўчириб, область газетасига йўллади. Кўп ўтмай, «Атеистлар бурчаги» саҳифасида бироз таҳрир қилинган ҳолда босилиб чиқди. Номини ўзгартиришибди: «Сўлак ютолмаган рўзачи». Автор парвоз қиларди. Устига устак почтачи иккита хабар қоғози келтириб қолди. Пул ҳам юборишибди.

Тошпўлатнинг илҳоми жўшиб кетди. Тасаввурида гўё ҳамма одамлар қўлида газета, йўл-йўлакай, скамейкада, уйида, автобусларда, унинг ҳикоясини ўқишаётгандек... Бир нусха ҳикоясини қўлтиқлаб, республика матбуот органларидан бирида ишлайдиган танишига учрашди. Таниши анча қўл урилиб силлиқлашиб қолган ҳикоясини ўқиб чиқиб, мақтаб қўйди...

— Эҳ-ҳе, шунча талант биқиб ётган экан-у, қаёқларда юрибсиз Тошпўлатбой, — деди у. — Ижодни қўлдан қўймang, гуноҳ бўлади. Фақат ҳикоянгизнинг номи унча мос эмасроқдай... Бошқачароқ... Масалан, «Туз тотмас туя», деб атасак нима дейсиз?

— Розиман, — гердайиб жавоб қилди автор.

Ҳали ҳикояси босиладими, йўқми, бу Тошпўлатни қизиқтирмасди. У ҳикоясидан яна бир неча нусха кўчиртирди. Ҳар бирини янги ном билан атади: «Муҳаммаднинг туяси», «Бир отанинг икки боласи», «Туяи мўмин», «Камёб нусхалар», «Қизил китобга янги номзод», «Оғзи тикилган махлуқлар», «Туянинг ошқозон яраси», «Нос отолмаган туя»... Қаҳрамони Худойназар чолнинг исми ҳар нусхада бошқача аталди. Ҳайит кал, Нормўмин овсар, Боймирза банги, Саидваққос ғулдур... Обуна каталогини олиб, жамики миллий тилда чиқадиган газета, журналлар редакцияларига сочиб ташлади.

Бирдан эсига ётоқхонада бирга яшаган қорақалпоқ ўртоғи Эсмағамбет тушди. Ҳикоясининг қаҳрамони номини Кўпикберген деб ўзгартириб, бир энлик хат билан Нукусга юборди. Тожикистон республикаси редакцияларига Додхудо айиқ, қўшни Туркманистонга Дурдимамед гўммачи, Озарбойжонга Сулаймон сўққабош, Татаристонга Рим абзий бош қаҳрамони бўлган ҳикоя нусхалари жўнаб кетди. Айрим нусхаларида бош қаҳрамон қилиб Чарли Чаплинни, Чанкайшини, яна бирида Остап Бендерни олган эди, ўртоқларидан бири «Бу халқлар рўза тутишмайди» деб қолди...

Яқинда уни аэропортда учратиб қолдим. Қўлида каттакон портфель.

— Ҳа, Тошпўлатбой, йўлга отланибсизми дейман? Қаерлардан сўрасак, отпуска олганга ўхшайсиз.

— Минводига учяпман, — деди у. — Отпуска эмас, мактабдан кетганимга бир йилдан ошди.

Унинг кетма-кет босилиб чиққан ҳикоясини эслаб:

— Туя қалай? Сувладингизми ёки ҳали ҳам рўзами? — дедим ҳазиллашган оҳангда.

— Сафарим ҳам шу сабабдан, — деди у, — Кавказ тоғлари орасида мусулмон динига мансуб халқлар яшайди деб, эшитдим. Уларнинг ҳам газета-журналлари бордир, ахир?..

Орқасидан қараб қолдим: узун бўйи ва ориқ бўйни туртиб чиққан кекирдаги, юрганда лўкиллаб бош чайқаши... Нақ касал туянинг одам кийимидаги нусхаси...

Ёнимдаги шеригимни туртиб, имо қилдим-да, дедим:

— Туя билан рўзачини ёзавериб, ўзи ҳам рўза тутган туяга ўхшаб қолибди. Ҳикояси қаҳрамонининг тирик образига айланибди. Бир йил илгари қилган саҳарлиги билан овқат емасдан ҳозиргача рўза...

Тошкент

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ
БАҲОСИ 10 ТИЙИН

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

«ЛИТЕРАТУРА И ИСКУССТВО УЗБЕКИСТАНА»

Орган Союза писателей Узбекской ССР и Министерства культуры Узбекской ССР

Издается на узбекском языке

Бош редактор ўринбосари: Иброҳим ҒАФУРОВ
Редколлегия: Ўлмас АКРАМОВА, Рамз БОБОЖОН, Мирсодиқ ТОЖИЕВ, Анвар МУҲАММАДЖОНОВ, Асқад МУХТОР, Абдулла ОРИПОВ, Жавлон УМАРБЕКОВ, Сора ЭШОНТЎРАЕВА, Одил ЁҚУБОВ, Лазиз ҚАЮМОВ, Тўлапберган ҚАЙИПБЕРГАНОВ, Анатолий ҚОБУЛОВ, Тўлқиной ҚОДИРОВА, Пиримқул ҚОДИРОВ, Маматқул ҲАЗРАТҚУЛОВ (масъул секретарь), Комил ЯШИН.

РЕДАКЦИЯ АДРЕСИ: Тошкент — 700083, Ленинград кўчаси, 32.
ТЕЛЕФОНЛАР: бош редактор — 33-52-91, 32-57-42; бош редактор ўринбосари — 33-43-65, 32-54-66; масъул секретарь — 33-49-93; секретариат — 32-58-49; БЎЛИМЛАР: ижтимоий-сиёсий — 32-56-50; танқид ва адабиётшунослик — 32-55-98; поэзия ва проза — 32-55-78; санъат — 32-56-48, 32-54-56; хатлар ва оммавий ишлар — 32-56-49; сатира ва юмор — 32-54-71.

Редакцияга келган қўлёзма ва суратлар авторларига қайтарилмайди. Ҳикоялар уч интервалда 14 бет, очерк ва мақолалар 12 бетдан ошмаслиги керак.

Р — 14107 Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. Индекс 64593. В. — 3155. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 11 12